

OSMANLI NÜFUS VE İSKÂN TARİHİ KAYNAKLARINDAN
“MUFASSAL-İCMÂL” AVÂRIZ DEFTERLERİ
VE
1701 - 1709 TARİHLİ GÜMÜLCİNE KAZÂSI ÖRNEKLERİ

Turan Gökçe*

Özet

Avâriz vergi tabanının tespiti ve tevzii için yapılan tahrirler sonucunda hazırlanan avarız defterleri, şimdiye kadar “*mufassal*” ve “*icmâl*” türleriyle bilinmektedir. Ancak, arşiv çalışmaları sırasında tespit etmiş olduğumuz bazı örnekler, tıpkı klasik tahrir defterlerinde olduğu gibi, mufassal ile icmâl arasında bir yer işgâl eden ve “*mufassal-icmâl*” olarak isimlendirilebilecek olan üçüncü bir türü ortaya koymaktadır. Ait olduğu kazâ dâiresinde bulunan şehir, kasaba, köy ve köy-altı iskân yerlerinde avâriz vergi tabanını oluşturan nüfus kategorilerinin çıkardıkları avârizhâne sayıları ile birlikte, toplam nefer olarak kaydedilmiş oldukları bu defterler, isimler ve ayrıntılı meslekî bilgiler hâriç olmak üzere, mufassal defterlere dayalı araştırmalar kadar demografik analiz imkânı vermeleri bakımından oldukça önemlidir. İşte, XVIII. yüzyıl başlarına ait Gümülcine kazâsı ile ilgili iki örneğe dayalı olarak hazırlanmış olan bu çalışma, söz konusu mufassal-icmâl avâriz defterlerinin tescili yanında, bu hususu vurgulamak üzere ortaya konulmuş bulunmaktadır.

Anahtar kelimeler: *Avarız defterleri, Mufassal-icmal avarız defterleri, Gümülcine kazâsı, Nüfus, İskan*

Abstract

“Mufassal- icmâl” Avarız Registers as a Source of Ottoman Population and Settlement and Examples of Gümülcine District, 1701-1709

Avâriz registers, prepared from tahrirs which were used for definition of taxpayers of avâriz, are usually known in two categories as “*mufassal*” and “*icmâl*”. However, from some examples which we identified during our archive studies, we established a third category that lies between mufassal and icmâl, just like in the case of classical tahrir registers, and could be called “*mufassal-icmâl*”. In these registers, both the numbers of avârizhânes, formed by the population categories which constitute the taxpayers of avâriz in cities, towns and villages, and the total number of nefers were recorded separately. Although they do not contain names and detailed occupational information, these registers are quite important, because they provide an opportunity

* Doç. Dr., Ege Üniversitesi, Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü Öğretim Üyesi.

for demographic analysis, as much as mufassal registers do. This study, prepared using two examples belonging to Gümülcine district dated early XVIIIth century, was carried out in order to establish mufassal-icmâl avârız registers, as well as stress their importance in terms of demographic researches.

Key words: *avarız registers, mufassal-icmal avarız registers, Komotini-Gümülcine district, population, settlement*

Giriş

Esas itibariyle, insan ve her türlü gelir kaynağının tespiti gibi iktisâdî gâyelerle yapılan tahrirler sonucunda hazırlanmış olan defterler, Osmanlı sosyal ve ekonomik tarihinin önemli kaynak kümelerinden birini oluşturmaktadır. Bunların en eskisi ve en kapsamlısı, timar sistemine bağlı olarak düzenlenmiş olmakla birlikte, aynı zamanda vakıf ve mülk olarak tasarruf edilen yerlerle, yaya ve müsellemler gibi özel gruplara ayrılmış olan çiftliklerin de ayrıca kaydedilmiş olduğu klasik *tahrir defterleri*¹. Ait oldukları bölgede yaşayan meskûn-gayr-ı meskûn vergi mükellefi evli hâne reisleri ile iş gücü potansiyeli oluşmuş yetişkin bekar oğullarının ve kısmen de olsa muaf reâyanın, hukûkî statüleri ve meslekî özellikleri ile birlikte ismen kaydedilmiş olduğu bu defterlerde yer alan sayısal veriler, doğru yöntemlerle analiz edildiği takdirde, nüfusun sadece nicelik değil, aynı zamanda niteliklerinin de tespitine imkân vermektedir. Ayrıca, tahrir işleminin belirli aralıklarla tekrarlanması, XV. ve XVI. yüzyıllar boyunca meydana gelen değişimin takibini de mümkün kılmaktadır.

Müteakip asırlarda, XVI. yüzyılın sonlarına doğru ortadan kalkmış olan klasik tahrir defterlerinin yerini alabilecek kapasitede başka bir defter koleksiyonuna tesadüf edilememektedir. Bununla birlikte, bir bakıma eski tahrir geleneğinin devamı itibârını uyandırması yanında, içerdiği sayısal veriler itibarıyla da tahrir defterleriyle mukâyese edilebilme özelliği ile dikkati çeken *temettuat defterleri*, son zamanlarda üzerinde yoğunlaşılacak ikinci önemli külliyyâtı oluşturmaktadır. Her bir idârî üniteye yer alan şehir, kasaba ve köylerde yaşayan ahâlinin hâne reisleri ve her türlü gelir kaynaklarının kaydedilmiş olduğu bu defterler, tahrir defterleri kadar zengin olmamakla beraber, doğru metodla değerlendirildiği takdirde, XIX. yüzyılın ortaları için, iktisâdî olduğu kadar, iskân ve demografi tarihi bakımından da oldukça önemli sonuçlara varılmasına imkân tanımaktadır². Ancak, daha ziyâde iktisâdî gayelerle tanzim edilmiş olan bu defterlerin, yine XIX. yüzyıl demografi tarihi için son derece önemli olan ve ilki 1831'de³ gerçekleştirilen sayım sonuçlarını ihtiva eden nüfus defterleriyle⁴ birlikte

¹ Yaklaşık 64 yıl önce Ömer Lütfi Barkan tarafından önemine işaret edilmiş olan (Barkan 1940, 20-59; Barkan 1941, 214-247) tahrir defterlerinin nüfus ve iskân tarihi kaynağı olarak ifade ettiği anlam hakkında en son değerlendirmelerden biri için bkz. Öz 2000, 15-32.

² Temettuat defterlerinin bir kaynak olarak kullanımına dair genel değerlendirmelerden ikisi için bkz. Kütükoğlu 1995, 395-412; Güran, 2000, 73-94.

³ Karal 1943.

⁴ XIX. yüzyıl nüfus istatistiklerinin genel bir değerlendirmesi için bkz. Behar 2000, 61-72.

kullanılması çok daha sağlıklı sonuçlar vermektedir. Kezâ, muayyen tarihlerde yenilenen sayımlar arasında yapılan nüfus yoklama defterleri de, nüfusun arada kalan zaman zaman zarfında arz ettiği yata ve dikey hareketliliği yansıtması bakımından oldukça önemlidir.

Kısaca ifade etmek gerekirse, “*tahrir asrı*” olarak nitelendirilen XV. ve XVI. yüzyıllarla, nispeten modern anlamda yapılan nüfus sayım sonuçlarını içeren nüfus ve yoklama defterleri yanında temettuat defterlerinin damgasını vurduğu XIX. yüzyıl yeterince aydınlatılmış olmakla beraber, arada kalan XVII. ve XVIII. yüzyıllar hâlâ “*Osmanlı demografisinin karanlık dönemi*” olarak nitelendirilmektedir⁵. Bu durum, esâsen bu dönem demografi ve iskân tarihi araştırmalarının vazgeçilmez kaynakları durumunda bulunan *avârız defterlerinin* keşfinin oldukça gecikmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Bu gecikme ile birlikte, yakın zamanlara kadar, daha ziyâde *icmâl* örnekleri ile birlikte düşünülen defterlerin farklı türleri de yeteri kadar açıklığa kavuşturulamamıştır. Söz konusu icmâllerin esasını oluşturan *mufassal* avârız defterleri, 1980’li yıllardan itibaren bazı araştırmalarda kullanılmış olmakla birlikte, önemli bir kaynak olarak tanımlanması ancak yakın zamanlarda mümkün olabilmektedir. İşte Gümölcine kazâsına ait iki örnekle ortaya konulan bu çalışma, söz konusu avârız defterlerinin henüz tescil edilmemiş yeni bir tarzına işaret etmek suretiyle, bir taraftan, avârız defterlerinin üçüncü bir türünü orataya koyarken, diğer taraftan da Osmanlı demografisinin söz konusu karanlığının aydınlığa dönüşmesine katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Ancak, buna geçmeden önce, meselenin daha iyi anlaşılabilmesi için, yapılan çalışmalarla ortaya konulmuş olan birikimi gözden geçirmek suretiyle, avârız defterleri ve bu arada mufassal ve icmâl olarak bilinen türleri hakkında genel bir değerlendirme yapmak yararlı olacaktır.

I. Nüfus ve İskân Tarihi Araştırmaları Bakımından Avârız Defterleri

Osmanlı mâlî kayıtlarında yaygın olarak “*avârız-ı dîvâniye ve tekâlif-i örfiye*” şeklinde belirtilmiş olan *avârız* vergisi, XVI. yüzyıl boyunca, sadece sefer gibi olağanüstü durumlarda ortaya çıkan masrafların karşılanabilmesi için tarh ve tahsil olunan ârizî bir vergi ünitesini ifade etmekte idi⁶. XVI. asrın sonlarına doğru, değişen şartlara paralel olarak daha sık gündeme gelmeye başlayan bu vergiler ile karşılanan masraflar da oldukça geniş bir alana yayıldı. Bu alan, sefer vâkî olduğunda ordunun ihtiyacı olan buğdaydan, ihtiyaç duyulan sâir îşenin temini için gerekli olan nakit paraya, donanmanın ihtiyacı olan kürekçi temininden, derbent, yol, köprü ve su yollarının bakım ve onarımına, hatta saray mutfağının bazı ihtiyaçlarının karşılanmasına kadar uzanmaktadır⁷.

⁵ Bkz. Behar 2000, 67-68.

⁶ Tafsilat için bkz. Barkan 1979, 13-19; Mc Gowan 1981a, 1327-1331; Sahillioğlu 1991, 108-109; Darling 1996, 87-90.

⁷ Avârız ile karşılanan masraflar için bkz. Barkan 1979, 15-17; Özel 2000, 37.

XVI. yüzyıl sonlarından itibaren Osmanlı mâlî ve askerî sisteminde görülen değişim⁸ çerçevesinde, klasik timar sisteminde çözülme ve iltizam sisteminin genişlemesiyle birlikte, XVII. asrın başlarından itibaren “*avâriz-ı dîvâniye ve tekâlif-i örfiye*” adı altında zikredilen ârizî vergiler de yıllık tahsil edilen düzenli bir vergiye dönüştü⁹. Osmanlı mâlî mekanizmasının yeni şartlara intibak programında¹⁰ önemli bir yer işgal eden bu dönüşüm, aynı zamanda avâriz vergisinin kapsamında ve tarh usûllerinde de kendini gösterdi. XVI. yüzyıl sonlarında hazînenin nakit ihtiyacının karşılanabilmesi için mümkün olduğunca muâfiyetlerin kapsamı daraltılarak, vergiden bağışık olanların sayısının azaltılması yoluna gidildi. Vergi yükümlülüğünde “*emlâk ve arâzi sahibi*” olmanın esas kriter olarak belirlenmesi¹¹, çoğu zaman daha önce vergi mükellefi olan reâyâ ve muaf durumda bulunan askerî gruplar arasındaki ayrılığın ortadan kalkmasını sağladı. Avâriz-nüzül teşekkülünde yaşanan bu dönüşüm kapsamında dikkati çeken bir diğer önemli değişim de verginin tarh usûlünde oldu. XVII. yüzyıl başlarından itibaren, avâriza esas olarak kabul edilen gerçek hânedan, birden fazla gerçek hânenin oluşturduğu “*avâriz-hâne*” ünitesine geçildi. Bundan sonra Devlet, avâriz vergisini, değişen şartlara ve ihtiyaçlara göre büyüklüklerini zaman zaman yeniden tespit etmek imkânına sahip olduğu avâriz-hane üzerinden tahsil etmek yoluna gitti¹².

Kısaca işaret edilmiş olan bu dönüşüm ile birlikte, kapsamı çoğu askerî sınıf mensubunu da içine alacak şekilde genişlemiş ve gerçek hâne yerine itibârî avâriz-hâneleri üzerinden hesap edilerek tahsil edilen düzenli bir vergi ünitesi haline gelmiş olan avârizin tespit, taksim ve tevzîi, “*avâriz tahrirleri*” sonucunda tanzim edilen defterlere göre yapılmakta idi. Bu çalışma ile değişik bir türüne işaret edilecek olan avâriz vergisi ile ilgili bu defterlerin tümü “*avâriz defteri*” adı altında kaydedilmiş bulunmaktadır. Sosyal ve iktisâdî şartlarla birlikte, demografik tabloda meydana gelen değişim, zaman zaman söz konusu avâriz defterlerinin güncellenmesini gerektirmiştir. Bunun için de belirli dönemlerde yaygın olarak, bölgesel ya da İmparatorluk genelinde tahrirlerin yenilenmesi icab etmiştir. Bugüne kadar tespit edilmiş olan örnekler, en azından 1640’lardan başka¹³, 1700’lü yılların başlarında İmparatorluk çapında geniş kapsamlı avâriz tahrirlerinin yapıldığını göstermektedir¹⁴. Osmanlı mâliyesinde avâriz-nüzül teşekkülü ile ilgili olarak kendini gösteren bu işleyiş mekanizması, doğal olarak farklı

⁸ Bkz. İnalçık 1980, 283-337.

⁹ 1593-1606 yılları arasında devam eden savaşların etkisiyle III. Mehmed döneminde (1595-1603) her yıl toplanmaya başlanan avâriz vergisinin 1620-1621 yıllarında tamamlanmış olan yıllık vergiye dönüşüm süreci ile ilgili tafsilat için bkz. Darling 1996, 93-94.

¹⁰ Bkz. Darling 1997, 157-179.

¹¹ Güçer 1964, 71; Emecen 1981-1982, 159, not-2.

¹² Değişik zaman ve mekanlarda avârizhânenin kaç gerçek hânedan oluştuğuna dair örnekler için bkz. Darling 1996, 105-108.

¹³ Darling 1996, 91; Özel 2000, 40.

¹⁴ Özellikle, 1050 (1640-1641) yılında olduğu gibi, bu çalışmaya konu edilmiş olan ikinci defterin de ait olduğu 1121 (1709-1710) yılında da geniş kapsamlı avâriz tahrirleri yapıldığı anlaşılmaktadır. Bkz. Güçer 1964, 71-72.

karakterde düzenlenmiş olan çok sayıda avâriz tahrir defterinin ortaya çıkmasını sağladı.

1. Mufassal Avâriz Defterleri

Kânûnî döneminden itibaren müstakil avâriz tahrirlerinin yapıldığı ifade edilmekle birlikte, bugüne kadar her hangi bir örneğine rastlanmamış olması¹⁵, şimdilik doğrudan avâriz vergisinin tespit ve tahsili için tertip edilmiş olan müstakil avâriz defterlerinin ilk örneklerinin XVII. yüzyıl başlarına ait olduğunu kabul etmeyi gerektirmektedir.

XV. ve XVI. yüzyıllarda söz konusu olan sancak düzeyinde yapılan klasik tahrirlere rağmen, genellikle kazâ ölçeğinde yapılan avâriz tahrirleri, önceleri yerel kadılar marifetiyle gerçekleştirilmekle beraber, XVII. yüzyıl ortalarından itibaren daha ziyade Defterhâne'nin ilgili kalemlerinden görevlendirilen memurlarca yapılmaya başlanmıştır¹⁶. Nitekim, bu çalışmaya örnek olarak neşredilen iki deftere esas olan XVIII. yüzyıl başlarında Gümülcine kazâsında gerçekleştirilen iki tahririn de Defterhâne'nin Mevkufat Kalemi'nden görevlendirilen kimselerce yapılmış olması da bunu teyid etmektedir.

Kadılar ve nihâyet merkezden gönderilen memurlar tarafından tahriri yapılan kazâ dâhilinde bulunan şehir, kasaba ve kırsal yerleşmelerde emlak ve arazi sâhibi olan nüfus tespit edilerek, defterlerdeki tâbirle ifâde etmek gerekirse “*ale'l-esâmî*” kaydedilirdi. Bu çerçevede, vergi mükellefi reâyâ, arazi ve emlak tasarruf etmesi dolayısıyla avâriz vergi tabanına dâhil olan askerî nüfus neferen tespit edildikten sonra, geçerli olan muâfiyetler de göz önünde bulundurulmak suretiyle, vergi tahsiline esas olan îtibârî avâriz-hâne sayısı tespit edilirdi. Tahrir sonucunda ortaya çıkan tabloya göre, çoğu zaman ve mekanda bir avâriz-hâne ünitesinin kaç gerçek hânedan oluştuğu değişirdi. Bu husus, mufassal defterlerin baş tarafında yer alan, tahrir ve defterin tanzimine dair önemli açıklamaların bulunduğu kısımlarda mutlaka ifade edilirdi. Aşağıda, farklı karakterdeki örneklerde de görüleceği üzere, yapılan hesaplar sonucunda tespit edilen avâriz-hâne sayıları bazen küsüratlı olur, bunlar “*buçuk*”, “*rub*” ve “*süliüs*” olarak kaydedilirdi. Tahrir görevlilerince iki sûret olarak hazırlanan defterlerin biri, üzerinde işlem yapılmak üzere Defterhâne'nin Mevkufat Kalemi'ne kaydedilirken, diğeri de eyâlet merkezinde muhâfaza edilirdi¹⁷.

Yukarıda da işaret edilmiş olduğu üzere, XVII. yüzyıl başlarından itibaren tabanı oldukça genişletilmiş olan avâriz vergisinin tespit ve tahsili için yapılan tahrirler sonucunda hazırlanmış olan mufassal avâriz defterleri, içerdiği sayısal verilerle klasik tahrir defterlerinin bulunmadığı XVII. ve XVIII. yüzyılları kapsayan nüfus ve iskân

¹⁵ Özel 1964, 38.

¹⁶ Özel 1964, 39. 1560-1660 yılları arasında Osmanlı mâliyesinde avâriz bürokrasisinin gelişimi ile ilgili tafsilat için bkz. Darling 1996, 90-91.

¹⁷ Emecen 1981-1982, 160; Özel 1964, 40.

tarihi araştırmaları bakımından oldukça önemlidir. Bununla birlikte, bu defterlerin özellikle demografik açıdan hâiz olduğu önemin kavranması ve karanlıkta kalan iki yüzyılın önemli ölçüde aydınlatılabileceğinin farkına varılarak, giderek yaygınlaşan bir biçimde kullanılmaya başlanması ancak yakın zamanlarda mümkün olabilmektedir. Bunda, Osmanlı arşivinde avâız defteri denince ilk akla gelen icmâl örneklerin dışında, asıl önemli olan mufassal defterlerin geç farkına varılmış olması ve buna bağılı olarak, tıpkı klasik tahrir defterlerinde olduğu gibi, sayısal verileri değerlendirebilmek için gerekli olan alt yapının yeterince ikmâl edilememiş olması önemli rol oynamıştır.

XV-XVI. yüzyıllara ait klasik tahrir defterlerinde olduğu gibi, XVII. ve XVIII. asırlarda karşımıza çıkan mufassal avâız defterleri ile ilgili çalışmalar da başlıca iki mecrâda gelişme göstermiştir. Bunlardan birincisi, doğrudan doğruya, genellikle üzerinde çalışılan bölge ile ilgili oalarak tespit edilmiş olan bazı örneklerin aynen veya isimlerin toplam rakamlarla verilerek çıkarılması gibi tasarruflarla yayımlanması şeklinde ortaya çıkmıştır. 1957’de M. Aktepe’nin dikkat çekmiş olduğu “XVII. Asra Ait İstanbul Kazâsı Avâız Defteri”¹⁸ni, 1646 tarihli *Kayacık*¹⁹, 1616 tarihli *Halep*²⁰ ve 1646 tarihli *Harput*²¹ ile ilgili örnekler takip etmiştir.

Doğrudan neşir faaliyetleri dışında, bu defterlerin kaynak olarak kullanıldığı çalışmaların başında, daha ziyâde Osmanlı mâliyesinde bir vergi ünitesi olarak avâız-nüzül teşekkülü ile ilgili araştırmalar dikkati çekmektedir. Nitekim, Ö. L. Barkan²² ve L. Güçer²³ ilgili araştırmalarında, avâız tahrirleri ve defterlerine temas ederek, önemli ölçüde bunlardan yararlanmışlardır. Bununla birlikte, söz konusu defterlerin ait oldukları dönem için demografi ve iskân tarihi araştırmalarında kaynak olarak kullanılmasının yaygınlaşması uzun zaman almıştır.

Son yıllarda, avâız ve cizye defterleri ile ilgili çalışmaları ile dikkat çeken O. Özel’in de işâret etmiş olduğu üzere²⁴, avâız defterlerinin, XVII. ve XVIII. yüzyıllar Osmanlı demografi tarihi için önemli bir kaynak olarak kullanımında, özellikle XVII. yüzyılda yaşandığı farz edilen “demografik felaket” tezini ortaya koyduğu eseri ile Bruce McGowan²⁵ öncülük etmiştir. Söz konusu tezin yol açtığı tartışmalar, kaynak olarak kullanılan avâız defterlerinin mâhiyetinin doğru anlaşılması ve inceleme metotlarının tenkidi ile yeni yaklaşımların ortaya konulmasına zemin hazırlanması bakımından da etkili olmuştur. Nitekim, McGowan’ın yukarıda işâret edilmiş olan

¹⁸ Aktepe 1957, 109-139.

¹⁹ Emecen 1981-1982, 159-170.

²⁰ Öztürk 1997, 249-293.

²¹ Ünal 1997, 9-73.

²² Barkan 1979, 13-19.

²³ Güçer 1964, 70-75 vd.

²⁴ Bu defterlerle ilgili çalışmalara dair genel bir değerlendirme için bkz. Özel 2000, 35-36.

²⁵ McGowan 1981b.

tezine karşı M. Todorova'nın sergilemiş olduğu daha dikkatli tutum²⁶, söz konusu defterlerin kullanımı ile ilgili yeni yaklaşımların önemli bir basamağını oluşturmuştur. Kezâ, yine McGowan'ın çalışmasından hareketle, ilk olarak 1986'da kaleme almış olduğu, XVII. ve XVIII. yüzyıllarda Osmanlı avâriz tahrirlerini aydınlatmaya çalıştığı küçük çaplı fakat önemli bir makalesi ile dikkati çeken L. Darling'in²⁷, 1560-1660 yıllarını kapsayan, değişim döneminde Osmanlı mâliye bürokrasisinin işleyişiyle avâriz ve cizye vergilerinin tespit, tevzî ve tahsil usûlleri yanında, vergi tabanını oluşturan nüfusun tahriri ve düzenlenen defterlerdeki sayısal verilerin niteliğini ortaya koymaya çalıştığı geniş kapsamlı araştırması²⁸, söz konusu alt yapının ikmâlî ve ilgili araştırma metodlarının şekillenmesinde önemli katkı sağlamıştır.

Bununla birlikte, aynı tarihlerde avâriz ve cizye defterlerine dayalı araştırmalar da giderek yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu noktada, özellikle Balkanlarda yer alan çok sayıda şehir ve kasabanın demografik profili ile ilgili çalışmalarında bunları yaygın olarak kullanmış olan M. Kiel²⁹ önemli bir yer işgal etmektedir.

Türkiye'de bu defterlerin demografi ve iskân tarihi araştırmalarında kullanımı ile ilgili çalışmalar, O. Özel ve M. Öz'ün birlikte başlattıkları XVI. yüzyılın son tahrirleriyle XVII. yüzyıl avâriz defterlerini karşılaştırmak suretiyle ortaya koydukları araştırmalarla ivme kazanmıştır. O. Özel, bir taraftan söz konusu defterlere dayalı araştırmalarını sürdürürken³⁰, diğer taraftan da Osmanlı arşivinde tespit ettikleri pek çok örneğinden hareketle, içerdikleri sayısal verilerin doğru analizi için önemli olan değerlendirme yöntemlerini ortaya koyduğu çalışmalarıyla, kısmî de olsa ilgili araştırmacıların dikkatini bu alanda yoğunlaştırmayı başarmıştır. Öncelikle mufassal avâriz defterlerini XVII. yüzyıl Osmanlı demografi ve iskân tarihi için önemli bir kaynak olarak gündeme getiren Özel³¹, ikinci ve daha kapsamlı araştırmasında, bunları cizye defterleri ile birlikte XVII. ve XVIII. yüzyıllar için vazgeçilmez bir kaynak olarak takdim etmekle kalmamış, önemli bir kısmına yukarıda işaret edilmiş olan çalışmaların oluşturduğu birikimi de dikkate almak suretiyle, bunların verimli bir şekilde kullanımı için aşılması gereken temel problemlerin çözümü olabilecek yeni yöntem ve yaklaşımlar üzerinde durmuştur. Bu cümleden olarak, avâriz tahrirleri ve defterlerinin “niteliği, sistematigi, bölgesel varyasyonları, kapalı terminoloji, itibârî kategoriler, verilerin güvenilirliği ve istatistik değeri” gibi problemlere işaret edilmek suretiyle,

²⁶ Todorova 1988, 55-63.

²⁷ Darling 1986, 23-27.

²⁸ Darling, 1996.

²⁹ Özel'in de önemle işaret etmiş olduğu (Özel 2000, 36) çalışmalarından ikisi için bkz. Kiel 1991a, 1-27; Kiel 1991b, 495-563.

³⁰ Oktay Özel'in avâriz defterlerini kaynak olarak kullandığı ilk kapsamlı çalışması, 1993'de doktora tezi olarak hazırladığı, 1576-1642 tarihleri arasında Orta Anadolu'da yerleşim düzeni ve nüfus tablosunda yaşanan büyük değişimi, son klasik tahrir defteri ile avâriz tahrirlerini karşılaştırarak Amasya ölçeğinde ortaya koymuş olduğu araştırmasıdır: Özel 1993.

³¹ Bkz. Özel 1999, 735-743.

hesaplama ve tahmin yöntemlerinin kritiği yapılmıştır³². Avâriz defterlerinin Osmanlı demografi ve iskân tarihinde bir kaynak olarak kullanımı için gerekli olan yaklaşım ve yöntem çalışmalarında, özellikle klasik tahrir defterleri sistematîğini iyi kavramış olmanın da avantajıyla ön plâna çıkan diğer bir isim de M. Öz olmuştur. Bir taraftan, O. Özel ile birlikte yürüttükleri proje kapsamında, bir kaynak olarak avâriz defterleri üzerinde çalışan Öz, diğer taraftan da bunları kullanarak ortaya koyduğu çalışmalarıyla dikkati çekmektedir³³. Bütün bu çalışmalarla birlikte belirginleşen yöntemlerle yaklaşıldığında, son derece önemli kaynak külliyatı olarak algılanmaya başlanan mufassal avâriz defterlerine dayalı çalışmalar giderek yaygınlaşmaktadır³⁴.

Bir taraftan, XVII. ve XVIII. yüzyıllarda Osmanlı demografi târihine dâir araştırmalarda kaynak olarak kullanımı yaygınlaşan avâriz defterleri, diğer taraftan da ilgili alanlarda çalışanların bir araya getirilmesini amaçlayan bilimsel toplantılara konu edilmeye başlanmıştır. İstanbul'da bulunan Hollanda Tarih ve Arkeoloji Enstitüsü'nün düzenlemiş olduğu uluslar arası "workshop", bu noktada önemli bir başlangıç olmuştur. "*Beyond the Tahrir*" başlığı ile, 8 ülkeden 14 katılımcının iştirak ettiği toplantıda elde edilen ilk bulgular, M. Kiel tarafından hazırlanan bir bildiri³⁵ ile ilgililerin dikkatine sunulmuştur. XVII. ve XVIII. yüzyıl demografi ve iskân tarihi için son derece önemli olan avâriz defterleri ile ilgili temel problemlerin çözümü ve daha yaygın bir biçimde kullanımı, değişik araştırmacıların elde ettiği bulguların bu tür platformlarda tartışılması ile birlikte mümkün olabilecektir.

2. İcmâl Avâriz Defterleri

Tahrir sonucunda ortaya çıkan mufassal avâriz defterleri Defterhâne'ye gönderilerek, Mevkufat Kalemi'ne kaydedildikten sonra, tıpkı timar sistemine bağlı olarak işleyen klasik tahrir defterlerinde olduğu gibi, mâliye bürokratlarının bölgesel ya da İmparatorluk genelindeki durumu takip edebilmeleri için "*icmâl avâriz defterleri*" hazırlanırdı. Mufassal defterlerin keşfine kadar, daha ziyâde ön plânda tutulan icmâl avâriz defterleri, genellikle her bir eyâlete bağlı sancaklar dâhilindeki kazâ bazında toplam avâriz-hâne sayısının kaydedildiği, başka her hangi bir ayrıntının yer almadığı defterlerdir. Bununla birlikte, Darling'in Osmanlı arşivinde bulunan bazı örneklerinden hareketle, mufassal defterlerden sonra ikinci tip olarak tavsif ettiği³⁶, her bir köy ve mahallede bulunan toplam avâriz-hâne sayısının kaydedilmiş olduğu defterlere de rastlanmaktadır. Sancak bazında bir araya getirilerek mevkufat kalemine gönderilen bu defterlerin "*müfredat defteri*" olarak isimlendirilmiş olduğu da bilinmektedir³⁷. 1642

³² Özel 2000, 33-50.

³³ Bkz. Öz 1999, 787-794.

³⁴ Mehmet Ali Ünal'ın Türkiye'de ortaya konulmuş olan ilk örneklerden biri olan Harput ile ilgili çalışması için bkz. Ünal 1987, 119-129. Ayrıca son yıllarda dikkati çeken bazı çalışmalar için bkz. Açık 1999; Şimşirgil 2002, 106.

³⁵ Kiel 2004, 31.

³⁶ Bkz. Darling 1986, 25.

³⁷ Bkz. Güçer 1964, 73.

tarihli örneğinde olduğu gibi³⁸, bazen kazâ dâiresinde bulunan her bir mahalle ve köyde yaşayan ve vergi tabanını oluşturan nüfusun nefer toplamı ile birlikte, avâriz-hâne sayısının verildiği defterlere de tesadüf edilebilmektedir. Bu icmâl avâriz defteri tarzı, bir bakıma, bu çalışmanın asıl konusunu oluşturan “mufassal-icmâl” defterlerle icmâl defterler arasında bir yer işgâl etmektedir.

Genellikle kazâ bazında, bütün İmparatorluğu kapsayan eyâletlerdeki itibârî avâriz-hâne toplamlarının kaydedilmiş olduğu icmâl defterler, demografik araştırmalar bakımından oldukça yetersizdir. Bu yetersizlik, sadece demografik çeşitliliği aksettirmemesi bakımından değil, aynı zamanda kısmî de olsa kazâ düzeyinde toplam nüfusa işâret edebilecek avâriz-hânelerin, kaç gerçek hânedan oluştuğunun dahi bilinmemesi dolayısıyla, her hangi bir şekilde nüfus tahminine imkân vermemesinden kaynaklanmaktadır. Bu şartlarda, yukarıda işaret edilmiş olan her bir mahalle ve köy bazında toplam nefer ile birlikte verilmiş olan avâriz-hânelerin kaydedilmiş olduğu icmâl defterler, nispeten daha kullanılabilir niteliktedir. Ancak, aşağıda ayrıca işaret edilecek olan 1709 tarihli Gümülcine örneğinde olduğu gibi³⁹, askerî olanların hariç tutulması gibi sebeplerle, bu defterlerde kaydedilmiş bulunan nefer sayılarının da çoğu zaman gerçeği yansıtmadığı görülmektedir. Dolayısıyla, mufassallarıyla karşılaştırılmadığı taktirde, bu tür defterlerde yer alan rakamlar, demografik hesaplamalarda ciddî hatalara yol açabilmektedir⁴⁰.

3. Mufassal - İcmâl Avâriz Defterleri

XV. ve XVI. yüzyıl klasik tahrir defterleri, uzun yıllar “mufassal” ve “icmâl” olarak isimlendirilen iki ayrı türü ile değerlendirilmiştir. Ancak, defterolojinin başlı başına bir disiplin olarak gelişmesi ile, bu alandaki çalışmaların derinleşmesi, farklı karakterde düzenlenmiş olmaları dolayısıyla, söz konusu iki tür arasında yer alan üçüncü bir türü gündeme getirdi. Çok sayıda araştırmada kaynak olarak kullanılmış olmasına rağmen, bu yönüyle ele alınmamış olan söz konusu defterlerin mufassal ve icmâl arasında farklı bir tür olarak tescili, F. Emecen’in ancak 1996’da ortaya koyduğu bir çalışma ile mümkün olabildi. Emecen, Kânuni dönemi başlarında, 1530’ların ihtiyaçları çerçevesinde oldukça farklı karakterde tertib edilmiş olan ve bütün İmparatorluğu kapsayan defter serîsini şu ifadelerle tanımlamaktadır⁴¹;

“Bu tür doğrudan mufassal defterlerin tertibi üzere, sadece reaya isimleri ve vergi cins ve dökümü ihmal edilerek, aynı zamanda diğer çeşit tahrir sonuçları, yani evkaf, yörük tahrirleri de eklenerek hepsinin toplam sayıya

³⁸ BOA. MAD-18557.

³⁹ BOA.D.MKF-27953/494. Aynı tarihli “mufassal-icmâl” (BOA.KK.MKF-2825) defter kayıtları dikkate alınmaksızın, sadece bu defterden hareketle Gümülcine kazâsının 1709’daki demografik durumuna dair fikir yürütülmeye kalkışılması halinde, oldukça eksik ve hatalı sonuçlara varmak mümkündür.

⁴⁰ Bu husus, yukarıda işaret edilmiş olan avâriz ve cizye defterlerine dair toplantı sonuçları ile ilgili bildiride de önemle üzerinde durulan noktalardan biri olmuştur: Bkz. Kiel, 2004, 31.

⁴¹ Emecen 1996, 40.

müteallik neticelerinin hesaplanıp kendi mantığı çerçevesinde, sınıflandırılması ve adeta tablolaştırılmasıyla ortaya çıkmış ve merkezde pratik kullanma maksadı ile hazırlanmış icmâllerdir...”

Bu ifadelerle aynı zamanda, 1530 yılına ait defter serisini mufassallardan ayıran karakteristik özelliklerine işaret eden Emecen, diğer icmâllerden çok farklı bir tarzda, merkez bürokrasisinde pratik kullanım maksadıyla hazırlanmış olan bu defterleri “mufassal-icmâl” olarak isimlendirmiştir. Böylelikle, klasik tahrir defterlerinin en yaygın türlerini oluşturan mufassal ve icmâl dışında üçüncü bir türü de tescil edilmiştir⁴².

Bu çalışmada örnek olarak kullanılan ve daha açık bir fikir verebilmek için aynen neşredilmesi uygun görülen defter türleri ile birlikte düşünüldüğünde, avâriz tahrir defterlerinde de benzer bir durum dikkati çekmektedir. Esâsen ait olduğu sistem hakkında genel bir fikir verebilmek için yukarıda işaret edilmiş olan mufassal ve icmâl avâriz defterleri dışında, Emecen’in timar sistemine göre tanzim edilmiş olan klasik tahrir defterleri içerisinde farklı bir tür olarak işaret etmiş olduğu defterlerde olduğu gibi, avâriz vergi düzenine göre tertib edilmiş olan farklı karakterdeki bu defterleri de “mufassal-icmâl avâriz defterleri” olarak isimlendirmek yerinde olacaktır.

XVIII. asrın başlarında yoğunlaşan diğer bazı örneklerine de tesadüf edilmekle beraber⁴³, şimdilik, Gümülcine kazâsına ait 1701 ve 1709 tarihli iki örneğinden hareketle tanımlamaya çalışacağımız bu defterler, aşağıda verilecek olan metinlerden de takip edilebileceği üzere, avâriz vergi tabanını oluşturan nüfusun ismen kaydedilmemiş

⁴² Bu defter serisinin çoğu, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı tarafından tıpkıbasım ve indeks çalışmaları ile yayımlanmış bulunmaktadır: 438 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri I, Ankara 1993; II, Ankara 1984; 166 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri, Ankara 1995; 387 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Karaman ve Rum Defteri I, Ankara 1996; II, Ankara 1997; 998 Numaralı Vilâyet-i Diyar-i Bekr ve Arab ve Zülkadriyye Defteri I, Ankara 1998; II, Ankara 1999; 370 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Rum-İli Defteri I, Ankara 2001; II, Ankara 2002; 167 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Rum-İli Defteri I, Ankara 2003.

⁴³ Arşiv çalışmaları sırasında tesadüf edebildiğimiz örneklerden bazıları, Silistre sancağına tâbî kazâlara ait olup, Kamil Kepeci tasnifinde, 2596 numarada kayıtlı defterde yer almaktadır. 1106 (1694) tarihli Tekfurgözü adıyla da bilinen Karasu kazâsı (BOA.KK.MKF-2596, v. 51b-54b) ile 1118 (1707) tarihli Varna kazâsı (BOA.KK.MKF-2596, v. 78b-83a) avâriz defterleri, mufassal-icmâl defterlerin iki tipik örneğini oluşturmaktadırlar. Kezâ, 1116 (1705) tarihli Sultanönü livâsına tâbî Seydi Gâzi kazâsı defteri de bir diğer örneği oluşturmaktadır: BOA.KK.MKF-2567, v. 23b-26b. Mufassal-icmâl avâriz defterlerinin şimdiye kadar tespit edilen tipik örneklerinden birisi de 1109 (1697) tarihli Paşa livâsına tâbî Siroz kazâsı avâriz tahrir defteridir: BOA.KK.MKF-2786. Diğer örnekleriyle karşılaştırıldığında, bu defterde dikkati çeken en önemli özellik, reâyâ ve askerî nüfusun ayrı ayrı verilmiş olması yanında, askerî başlığı altında kaydedilmiş olanların ayrıca kategorize edilmiş olmasıdır. Bu özellik, nüfusun niteliklerinin tespiti bakımından oldukça önemlidir. Özellikle bkz. BOA.KK.MKF-2786, 14-43.

olması dolayısıyla mufassal defterlerden ayrılmaktadır. Öte yandan, kazâ dâiresinde bulunan her bir mahalle ve köydeki toplam avâriz-hâne sayısı ile birlikte, bunun hesaplanmasına esas teşkil eden nüfusun nefer olarak toplamı ve bileşimine dair ayrıntılı rakamları da vermesi bakımından, genellikle kazâ bazında, çok nâdir olarak da mahalle ve köy bazında toplam avâriz-hâne rakamlarının kaydedilmiş olduğu tipik icmâl defterlerden de oldukça farklı bir tarzda tertib edilmiş bulunmaktadır. Bu çalışmaya esas teşkil etmek üzere aynen neşredilmiş olan iki örneğinden de takip edilebileceği üzere, mufassal-icmâl olarak tavsif edilebilecek olan bu defterler, mufassal avâriz defterlerinde ismen kaydedilmiş olan vergi mükellefi nüfusun, isimlerin çıkarılarak, her bir sınıfın neferen toplam rakamlarla ifade edilmesi ve mahalle-köy bazında muâfiyetler de göz önünde bulundurulmak suretiyle hesâb edilmiş olan avâriz-hâne sayılarının kaydedilmesi ile ortaya çıkmıştır. 1530 yılına ait klasik mufassal-icmâl tahrir defterlerinden farkı, mufassalında da bulunmaması sebebiyle, doğal olarak iskân yerlerine ait vergi gelir kaynaklarının oluşturduğu hâsılata dair her hangi bir kaydın yer almamasıdır. Dolayısıyla, mufassal-icmâl karakterli avâriz defterleri, ayrıntılı ekonomik analizlere esas teşkil eden her hangi bir kaydı içermemekle beraber, muhtevî olduğu nüfusa dair sayısal veriler, tıpkı 1530 tarihli klasik tahrir defterleri ile ilgili benzerlerinde olduğu gibi, demografik istatistikî değerlendirmeler açısından son derece kullanışlıdır.

Mufassal-icmâl tarzda hazırlanmış olan bu defterlerde, “*avâriz-ı dîvâniye ve tekâlif-i örfiye*” adı altında zikredilen vergi bileşiminin tabanını teşkil eden “*arâzi ve emlâk sâhibi*” toplam nüfus neferen verildikten sonra, bunu oluşturan nüfus kategorileri toplam rakamlarla ayrı ayrı belirtilmiştir. Her bir mahalle veya köyde bulunan vergi mükellefi nüfus öncelikle, dînî bakımdan “*müslüman*” ve “*zımmî*” olarak kategorize edilmiştir. İkinci olarak, müslüman nüfus da esâsen başlangıçtan itibaren geçerli olan ve “*Kânûn-ı Osmânî*”de gayet açık bir şekilde ifade edilmiş bulunan sınıflandırmaya uygun olarak, kendi içerisinde kategorize edilerek, “*askerî*” ve “*re’âyâ*” adı altında tasnif edilmiştir⁴⁴. Askerî nüfusa dâhil olup, genellikle “*askerî*” başlığı altında ifade edilmiş olan *imam*, *seyyid* ve *amelmande* gibi grupların bazen “*askerî ve imam*” gibi bileşik ifadelerle, bazen de askerî başlığı altında verilen rakamlardan bağımsız olarak kaydedildiği görülmektedir. Vergi mükellefi müslüman nüfus kapsamında olmakla beraber ayrıca belirtilmiş olan diğer bir grup “*yörük*” adı altında kaydedilmiş olan zümredir. Aşağıda aynen verilecek olan her iki defterde de bunların ayrıca kaydedilmiş olduğu görülmektedir. Kezâ, her iki defterde de ayrı kategoride değerlendirilmiş olan bir diğer grup da *çiftlik sahipleri*dir. Kısaca işaret edilmiş olan bu grupların neferen toplam rakamlarla kaydedilmesinden sonra, ayrı ayrı reâyâ, çiftlik sahibi ve yörük gruplarının itibârî avâriz-hâneleri belirtilerek, avâriz vergisine esas olmak üzere, en son her bir mahalle veya köyün toplam avâriz-hâneleri kaydedilmiştir. Çok nâdir olmakla birlikte, daha önce de işaret edilmiş olan Siroz örneğinde olduğu gibi⁴⁵, askerî başlığı

⁴⁴ Bkz. İnalçık 1959, 49-145; Halaçoğlu 1991, 91-114.

⁴⁵ BOA.KK-2786, 14-43.

altında kaydedilen nüfusun bileşimine dair ayrıntılı rakamların verildiği defterlere de tesadüf edilebilmektedir.

Aşağıda ayrıca işaret olunacağı üzere, bu defterlerin tanzimine esas olan tahririn hangi tarihte, kim tarafından, ne gibi sebeplerle ve hangi hususlar göz önünde bulundurularak yapıldığına dâir kayıtlar defterlere ilave edilmiştir. Genellikle baş tarafında veya sonunda yer alan bu kayıtlarla birlikte, der-kenar şeklinde sonradan düşülmüş olan notlar, defterlerin sistematığının kavranması, dolayısıyla demografik açıdan içerdiği sayısal verilerin kıymetlendirilmesi bakımından önemli ip uçları vermektedir. Bununla birlikte, Defterhâne'de muhâfaza edilen bu defterler üzerinde yapılan muâmelâta dâir kayıtlar da ayrıca dikkati çekmektedir.

Burada yayımlanan iki örneğinden hareketle tespit edilmiş olan bütün bu özellikleri ile birlikte düşünüldüğünde, son yıllarda ön plâna çıkarılan mufassal ve icmâl avâriz defterlerinden oldukça farklı karakterde hazırlanmış olan *mufassal-icmâl* avâriz defterleri, antroponimik tetkikler başta olmak üzere, veri olarak kabul edilebileceği sâir incelemeler için önemli olan şahıs adları ve ayrıntılı meslek bilgileri hariç olmak üzere, demografi ve iskân tarihi araştırmaları bakımından en az mufassal defterler kadar önem taşımaktadır. Aşağıda da görüleceği üzere, defterde yer alan açıklamalarla kapsamı belirtilmiş olan vergi tabanını oluşturan nüfusun neferen toplam rakamlarla ifade edilmesi yanında, bunu oluşturan kategorilerin ayrı ayrı belirtilmiş olması ve nihayet bu ayrıntılı toplam rakamlardan hareketle tespit edilmiş olan her bir köy veya mahallenin toplam avâriz-hânesinin kaydedilmiş olması, tıpkı mufassal defterlerde olduğu gibi, nüfus analizleri için aşılması gereken belirsizliklerin önemli bir kısmını ortadan kaldırmaktadır. Bu defterler, özellikle, yukarıda da işaret edilmiş olduğu üzere, yeterince aydınlatılmış olan dönemler arasında nispeten karanlık durumda bulunan iki yüzyıldan, kaynakların yetersizliği sebebiyle, şimdiye kadar daha az projeksiyon tutulabilmiş olan XVIII. yüzyıl demografik ve iskân tablosunun aydınlatılması bakımından büyük önem taşımaktadır.

II. Gümülcine Kazâsı Mufassal - İcmâl Avâriz Defterleri

Günümüzde “*Komotini*” adıyla Yunanistan’ın Trakya kesiminde yer alan Gümülcine⁴⁶, Batı Trakya Türkleri’nin merkezi konumunda, şehir nitelikli bir iskân yeri olarak varlığını devam ettirmektedir. Akıncı beyi Gâzi Evrenos Bey tarafından fethine dair 1361’den başlayan farklı tarihler söz konusu edilmekle birlikte, son yıllarda ortaya konulan bazı çalışmalar, Gümülcine’nin Osmanlılar’ın Trakya’yı bütünüyle kontrol altına almalarını sağlayan 1371 Çirmen savaşından hemen önce fethedilmiş olduğunu göstermektedir⁴⁷.

⁴⁶ Kuruluşundan itibaren Koumoutsina adıyla anılan kasaba, 1344’de Aydınoğlu Gâzi Umur Bey’in zabtıyla birlikte Gümülcine adıyla anılmaya başlanmıştır. Bkz. Kiel 1996, 268; Ali Cevat 1313, 697-700; Şemseddin Sâmî 1314, V. Cilt, 3925-3927.

⁴⁷ Kiel 1996, 268.

Osmanlı idârî taksimâtında, Rumeli Eyâleti'nin çekirdeğini oluşturan Paşa Livâsı'na bağlı “kazâ” statüsünde bir idârî birim olarak düzenlenmiş olan Gümülcine, müstakilen Gümülcine'ye ait olan mufasssal tahrir defterinden anlaşıldığı kadarıyla⁴⁸, 1570'lerde “sancak” statüsüne yükseltilmiştir. Ne var ki, sonraki tarihlere ait kaynaklar ve bu arada iki farklı örneğini neşredebileceğimiz XVII. ve XVIII. yüzyıl avâız tahrir defterleri, bu durumun kısa süre sonra eski haline döndüğünü ortaya koymaktadır. Şu halde, Gümülcine, 1570'lerdeki durum müstesna, XIX. yüzyılda vilâyet nizamnâmesinin çıkarılmasıyla, tekrar Edirne Vilâyeti bünyesinde bir sancak haline getirilinceye kadar, kendisine bağlı nâhiyelerde organize edilmiş olan kırsal yerleşmelerle, Paşa livâsına tâbî kazâ statüsünde bir idârî ünite olarak varlığını sürdürmüştür. Kazâ dairesinin önemli bir kısmı Batı Trakya Türklüğü'nün merkez üssü olarak, Yunanistan hudutları dahilinde bulunmakla birlikte, aşağıda da işaret edileceği üzere, büyük oranda Evlâd-ı Fâtihân'ın meskûn olduğu köylerden oluşan ve XIX. yüzyıl kayıtlarında⁴⁹ Şeyh Cuma adıyla belirtilmiş olan *Cebel* nâhiyesi Bulgaristan sınırları içerisinde yer almaktadır.

Gümülcine kazâsının demografi ve iskân tarihine kaynaklık eden en eski defter külliyâtı, klasik dönem tahrir defterleridir. En eskisi XV. yüzyılın ikinci yarısına ait olan bu defterlerde bulunan sayısal verilerin analizi ve istatistikî açıdan değerlendirilmesiyle birlikte, bir buçuk asra yakın bir zaman zarfında, gerek kazâ merkezi şehir, gerekse, kırsal yerleşmelerin demografik durumunu takip etmek mümkün olabilmektedir⁵⁰. Klasik tahrirlerin yenilenmediği XVII. ve XVIII. asırlardaki durum ise önemli ölçüde avâız ve cizye defterlerinden elde edilen verilerle aydınlatılabilmektedir⁵¹. Farklı karakterleri dolayısıyla, burada aynen neşredilmeye değer görülen örnekler, bunlardan sadece ikisini oluşturmaktadır.

1. 1701 Tarihli Avâız Defteri

XVIII. asrın başlarında düzenlenmiş olan Gümülcine kazâsına ait iki mufasssal-icmâl avâız defterinden ilki, Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde *Bâb-ı Defteri Mevkufat Kalemî (D. MKF)* tasnifinde 27847/392 numarada kayıtlı bulunmaktadır. Baş tarafta yer alan arzadaki ilgili kayıtlardan, defterin Gurre-i Cemâziyelâhır 1113 (03.11.1701) tarihinde tamamlandığı anlaşılmaktadır. Büyük ebatda düzenlenmiş olan defter, toplam 11 sayfadan ibârettir.

Aşağıda verilecek olan metinden de takip edilebileceği üzere, mevkufat halîfelerinden *el-Hac Mustafa Ağa* tarafından 1113 (1701) yılında yapılan tahrir

⁴⁸ TKGM.KKA.TD-187.

⁴⁹ *Salnâme-i Vilâyet-i Edirne 1310*, 443-444.

⁵⁰ Tarafımızdan yürütülen “XV-XVI. Yüzyıllarda Gümülcine Kazâsında Nüfus ve Yerleşme” adlı proje tamamlanma aşamasına gelmiş bulunmaktadır.

⁵¹ XV-XIX. yüzyıllarda Gümülcine kasabası nüfusu hakkında bir değerlendirme için bkz. Gökçe 2002, (Baskıda).

sonucunda hazırlanmış olan defter, baş tarafta yer alan arzda⁵², “*müceddeden tahrîr olunan Gümülcine kazâsının kadimî hânelerine kesr gelmemek üzere hesâb olunan icmâli defteridir*” şeklinde takdim edilmiştir. Bununla birlikte, toplam nefer ve avârizhâne rakamları yanında, kazâ dâhilinde tahrir edilmiş olan avâriz vergi tabanını oluşturan nüfusun terkibine dâir ayrıntılı sayısal değerlerin de kaydedilmiş olması, onu diğer yaygın icmâl avâriz defterlerinden ayrı bir kategoride değerlendirmeyi gerektirmektedir. Aynı arzda, vergi tabanının esasını teşkil eden reâyâ ile birlikte, “*kazâ-i mezbûrun kasaba ve kurâsında sâkin olan ‘askerî ve sâdât ve gayr-ı ‘askerî’ statüdeki kimselerin zirâat ettikleri toprakların ‘avâriz toprağı’ olması dolayısıyla, ‘avâriz ve nüzül’ mükellefi olarak, deftere kaydedildikleri belirtilmektedir. Bu tatbikat, esas itibariyle, avâriz vergi tabanının tayininde, ‘mülke mutasarrıf olma’ genel kriterinin uygulanmasının deftere yansımından başka bir şey değildir.*”

Tahrir edilen nüfusun dînî bakımdan “*müslüman - zımmî*” şeklinde kategorize edildikten sonra, müslüman nüfusun da en genel anlamda “*askerî - re‘âyâ*” şeklinde sınıflandırılmış olduğu defter, esas itibariyle iki bölümden oluşmaktadır. Kazâ merkezi Gümülcine mahalleleri ve kırsal kesimdeki köylerle ilgili kayıtların bir bakıma tablollaştırılması ile ortaya çıkmış olan birinci bölüm “*defter-i erkâm-ı Gümülcine ‘antahrîr-i cedîd el-vâkî‘ fî-sene 1113*” başlığını taşımaktadır⁵³. Bu bölüm, defterdeki tanzim tarzı da dikkate alınarak, neşredilirken tablo halinde aktarılmıştır. Defterin esasını oluşturan ikinci bölümde ise, evvelâ kazâyı teşkil eden Şehir ve Ağrican nâhiyelerine bağlı köyler kaydedilmiştir⁵⁴. Bunu, “*nefs-i mahallât-ı kasaba-i Gümülcine berây-ı nüzül-keşân*” başlığı altında yazılmış olan, kazâ merkezi Gümülcine mahallelerinde meskûn nüfus takip etmiştir⁵⁵. Defterde yer alan son kayıt ise “*maktu‘at*” başlığı altında yazılmış olan Marunya köyü ile ilgilidir⁵⁶.

2. 1709 Tarihli Avâriz Defteri

Gümülcine kazâsına ait mufassal-icmâl karakterli ikinci defter de Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *Kâmil Kepeci* tasnifi *Mevkufat Defterleri (KK.MKF)* arasında 2825 numarada kayıtlıdır. “*Defter-i hânehâ-i ‘avâriz-ı kurâ-i mezkûrîn tâbî‘-i nevâhî-i merkûmîn der-kazâ-i Gümülcine der-livâ-i Paşa*” başlığını taşıyan defter⁵⁷, 1121 (1709) yılında Mîrâhur-ı Evvel Kethüdâsı *el-Hac İbrâhim Ağa* tarafından yapılan tahrir sonucu düzenlenmiştir.

Toplam 11 sayfadan ibâret olan defterin sonuna ilâve edilmiş olan avâriz tahriri ile ilgili 15 Şaban 1121 (20. 10. 1709) tarihli arz⁵⁸, bütün tafsilâtıyla Gümülcine kazâ

⁵² BOA. D. MKF- 27849/392, 1.

⁵³ BOA. D. MKF- 27849/392, 2-4.

⁵⁴ BOA. D. MKF- 27849/392, 6-10.

⁵⁵ BOA. D. MKF- 27849/392, 11.

⁵⁶ BOA. D. MKF- 27849/392, 11.

⁵⁷ BOA. KK. MKF-2825, 2.

⁵⁸ BOA. KK. MKF-2825, 10-11.

dâiresinde avâız vergisinin tabanını teşkil eden ve deftere kaydedilmiş olan nüfus kategorilerini ortaya koyması yanında, tahrir ve defter tanzimi sürecinin işleyişine dâir kayıtlar açısından da oldukça önemlidir. Aşağıda aynen verilecek olan metinden de takip edilebileceği üzere, kazânın Cebel nâhiyesinde bulunan yörüklerin bir kısmının “seyyid” nâmıyla çıkarılarak, hânelerinin sâir reâyâ üzerine kaydedilmesi yanında, kazânın hâne ve celebkeşân ağnamlarının farklı defterlere yazılıp, ayrı tahsildarlarca toplanması, bir takım ciddi rahatsızlıklara sebep olmuştur. Kayıtlara yansıyan, “bir kazâda iki tahsildar olmak re’âyâ fukarâsına ‘usret olduğundan” ifâdesi, bunun en açık göstergesidir. Esâsen, bir sûreti der-kenar şeklinde defterin ilk sayfasına kaydedilmiş olan, 23 Zilka’de 1121 (24. 01. 1710) tarihli Gümülcine ve Filorina ve Cumabazarı kadılarına yazılan hükümde, adı geçen kazâların yeniden tahrir gerekçesi şöyle ifade edilmektedir:

“Rumeli’nde vâki’ Evlâd-ı Fâtihân bundan akdem bin yüz yigirmi senesinde kendü talepleriyle yörüklükden ifrâğ ve sâir re’âyâ misillü ‘avâız ve nüzül ve celebkeşân ağnamları virmek üzre ta’ahhüd ve kabûl eylediklerinde zikr olunan Gümülcine ve Florina ve Cum’abazarı kazâlarının asıl hâne ve celebkeşânlarımızdan gayrı Evlâd-ı Fâtihân hissesi olmak üzre kayd olunan hâne ve celebkeşânları kaleminde hesâb ve ihrâc olunmağla hâlâ kazâlarının hâne ve celebkeşân ağnamları başka ve Evlâd-ı Fâtihân re’âyâsının dahi hâne ve ağnamları başka defter ve başka başka tahsîl olunub bir kazâda iki tahsildâr olmak re’âyâ fukarâsına usret olduğundan gayrı Evlâd-ı Fâtihân’ın ba’zıları dahî biz kadîmî hânekeşleriz deyu der-i devlet-medârıma ‘arzuhal ve teşekkî ile birbirleriyle münâza’adan hâlî olmamalarıyla Evlâd-ı Fâtihân’ın hâne ve celebkeşânları asıl sâkin oldukları kazâların hâne ve celebkeşânlarına zamm ve fîmâba’d cümle ile hak ve ‘adl üzre tevzî’ ve tahsîl olunmak için müceddeden tahrîr olunmaları fermânım olub...”

Bu hükümde de açıkça ifade edilmiş olduğu üzere, yeni tahririn en önemli gâyesi, esâsen 1120 (1708) yılında kendi talepleriyle yörüklükten ifrağ olunup, sâir reâyâ gibi avâız ve nüzül ve celebkeşân ağnamları vermekle mükellef olan Evlâd-ı Fâtihân’ın da buldukları kazâların defterine kaydedilmeleri ile kazâ dâhilinde tek defter ve tek tahsildar uygulamasına geçebilmek idi. Genel olarak, Rumeli’nin fethi sırasında, Anadolu’dan göçürülerek iskân edilmiş olan yörük gruplarını ifâde için kullanılan Evlâd-ı Fâtihan, kânunnâmelerde belirtilmiş olan özel statülü askerî bir yapıya sahip olarak uzun yıllar varlığını sürdürmüştür. Ancak, XVII. yüzyıldan itibaren, timar sisteminin bozulmasıyla birlikte askerî yapının önemli ölçüde değişmesi ve iktisâdî şartların ağırlaşmasına paralel olarak bunların ocak nizâmının bozulması, yeni bir düzenlemeyi gerekli kılmıştır. Uzun savaş şartlarının da etkisiyle, 1691’de, dağılan insan gücünü yeniden elde etme yanında, atalarının fetih ruhunu canlandırarak yeni bir atılım döneminin başlatılabileceği umuduyla, Rumeli’deki yörük grupları yeniden teşkilatlandırılarak, doğrudan “Evlâd-ı Fâtihân” adıyla anılmaya başlandı. İfa ettikleri görevlere karşılık avâız vergisinden muaf tutulan Evlâd-ı Fâtihân, zamanla ödeyebilecekleri miktarın üzerinde vergi talepleri ile karşılaştıklarında, yerlerini terk

ederek, dağılmaya başladı. 1704-1708 dönemine ait yoklamalar, söz konusu dağılmanın ciddi boyutlara ulaştığını göstermektedir. Nitekim, Evlâd-ı Fâtihân'ın mâruz kaldığı bu muâmelenin Devlet merkezine ulaştırılması üzerine, 1707'de "*Evlâd-ı Fâtihân neferâtına zulmedilmemesi, vergilerin eski usûl üzere toplanması*" yönündeki emir ve fermanlar da⁵⁹ 1708'de raiyyet statüsüne geçirilme taleplerinin önüne geçememiştir. İşte, üzerinde durduğumuz tahrir çerçevesinde, Evlâd-ı Fâtihân'ın da avâriz vergi tabanına dâhil edilmesi, kısaca ifade etmeye çalıştığımız bu gelişmelerin bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Evlâd-ı Fâtihân ile birlikte deftere kaydedilmiş olan diğer kesimler şöyle ifade edilmiştir:

"... kazâ-i mezkûrelerde sâkin olan müslümânân ve zimmiyân ve gerek evlâd-ı fâtihândır sâkin ve mütemekkin hânekeş re'âyâ ve yeniçeri ve sipâh ve sâdât ve tobcu ve cebeci ve e'imme ve hutebâ ve mü'ezzin ve kayyum ve çiftlik ashâbı ve derbendci ve köprücü ve evkaf re'âyâsı ve sâir mu'af geçinür re'âyâ ve 'askerî ve gayr-ı 'askerîsi ile 'ale'l-esâmî tahrir..."

Burada açıkça belirlenmiş olan reâyâ ve Evlâd-ı Fâtihân ile birlikte emlâk ve arâzi tasarruf eden askerî ve gayr-ı askerî muaf nüfusun da kaydedilmiş olduğu tahrir için Mîrâhur Kethüdâsı İbrâhim Ağa'nın görevlendirilmesinin gerekçesi, aynı hükümde "*Devlet-i 'Aliyye' min emekdâr ve sadâkatkârı olub ahvâl-i memleket ve ra'iyete vukûfu olmağla*" şeklinde ifade edilmiştir.

Deftere kaydedilmiş olan arzda yer alan bazı ifâdelerden, İbrâhim Ağa mârifetiyle ve Gümölcine kadısı ve Ağrican nâhiyesi nâibi başta olmak üzere, yerel görevlilerin yardımlarıyla gerçekleştirilen tahrir sonucu, yukarıda işaret edilen nüfusun ismen kaydedilmiş olduğu mufassal ile birlikte, avâriz-hânelerin her bir mahalle ve köye tevzî edilmiş olduğu icmâl defter tanzim edilmiş olduğu anlaşılmaktadır. Ancak, İstanbul'a gönderilen bu defterlerden, "*hâne defteri*" olarak ifade edilen icmâl deftere itibar olunmaması istenmiştir. Bunun gerekçesi aynen şöyle ifade edilmiştir:

"... tevzî' eyledüğü hâne defterine i'tibâr olunmayub 'askerî nâmıyla kadîmden hânegüzâr re'âyâ yerlerin mutasarrıf olanlardan 'askerî ve sâdât ve sâir nâmı olanları ifrâz ve 'ale's-seviyye her üç nefer re'âyâ ve çifte bir hâne hesabı üzre hâneleri kayd olunmağla bu sûretde nizâm bulmaduğundan mâ'dâ kadîmî hâne ve ağnâmlarından iki yüz otuz yedi ve bir buçuk rub' ve bir sülüs hâne ve dört bin dört yüz altmış altı re'is ağnâm noksan ile lâkin bu vech üzre nizâm bulmayub re'âyâ beynlerinde ihtilâl ba'is olmağla..."

Bu ifâdelerden de anlaşılacağı üzere, avâriz-hâne tevziâtında baş vurulan bir takım uygulamalardan dolayı kazâ reâyâsının itirazı üzerine geçersiz sayılan defter, Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *Bâb-ı Defterî Mevkufat Kalemî (D. MKF)* tasnifinde

⁵⁹ Halaçoğlu, 1995, 524-525. Tafsilat ve ilgili bazı vesikalar için ayrıca bkz. Gökbilgin 1957, 255-340.

27953/494 numarada kayıtlı bulunmaktadır. Defterin, “*Kazâ-i Gümülcine der-livâ-i Paşa tetimme-i hânehâ-i ‘avâriz-ı mahallât ve kurâ-i mezkûrîn ‘an-tahrîr-i cedîd el-Hac İbrâhim Ağa Kethüdâ-i Mîrâhur der-sâbık el-vâki’ fî-sene 1121*” şeklinde ifade edilmiş olan başlığının üzerinde, iptal edilmiş olduğuna dâir şu ifade yer almaktadır⁶⁰:

“*Bu defterden sonra İbrâhim Ağa’nın tevzî’ defteri ma’ mülûn bih olub defterden cevâb virilmeyüb fesh olmuşdur fî-15 Şaban sene 1121*”.

Böylelikle, hazırlanmış olan icmâl itibar edilmemesi üzerine, yukarıda işaret edilmekle beraber, bugün mevcut olmayan mufassaldan hareketle yeni bir defter tanzim edilmiştir. “*Tevzî defteri*” olarak ifade edilen bu yeni defterde, reâyâ ve Evlâd-ı Fâtiyhân ile birlikte askerî ve gayr-ı askerî muaf nüfus, mülke mutasarrıf olmaları bakımından tümüyle göz önünde bulundurulmak suretiyle, avâriz-hâne tevzîi yeniden düzenlenmiştir.

Tıpkı 1701 tarihli örnekte olduğu gibi, mufassal-icmâl karakterde tanzim edilmiş olan defterde öncelikle Şehir⁶¹ ve Ağrıcan⁶² nahiyeleri köyleri kaydedildikten sonra, üçüncü olarak “*nüzül-keşân-ı nefis-i mahallât-ı Gümülcine*” başlığı altında, kazâ merkezi Gümülcine kasabası nüfusu verilmiştir⁶³. Son bölümde ise, bu tahririn asıl gerekçelerinden biri olup, kazânın bir üçüncü alt birimini oluşturan Cebel nâhiyesinde sâkin olan Evlâd-ı Fâtiyhân köyleri kaydedilmiştir⁶⁴. Aşağıda aynen verilecek olan metinden de tâkip edilebileceği üzere, kazâ dâhilindeki köy ve mahallelerde tespit edilen nüfus, dîni ve sosyal statülerine göre kategorize edilerek, her birine dâhil olan nefer toplam rakamlarla ifade edilmiştir. Ayrıca, her bir köy ve mahallenin çıkardığı avâriz-hâne miktarı, varsa küsüratı ile birlikte kaydedilmiştir.

III. Defterlere Göre Gümülcine Kazâsının Demografik Profili

Buraya kadar, genel defteroloji bilgileri ve bunun önemli kesitlerinden birini oluşturan avâriz defterleri çerçevesinde ait olduğu yere oturtulmak suretiyle tanımlanmaya çalışılmış olan mufassal-icmâl defterler, daha önce de işaret edilmiş olduğu üzere, içerdiği iskân yerleri ile ilgili bilgiler ve sayısal veriler bakımından, Osmanlı demografi ve iskân tarihi için önemli bir kaynak kümesini oluşturmaktadırlar. Bu defterler, özellikle klasik tahrirlerin yapılmadığı XVII ve XVIII. yüzyıllarda, mufassal avâriz defterlerinin de bulunmadığı dönemler için vazgeçilmez kaynak durumundadırlar. Mufassal ve icmâl olarak iki grupta değerlendirilen avâriz defterleri içerisinde bugüne kadar tescil edilmemiş olan üçüncü grubu oluşturan bu defterlerin vazgeçilmez kaynak özelliği hakkında daha açık bir fikir verebilmek için, aynen neşredilen iki örnekten hareketle, XVIII. yüzyılın ilk on yılında Gümülcine kazâsının

⁶⁰ BOA. D. MKF-27953/494, 4.

⁶¹ BOA. KK. MKF-2825, 2-4.

⁶² BOA. KK. MKF-2825, 4-7.

⁶³ BOA. KK. MKF-2825, 7.

⁶⁴ BOA. KK. MKF-2825, 8-10.

nüfus ve iskân profilini genel hatlarıyla ortaya koyan küçük bir değerlendirme yapmak yararlı olacaktır.

1. Gümülcine Kasabası Mahalleleri ve Nüfus Durumu

1530'larda⁶⁵ 17 mahalle ve 1 gayr-ı müslim cemâatin bulunduğu Gümülcine kasabası, 1570'de⁶⁶ 16 mahalle, 1 gebrân, 1 de Yahudi cemâatinden oluşan bir iskân yeri idi. 1642'de⁶⁷ Müslüman-Türklerle birlikte kaydedilmiş olan hıristiyan nüfusun da sâkin olduğu 14 mahalle ve ayrıca belirtilmiş olan 1 Yahudi cemâatini bünyesinde barındıran bir kasaba olarak görünmektedir⁶⁸.

İçerdiği bilgiler ve sayısal veriler ile, kazâ dâiresindeki iskân yerleri ve nüfus durumunu daha ayrıntılı bir şekilde ortaya koymamıza imkân tanıyan 1701 ve 1709 tarihli defterler, XVIII. yüzyıl başlarında Gümülcine'nin mahalle sayısı ve nüfus kompozisyonunda önemli bir değişiklik olmadığını göstermektedir. 1701 tarihli defter kayıtlarına göre, Gümülcine'nin 14 mahalle ve 1 Yahudi cemâatinden ibâret olan nüfus durumunu bir tablo üzerinde değerlendirmek daha uygun olacaktır;

Tablo - 1
1701'de Gümülcine Kasabası Nüfusu

Mahalle	Neferen	Askerî	Reâyâ		Hâne	Rub'	Tahmîni Nüfus	%
			Müslüman	Zimmî				
Câmî-i Atik	31	7	18	6	5	-	155	7.95
Sabûni Ali	27	8	17	2	4,5	-	135	6.92
Debbaghâne	21	4	8	9	3,5	-	105	5.38
Koca Nasuh	18	3	12	3	3	-	90	4.62
Elhac Karagöz	11	11	-	-	2*	-	55	2.82
İpekci Hacı	20	7	13	-	3	-	100	5.13
Dîvâne Ali	56	12	26	18	8	-	280	14.36
Elhac Yavaş	39	13	26	-	6,5	-	195	10.00
Şhreküstü	36	10	26	-	6,5	-	180	9.23
Aşçı Hasan	8	3	5	-	1	1	40	2.05
Bağçeli	33	9	24	-	6	1	165	8.46
Yenice	28	7	21	-	3	1	140	7.18
Bergama	16	10	6	-	1,5	-	80	4.10
Arifâne	16	9	7	-	2,5	1	80	4.10
Cemâat-i Yahûdiyân	30	-	-	-	3	-	150	7.69
TOPLAM =	390	113	209	38	59	4	1.950	100

⁶⁵ BOA. TD-167, 7.

⁶⁶ TKGM.KKA.TD-187, v. 109b-113a.

⁶⁷ BOA. MAD-18557, 189.

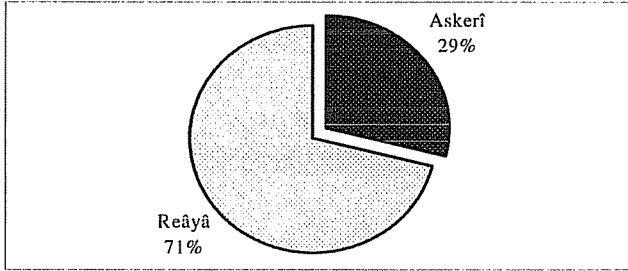
⁶⁸ Tafsilat için bkz. Gökçe 2002.

Tablodan da takip edilebileceği üzere, 14 mahalleden ibâret olan kasabanın nüfusu, yaklaşık 1.950 gerçek nüfusa tekabül eden 390 neferden ibarettir⁶⁹. 1570 tarihli rakamlarla karşılaştırıldığında, Gümülcine nüfusunda % 11.36 oranında bir düşüş dikkati çekmektedir. Nüfusun % 14.36’sını (56) bünyesinde barındıran Divâne Ali mahallesi, kasabanın en büyük kesitini oluşturmaktadır. Bunu, % 10 ile (39) Elhac Yavaş, % 9.23 ile (36) Şehreküstü, % 8.46 (33) ile Bağçeli mahalleleri takip etmektedir. Nüfusun ancak % 2.05’inin (8) kayıtlı bulunduğu Aşçı Hasan mahallesi ise XVIII. yüzyıl başlarında Gümülcine’nin en küçük birimini teşkil etmektedir.

Deftere kayıtlı 390 neferin % 28.97’sini teşkil eden 113’ü “askerî”, geri kalan % 63.33’ünü oluşturan 247’si ise “reâyâ” statüsünde kaydedilmiştir. Daha önce de işaret edilmiş olduğu üzere, “mülke mutasarrıf olma” gibi bir kıstasla avâriz vergisi tabanını oluşturan nüfusun tespit edilmiş olduğu deftere kaydedilmiş olan “askerî” ve “reâyâ”nın toplam nüfus içindeki yerini bir grafik ile ifade etmek duruma netlik kazandıracaktır;

Grafik - 1

1701’de Gümülcine Kasabası Nüfusunun Sosyal Tabakalara Dağılımı

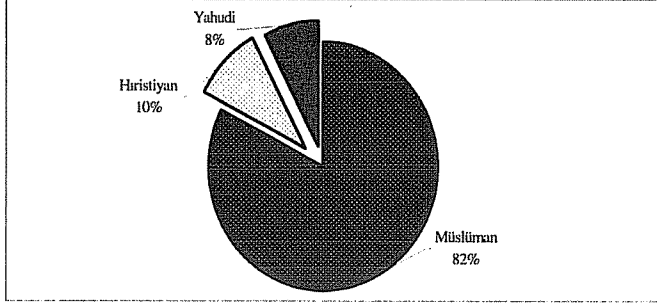


Tablonun tetkikiyle de dikkati çekeceği üzere, önemle işaret edilmesi gereken noktalardan biri de, XV. ve XVI. yüzyıllara ait tahrir defterlerinde, “Gebrân” adı altında, müslümanların meskûn olduğu mahallelerden bağımsız olarak yazılmış olan hıristiyan nüfusun “zımmî” adı altında ilk defa mahallelerde kaydedilmiş olmasıdır. Bu cümleden olarak, Câmî-i Atik, Sabûnî Ali, Debbağhâne, Koca Nasuh ve Dîvâne Ali mahallelerinde yaklaşık 190 gerçek nüfusa tekabül eden 38 nefer tespit edilmiştir. Bu da toplam nüfusun ancak % 9.74’ünü oluşturmaktadır.

⁶⁹ Mufassal defterlerdeki verilerin bile gerçek nüfus hesaplamaları bakımından izah edilmesi gereken önemli problemleri bünyesinde barındırdığı bilinmektedir (Bununla ilgili genel bir değerlendirme için bkz. Özel 2000, 42-48). Başta, avâriz vergi tabanına dâhil olmayan bir miktar askerî ve muaf zümrenin de göz önünde bulundurulması zarureti olmak üzere, neferen deftere kayıtlı olanların niteliğinin belirsiz olduğu durumlarda, bunların temsil ettiği gerçek nüfusa dair tespit bulunmak zorlaşmaktadır. Bununla birlikte, spekülâtif bir özellik arz etmekle beraber, sadece gerçek nüfusa dair bir fikir verebilmek için, burada her bir nefer gerçek hâne olarak kabul edilerek, en yaygın olan 5 kat sayısı ile çarpılmak suretiyle tahmînî nüfus ifade edilmiştir.

Önceki tarihlerde olduğu gibi, yine cemâat halinde ayrıca kaydedilmiş olan Gümülcine Yahudileri ise yaklaşık 150 nüfusu temsil eden ve toplam nüfusun %7.69'unu oluşturan 30 neferden ibarettir. XVIII. yüzyıl başlarında Gümülcine nüfusunun dîni dağılımını bir grafik ile ifade etmek gerekirse şöyle bir sonuç ortaya çıkmaktadır;

Grafik-2
1701'de Gümülcine Kasabası Nüfusunun Dîni Dağılımı



Örnek olarak neşredilmiş olan ikinci deftere göre, 1709'da mahalle sayısı değişmemiş olan Gümülcine'nin nüfus durumunu yine bir tablo üzerinde ifade etmek gerekirse, şöyle bir sonuç ortaya çıkmaktadır;

Tablo-2
1709'da Gümülcine Kasabası Nüfusu

Mahalle	Neferen	Askerî	Re'âyâ	Yörük	Hâne	Rub'	Tahminî Nüfus	Toplam Nüfusa Oranı %
Câmî-i Atik	30	6	24	-	5	-	150	6.07
Sabûnî Ali	22	3	19	-	4,5	-	110	4.45
Tabbağhâne	33	16	17	-	3,5	-	165	6.68
Koca Nasuh	15	10	5	-	3	-	75	3.03
Karagöz	12	6	6	-	2	-	60	2.42
İpekci	23	10	13	-	3	-	115	4.65
Dîvâne Ali	68	19	44	5	10,5	-	340	13.76
Hacı Yavaş	63	35	26	2	7,5	-	315	12.75
Şehreküstü	51	23	26	2	7,5	-	255	10.32
Aşçı Hasan	7	2	5	-	1	1	35	1.41
Bağçeli	36	12	24	-	6	1	180	7.28
Yenice	51	27	21	3	4,5	1	255	10.32
Bergama	26	19	6	1	2	-	130	5.26
Arifâne	27	18	7	2	3,5	1	135	5.46
Cemâat-i Yahûdiyân	30	-	-	-	3	-	150	6.07
TOPLAM =	494	206	243	15	66	4	2.470	100

Tablodan da takip edilebileceği üzere, 14 mahalleden ibâret olan kasabanın nüfusu, yaklaşık 2.470 gerçek nüfusa tekabül eden 494 neferden ibarettir. 1701 tarihli rakamlarla karşılaştırıldığında, Gümülcine nüfusunda % 26.66 oranında bir artış dikkati çekmektedir. Defter kayıtlarına göre, sekiz yıllık zaman zarfında meydana gelmiş olan bu artış, bir ölçüde nüfustaki gerçek büyümeyi yansıtmakla beraber, önemli oranda 1701 tarihli deftere esas teşkil eden tahrir nazaran, yukarıda da işaret edilmiş olduğu üzere, yeni tahrirde avârız mükellefi bütün nüfus katmanlarının titizlikle kaydedilmiş olmasının sonucu olarak değerlendirilmelidir. Aynı tarihte dikkati çeken bir diğer husus, “zımmî” ya da “gebrân” adı altında ayrıca belirtilmiş her hangi bir hristiyan nüfus grubuna tesâdüf edilememesidir. Bununla birlikte, aynı tahrir döneminde hazırlanmış olup, yukarıda da işaret edilmiş olduğu üzere, iptal edilmiş olan defterde⁷⁰, müslüman reâyâdan başka, zımmî adı altında toplam 39 nefer kaydedilmiştir. Bunun 15’i Dîvâne Ali, 12’si Tabbâğhâne, 9’u Câmî-i Atik, 3’ü Koca Nasuh mahallelerinde kaydedilmiştir. Bir önceki tablodan da takip edilebileceği üzere, 1701 tarihli defterlerde de hristiyan nüfus Sabûnî Ali ile birlikte aynı mahallelerde yazılmıştır. Gümülcine Yahudileri ise yine cemâat hâlinde 30 nefer olarak kaydedilmişlerdir.

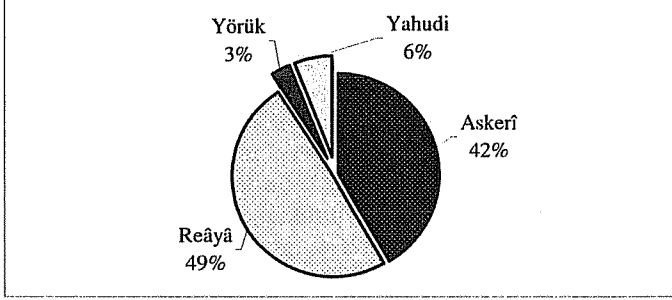
Deftere kayıtlı nüfusun % 13.76’sını (68) bünyesinde barındıran Divâne Ali mahallesi, bir önceki tarihte olduğu gibi, yine kasabanın en büyük kesitini oluşturmaktadır. Bunu, % 12.75 ile (63) Hacı Yavaş, % 10.32 ile (51) Şehreküstü ve Yenice (51) mahalleleri takip etmektedir. Nüfusun ancak % 1.41’inin (7) meskûn olduğu Aşçı Hasan mahallesi ise yine bir önceki tarihte olduğu gibi, Gümülcine’nin en küçük yerleşim ünitesini oluşturmaktadır.

Aarâzi ve mülk sahibi olmaları dolayısıyla, avarız vergisinin tabanına dahil olan deftere kayıtlı 494 neferin % 41.70’ini teşkil eden 206’sı “askerî”, % 49.19’unu oluşturan 243’ü ise “reâyâ” statüsünde kaydedilmiştir. Evlâd-ı Fâtihân’ın da avârız tabanına dâhil edilmesiyse, “yörük” adı altında mahallelerde kaydedilmiş olan 15 neferin oranı % 3.03 olarak tespit edilmektedir. Geri kalan % 6.07’lik kesimi ise Yahudi cemâati oluşturmaktadır. Defterdeki sayısal verilere göre ortaya çıkmış olan bu dağılımı bir grafikte ifade etmek gerekirse, şöyle bir sonuç ortaya çıkmaktadır;

⁷⁰ BOA. D. MKF-27953/494, 4-5.

Grafik - 3

1709'da Gümülcine Kasabası Nüfusunun Sosyal Tabakalara Dağılımı



1701 tarihli defter kayıtlarının ortaya koyduğu tablo ile mukâyese edildiğinde, en dikkate değer husus, 1709 tahririnde titizlikle kaydedilmiş olunmasının doğal bir sonucu olarak, avârız vergi tabanını teşkil eden askerî kesimin önemli bir büyüme göstermiş olmasıdır. Yukarıda verilmiş olan grafiklerden de takip edilebileceği üzere, 1701'de % 71 olan reâyâ oranı, 1709'da % 49'a düşerken, bir önceki tahrirde % 29 olan askerî oranı % 42'ye yükselmiştir. Deftere kayıtlı nefer itibarıyla kendini gösteren nüfus kompozisyonundaki bu değişim, raiyyet statüsünde değerlendirilmek isteyen Evlâd-ı Fâtihân'ın yazını ile birlikte, özellikle halkın şikâyeti üzerine, raiyyet gibi mülke tasarruf etmekle berâber avârıza tâbî olmayan askerî sınıf mensuplarının "hiçbir ferd hâriç kalmamak üzere" tespit edilerek deftere kaydedilmesi için yapılan tahririn başarıyla tamamlanmasının sonucu olarak değerlendirilmelidir.

1. Gümülcine Kazâsı Kırsal Yerleşmeleri ve Nüfus Durumu

Burada neşredilen iki mufassal-icmâl defter, içerdiği bilgiler ve sayısal verilerle, sadece kazâ merkezi Gümülcine kasabasının değil, kazâ dairesindeki genel yerleşim düzenini belirleyen idârî organizasyon ile birlikte, kırsal alanda mevcut köy ve köy altı iskân yerlerinin demografik profilinin de ortaya konulmasına imkân tanımaktadır. Ancak, Gümülcine kazâsı kırsal yerleşmelerinin her birini ayrı ayrı ele almak suretiyle, iki ayrı tarihteki demografik ve iskân özelliklerini bütün ayrıntılarıyla tespit ve tahlil etmek bu çalışmanın kapsamını aşacağından, burada sadece çalışmaya esas teşkil eden defterlerin ilgili araştırmalarda kullanılması ile birlikte sağlayacağı katkıya işaret edecek kadar, genel bir değerlendirme yapılmakla yetinilecektir.

Bu cümleden olarak, öncelikle 1701 ve 1709 tarihli defterlere göre, Gümülcine kazâsının kendi içindeki idârî taksimâtı da dikkate alarak, kırsal organizasyonu ve bu arada köy dağılımını genel bir tablo üzerinde değerlendirmek daha uygun olacaktır;

T a b l o – 3

1701 ve 1709 Tarihli Defterlere Göre Gümülcine Kazâsı Kırsal Yerleşmelerinin Genel Durumu

Nâhiye	Köy Adedi			
	1701	%	1709	%
Şehir	55	40.74	59	31.72
Ağrıcan	80	59.25	67	36.02
Cebel	-	-	60	32.25
Toplam =	135	100	186	100

Tablodan da takip edilebileceği üzere, Paşa livâsına bağlı Gümülcine kazâsı kırsal alanı 1701 tarihli deftere göre, *Şehir* ve *Ağrıcan* adlı iki nâhiyeye bağlı olarak organize edilmiştir. Mevkufat Halîfesi el-Hac Mustafa tarafından yapılan tahrir sonucunda, kazâ genelinde toplam 136 köy ve 1 mezraa tespit edilmiştir. Buna, “*ber-vech-i maktu*” olarak ayrıca kaydedilmiş olan *Şehir* nâhiyesine bağlı Yassıköy, *Ağrıcan* nâhiyesine bağlı Samanlık ve Marunya köyleri de dâhildir. Deftere kayıtlı kırsal yerleşmeler, *Ağrıcan* nâhiyesi hudutları dâhilinde bulunan 1 mezraa hariç olmak üzere, tamamı köy nitelikli merkezlerdir. Bunların 55’i *Şehir*, 80’i *Ağrıcan* nâhiyesine bağlı olarak kaydedilmiştir.

Sekiz yıl sonra, 1709’da yapılmış olan yeni tahrir sonuçları, Gümülcine kazâsı kırsal yerleşme düzeninde önemli değişikliklere işaret etmektedir. Bunlardan en mühimi, daha önce de belirtilmiş olduğu üzere, Evlâd-ı Fâtihân’ın raiyyet statüsünde yazılması ile birlikte, onların meskûn buldukları köylerin oluşturduğu *Cebel* nâhiyesinin de ilâvesiyle, Gümülcine kazâ dâiresinde bulunan nâhiye sayısının üçe çıkmış olmasıdır. Buna bağlı olarak, toplam köy sayısı da 186’ya yükselmiştir. Bunların 59’u *Şehir*, 67’si *Ağrıcan*, 60’ı da *Cebel* nâhiyesine bağlı olarak kaydedilmiştir. *Cebel* nâhiyesi dâhilinde, Evlâd-ı Fâtihân’ın meskûn olduğu köylerden, Yayacıklı, Fındıcak, Gaybî, Degirmenderesi, Işıklar, Gicelik, Cedit ve Akpınar, aynı adla diğer nâhiyelerde de tesâdüf edilebilen köylerdir. Bunların aynı köy olması halinde, 1709’da kazâ genelindeki toplam köy sayısı 152 olarak tespit edilmektedir. Ancak, bu hususta kesin bir yargıya varabilmek için, bu çalışmanın kapsamını aşan geniş çaplı bir alan araştırmasına ihtiyaç vardır⁷¹.

İki ayrı tarihte tespit edilmiş olan köylerin demografik durumlarını, aşağıda aynen verilecek olan metinlerden ayrıntılarıyla takip etmek mümkündür. Bununla

⁷¹ Bu makalenin kapsamını aşan bu ve benzeri hususlar, tarafımızdan yürütülen ve henüz alan araştırması aşamasına gelmiş bulunan “*XVII-XIX. Yüzyıllarda Gümülcine Kazâsında Nüfus ve Yerleşme*” genel başlığı altında toplanabilecek olan çalışmalarımız çerçevesinde ele alınmaktadır.

birlekte, burada her birini deftere kayıtlı nefer itibariyle arz ettikleri nüfus büyüklüklerine göre kategorize etmek suretiyle genel bir fikir vermek yararlı olacaktır. Bunu bir tablo üzerinde değerlendirmek gerekirse, şöyle bir sonuç ortaya çıkmaktadır;

T a b l o - 4
Nefer Sayısına Göre Köylerin Nüfus Kategorilerine Dağılımı

Kategoriler =		1 - 10	11 - 20	21 - 30	31 - 40	41 - 50	51 - 60	61 - 70	71 - 80	81 - 90	91 - 100	100 +
Tarihler	Nâhiyeler											
1701	Şehir	18	24	7	4	1	-	-	-	1	-	-
	Ağrican	27	21	10	3	5	1	-	1	-	-	-
	Toplam =	45	45	17	7	6	1	-	1	1	-	-
1709	Şehir	21	18	9	4	2	-	-	-	-	-	-
	Ağrican	26	14	13	7	1	3	-	1	-	-	-
	Cebel	8	12	7	7	4	7	1	1	-	-	5
	Toplam =	55	44	29	18	7	10	1	2	-	-	5

Tablo ile ilgili olarak belirtilmesi gereken önemli hususlardan biri, 1701 tarihli defterde, Ağrican nâhiyesine bağlı 12 köy ile 1 mezraa, 1709'da da 2 köy sadece avârız-hâneleri ile kaydedilmiş oldukları için buradaki değerlendirmeye dâhil edilememiştir. Kezâ, 1709'da Şehir nâhiyesine bağlı 5, Cebel nâhiyesine bağlı 8 köy yakınında bulunan diğer köylerle birlikte yazılmış olup, nüfus itibariyle ayrı değerlendirme imkânı bulunmadığından, bu tabloya tek köy olarak yansıtılmıştır. Dolayısıyla, tablodan da takip edilebileceği üzere, 1701'de 123, 1709'da ise 171 köy değerlendirmeye tâbi tutulmuştur.

Buna göre, 1701 tarihli defterde iki nâhiyeye bağlı olarak kaydedilmiş olan köylerin % 97.56'sını oluşturan 120'si, bünyelerinde barındırdıkları nefer itibariyle 1-50 arasındaki kategorilere dağılmış bulunmaktadır. Bunların 45'i (% 37.50) 1-10, 45'i (% 37.50) 11-20, 17'si (% 14.16) 21-30, 7'si (% 5.83) 31-40, 6'sı da (% 5) 41-50 kategorisinde yer almaktadır. Bunların dışında, sadece üç köy 50'nin üzerindeki kategorilerde yer almaktadır. Üçü de "ber-vech-i maktu" olarak, ayrıca kaydedilmiş olan bu köylerden Ağrican nâhiyesine bağlı Samanlık⁷² 1'i müslüman, 52'si zimmî olmak üzere 52 nefer nüfusu ile kaydedilmiştir. Aynı minvâl üzere yazılmış olan Şehir nâhiyesine bağlı Yassıköy'de 60'ı re'âyâ, 5'i gulâm-ı levend, 11'i şâhinci ve 9'u lağımçı olmak üzere toplam 85 nefer tespit edilmiştir⁷³. Üçüncü köy ise, deniz kıyısında

⁷² BOA.D.MKF-27847/392, 1.

⁷³ BOA.D.MKF-27847/392, 1.

bulunan yine Ağrıcan nâhiyesine tâbi Marunya karyesidir⁷⁴. Deftere aktarılmış olan 9 Receb 1105 (06.03.1694) tarihli kayıttan anlaşıldığı kadarıyla, nüfusunun tamamı gayr-ı müslim olan Marunya, deniz kıyısında bulunması dolayısıyla, “küffârın” sık sık karaya çıkıp, köydeki yağma ve katliamı civar yerleşim birimlerine kadar yaymış olmaları sebebiyle, Nâib İbrâhim’in arzı üzerine “maktu’iyet üzre hesâb olunub” kaydolunmuştur. Üç mahalleden oluşan köyde toplam 80 nefer tespit edilmiştir. Deftere yansıyan önemli bir iskân özelliği olarak, Marunya’nın dışında, yine Ağrıcan nâhiyesi hudutları dahilinde, mahalleleri ile birlikte kaydedilmiş olup, tamamı Müslüman-Türklerle meskûn olan iki köye de işaret etmek gerekir. Bunlardan 27 neferin kaydedilmiş olduğu Dolaycılar⁷⁵, kendi adıyla anılan mahalle ile birlikte Kulfalı ve Turasanlı adlı üç mahalleden oluşmaktadır. Toplam nüfusu temsil eden 44 neferin kaydedilmiş olduğu Turgudobası⁷⁶ ise, Turgud, Kalender, Erimez ve Sâfi adlı dört mahalleden ibaret bir köy durumundadır. Kezâ, gayr-ı müslim nüfusun yaşadığı “Mahalle-i Zımmiyân-ı Tekyederesi” adı altında kaydedilmiş olan mahalle ile birlikte kaydedilmiş olan Tekyederesi köyü de bu özelliği hâiz kır yerleşmelerinden biri olarak dikkati çekmektedir.

1709’da Şehir nâhiyesine bağlı köylerin tamamı yine 1-50 nefer arasında dağılmış olan kategorilerde yer almaktadır. Ağrıcan ve özellikle Evlâd-ı Fâtihan köylerinin oluşturduğu Cebel nâhiyesinde ise önemli değişiklikler dikkati çekmektedir. Kazâyı oluşturan üç nâhiyede, değerlendirmeye tâbi tutulan toplam 171 köyün % 32.16’sı 1-10, % 25.73’ü 11-20, % 16.95’i 21-30, % 10.52’si 31-40, % 4.09’u 41-50, % 5.84’ü 51-60 kategorisinde yer almaktadır. Ağrıcan ve Cebel nâhiyelerine bağlı 8 köy ise bunun üzerindeki kategorilere dağılmış bulunmaktadır. Ağrıcan nâhiyesine bağlı olup, tabloya yansıtılmış olan 65 köyün % 93.84’ünü oluşturan 61’i yine aynı kategorilerde yer alırken, 3’ü (% 4.61) 51-60, 1’i de 71-80 diliminde bulunmaktadır. Ağrıcan nâhiyesine bağlı üç büyük iskân yerinden biri 58 neferin kayıtlı olduğu Fındıcak, ikincisi 54 nefer zımmî nüfusun kaydedilmiş olduğu gayr-ı müslim köyü Samanlık, üçüncüsü de 51 nefer nüfusun meskûn olduğu mahalleleri ile birlikte yazılmış olan Turgudluobası köyüdür. Nüfusunun tamamı gayr-ı müslim olan Samanlık’da tespit edilmiş olan 54 neferin 30’u “berây-ı ‘avârız”, kalan 24’ü ise “berây-ı derbendciyân” olarak kaydedilmiştir. Yine aynı nâhiyede 73 nefer nüfus ile en büyük köy durumunda bulunan ve “ber-vech-i maktu” olarak kaydedilmiş olan Marunya köyünün de tamamının gayr-ı müslim olduğu anlaşılmaktadır. Aynı tarihte kazâ dairesinde 100’ün üzerinde neferle kaydedilmiş olan 5 köy Cebel nâhiyesi hudutları dahilinde bulunmaktadır. Evlâd-ı Fâtihân’ın meskûn olduğu bu köylerden Değirmenderesi 170, Darıdere 124, Işıklar’la birlikte Kirlî 118, Postallu ile birlikte Köseli 124 nefer ile kaydedilmişlerdir⁷⁷.

⁷⁴ BOA.D.MKF-27847/392, 11.

⁷⁵ BOA.D.MKF-27847/392, 8.

⁷⁶ BOA.D.MKF-27847/392, 9.

⁷⁷ BOA.KK.MKF-2825, 9.

Şimdilik herhangi bir nüfus tahmininde bulunmaksızın, defterlerdeki sayısal verilere göre, her iki tarihte Gümülcine kazâsı kırsal yerleşmelerdeki nüfus durumunu genel bir tablo üzerinde değerlendirmek ve buna bağlı olarak, bazı önemli noktalara işaret etmek, konunun toparlanması bakımından yeterli olacaktır.

T a b l o – 5

1701 Tarihli Deftere Göre Gümülcine Kazâsı Kırsal Nüfusu

Nâhiye	Neferen	Askerî ve Sâdât ve İmam vs.	Reâyâ	Çiftlik Sahibi	Avârız-hâne	
					Hâne	Rub'
Şehir	914	167	603	144	156	14,5
Ağrican	1.232	278	806+133	15	232	19
Toplam =	2.146	445	1.542	159	388	33,5

Tablodan da takip edilebileceği üzere, 1701'de Gümülcine kazâ dâiresinde bulunan köylerde, “*mülke mutasarrıf*” olmaları dolayısıyla, avârız vergi tabanına dâhil olup, deftere kaydedilmiş olan toplam 2.146 nefer tespit edilmiştir⁷⁸. Her birinin gerçek hâne kabul edilmesi halinde, bu da yaklaşık 10.730 gerçek nüfusa tekâbül etmektedir. Bunun % 42.59'unu teşkil eden 914'ü Şehir, % 57.40'ını oluşturan 1.232'si Ağrican nâhiyesine tâbi köylerde kaydedilmiştir. Kazâ nüfusunu temsil eden 2.146 neferin nitelikleri ile ilgili ayrıntılı bilgi bulunmamakla beraber, askerî, sâdât, imam ve benzeri muaf zümrelere dâhil olanlarla, reâyâ statüsünde bulunanlar ayrı ayrı belirtilmiştir. Kezâ, çiftlik sâhipleri de ayrı kalemler halinde kaydedilmiştir. Defterin baş tarafına ilave edilmiş olan “*erkam defteri*”nde olduğu gibi, yer yer ayrıca belirtilmiş olan sâdât, imam, müezzin ve amelmande gibi gruplar da birlikte değerlendirildiğinde, “*askerî*” olarak kaydedilmiş olanlarının toplam nüfusa oranının % 20.73 olduğu görülmektedir. Ayrıca belirtilmiş olan % 7.40 oranındaki çiftlik sâhipleri dışında, raiyyet statüsünde yazılmış olanlar toplam neferin % 71.85'ini oluşturmaktadırlar. Buna, maktuiyyet üzere tasarruf edilen ve deftere ayrıca kaydedilmiş bulunan Ağrican nâhiyesine bağlı Samanlık ve Marunya köylerinde sadece nefer olarak belirtilmiş olması dolayısıyla raiyyet kapsamında değerlendirilmiş olan 133 nefer de dâhildir. Avârızhânesi belirtilmemiş maktu köyler dışında, hesap edilip, deftere kaydedilmiş olan toplam avârızhâne sayısı 388 hâne, 33,5 rub'dur. Bu da 396 hâne 3,5 rub'a tekâbül etmektedir.

⁷⁸ Burada verilen rakamlar, ek olarak verilecek olan defterde yer alan kayıtların tek tek sayılması ile elde edilmiştir. Bu itibarla, defterde verilmiş olan toplam rakamlarla küçük bazı farklılıklar görülebilmektedir.

T a b l o – 6

1709 Tarihli Deftere Göre Gümülcine Kazâsı Kırsal Nüfusu

Nâhiye	Neferen	Askerî ve Sâdât ve İmam vs.	Reâyâ	Çiftlik Sahibi	Yörük	Avâriz-hâne	
						Hâne	Rub'
Şehir	830	157	435	80	158	264,5	19
Ağrican	1.237	173	912	14	138	307	20
Cebel	2.019	-	2.019	-	-	751	-
Toplam =	4.086	330	3.366	94	296	1.322,5	39

Tablodan da takip edilebileceği üzere, 1709 tarihli defterde, üç nâhiyeden ibâret olan Gümülcine kazâsında avâriz vergi tabanına dâhil olan toplam 4.086 nefer tespit edilmiştir. Yine 1701'de olduğu gibi, deftere kayıtlı neferin her birinin gerçek hâne kabul edilmesi halinde, 4.086 neferin yaklaşık 20.430 gerçek nüfusu temsil ettiğini ifade etmek mümkündür. Bunun % 20.31'ini (830) Şehir, % 30.27'sini (1.237) Ağrican, % 49.41'ini (2.019) ise Cebel nâhiyesinde kaydedilmiş olanlar teşkil etmektedir. 1701 tarihli defterdeki sayısal verilerle kıyaslandığında, 1709'da deftere kayıtlı nefer itibâriyle, Gümülcine kazâsının toplam nüfusunda büyük bir artış dikkati çekmektedir. Daha önce de işaret edilmiş olduğu üzere, bunda 1709 tahririnin asıl gerekçesini teşkil eden Evlâd-ı Fâtihan'ın, özel statülü yörüklükten çıkıp, Cebel nâhiyesi bünyesinde raiyyet statüsünde avâriz vergi tabanına dâhil edilmiş olması esas rol oynamıştır. Böylelikle ortaya çıkan % 90.40'lık artış bir yana, önceki tarihte mevcut olan Şehir ve Ağrican nâhiyeleri nüfusu dikkate alındığında, tam tersine % 3.68'lik bir düşüş ile karşılaşılacaktır. Deftere kayıtlı nefer itibariyle, demografik durumunu muhafaza etmiş olan Ağrican nâhiyesine rağmen, Şehir nâhiyesi % 9'luk küçülme ile bunda etkili olmuştur.

Nüfusun terkibine gelince; aşağıda aynen verilecek olan metinden de takip edilebileceği üzere, tespit edilen avâriz-hâne ile birlikte sadece neferen kaydedilmiş olan Evlâd-ı Fâtihân, yörüklükten çıkıp raiyyet kaydedilmiş olmaları dolayısıyla reâyâ statüsünde değerlendirilmiştir. Bu durumda, deftere kayıtlı toplam 4.086 neferin % 82.37'sini reâyâ statüsünde yazılmış olanlar oluşturmaktadır. Birkaç yerde ayrı kaydedilmiş olan imam ve müezzinler de dahil olmak üzere, askerî statüde olmakla beraber, mülke mutasarrıf olmaları dolayısıyla avâriz vergi tabanına dâhil edilmiş olan 330 neferin toplam nüfusa oranı % 8.07'dir. Bu oranlar 1701 rakamlarıyla karşılaştırıldığında, reâyânın toplam nüfusa oran itibariyle % 71.85'den % 82.37'ye yükselmesine karşılık, askerî statüde yazılmış olanların oranının % 20.73'den % 8.07'ye düşmüş olduğu görülmektedir. İki tarih arasında kazânın nüfus terkiбинde görülen bu değişiklik, esas itibariyle 1709 tahririnde, raiyyet statüsüne geçirilmiş olan Evlâd-ı Fâtihân ile birlikte, hiçbir ferdi hariç tutmamak suretiyle, mümkün olduğu kadar avâriz

vergi tabanının genişletilmesi hususunda sergilenmiş olan hassasiyetin bir sonucu olarak değerlendirilmelidir. Kezâ, bir önceki tahrirde toplam neferin % 7.40'ını oluşturan çiftlik sâhiplerinin⁷⁹, 1709'da nüfusun sadece 2.30'unu teşkil eden 94 nefere düşmüş olması da aynı paralelde değerlendirilmesi gereken bir gelişmedir. Son olarak işaret edilmesi gereken bir diğer husus ise, 1701'de olmamakla beraber, 1709 tahririnde, kazâ merkezi Gümülcine ve köylerinde bir miktar "Yörük" kaydedilmiş olmasıdır. Yörük adı altında, avârız vergi tabanını oluşturan diğer katmanlardan ayrı kaydedilmiş olan 296 nefer, toplam nüfusun % 7.24'ünü oluşturmaktadır. Bunların 158'i Şehir nâhiyesine tâbi 31, 138'i de Ağrican nâhiyesine bağlı 30 köyde kaydedilmiş bulunmaktadır.

Aşağıda aynen verilecek olan metinlerden de takip edilebileceği üzere, defterlerde, gayr-ı müslim nüfus, zımmî adı altında ayrıca belirtilmiştir. Dolayısıyla, kazâ merkezinde olduğu gibi, her iki tarihte, Gümülcine kazâ dâiresinde bulunan köylerdeki nüfusun dîni dağılımı da tespit edilebilmektedir. 1701 ve 1709 tahrirlerindeki tespitlere göre, Gümülcine kazâsı kırsal nüfusunun dîni dağılımını genel bir tablo üzerinde değerlendirmek gerekirse, şöyle bir sonuç ortaya çıkmaktadır;

T a b l o - 7

Gümülcine Kazâsı Kırsal Nüfusunun Dîni Gruplara Dağılımı

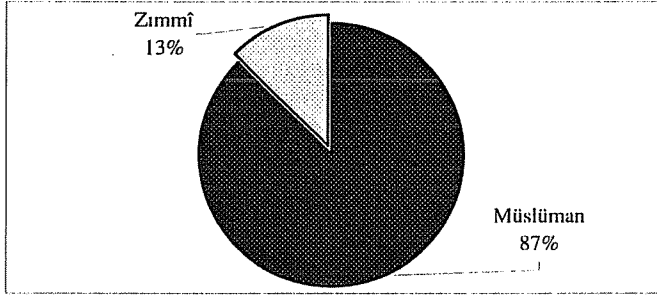
Tarih =	1701			1709		
	Neferen	Müslüman	Zımmî	Neferen	Müslüman	Zımmî
Şehir	914	784	130	830	745	85
Ağrican	1.232	1.091	141	1.237	1.065	172
Cebel	-	-	-	2.019	2.019	-
Toplam =	2.146	1.875	271	4.086	3.829	257

Görüldüğü üzere, 1701 tahririnde deftere kaydedilmiş olan 914 neferin % 87.37'lik büyük çoğunluğunu Müslüman-Türkler oluşturmaktadır. Zımmî adı altında kaydedilmiş olan gayr-ı müslimlerin oranı ise sadece % 12.62'dir. Bu oran Şehir nâhiyesinde %14.22, Ağrican nâhiyesinde % 11.44 olarak tespit edilmektedir. Genel durumu bir grafikte netleştirmek gerekirse, şöyle bir sonuç ortaya çıkmaktadır;

⁷⁹ Timar sisteminin çöküşü ve "büyük kaçgunluk" ile birlikte, XVI. yüzyıl sonlarından itibaren önemli bir kısmı kapıkulu ve saray mensuplarının yanında yeniçeri ve sâir askerî grupların eline geçen çiftliklerin nihâyet eyâletlerdeki zengin ve nüfuzlu kimselerin elinde toplanması sürecinde yaşanan gelişmeler için bkz. İnalçık 1984, 125-126; İnalçık 1993, 313-314. "Kriz ve değişim" döneminde, kırsal alanda tarımın ticârileşmesi problemi çerçevesinde özellikle Karadeniz'in batısı ve Makedonya sahasından başlamak üzere, XVII. asrın sonları ve XVIII. başlarında, konumuzu teşkil eden Gümülcine kazâ dairesi de dâhil olmak üzere, Balkanların önemli bir kısmında yaygınlaşan çiftlikler ve çiftlik sahipleri hakkında bkz. Faroqhi 1994, 447- 452; McGowan 1981b, 75-78.

Grafik-6

1701’de Gümülcine Kazâsı Kırsal Nüfusunun Dînî Dağılımı

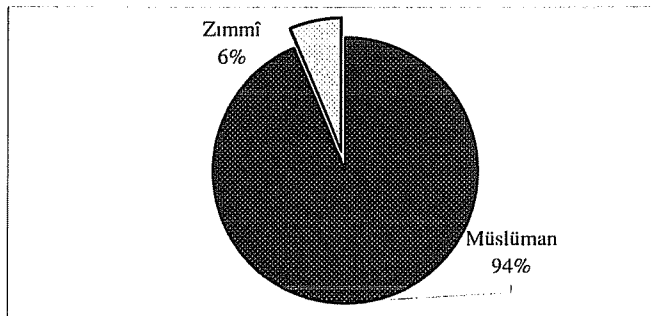


1701’de tespit edilen gayr-ı müslim nüfusun % 80.07’lik büyük çoğunluğu, “*bervech-i maktu*” olarak ayrıca kaydedilmiş olan Şehir nâhiyesine bağlı Yassıköy (85), Ağrican nâhiyesine tâbi Samanlık (53) ve Marunya (80) köylerinde yaşamaktadır. Samanlık köyünde yazılmış olan 1 müslüman hâriç olmak üzere, bu köylerin nüfusunun tamamını gayr-ı müslimler oluşturmaktadır. Bu üç köy dışında, “*zımmî*” adı altında kaydedilmiş olan gayr-ı müslim nüfusun Müslüman-Türklerle birlikte yaşadıkları anlaşılmaktadır. Yukarıda işaret edilmiş olan köyler dışında, gayr-ı müslim nüfusun müslümanlarla birlikte yaşadığı toplam köy sayısı 8’dir. Bunlardan, Ağrican nâhiyesine bağlı Tekyederesi köyü gayr-ı müslimlerinin, “*Mahalle-i Zımmiyân-ı Tekyederesi*” şeklinde kaydedilmiş olan mahallede yaşadıkları anlaşılmaktadır. Diğerlerinde, deftere yansıyan buna benzer her hangi bir kayda tesadüf edilmemektedir.

Defter kayıtlarına göre, 1709’da Gümülcine kazâsı köylerinde tespit edilen 4.086 neferin % 93.71’ini (3.829) Müslüman-Türkler oluşturmaktadır. Kazâ genelinde “*zımmî*” adı altında kaydedilmiş olan 257 nefer gayr-ı müslimin toplam nüfusa oranı ise % 6.28 olarak tespit edilmektedir. Bunu bir grafikte ifade etmek gerekirse şöyle bir sonuç ortaya çıkmaktadır;

Grafik-7

1709’da Gümülcine Kazâsı Kırsal Nüfusunun Dînî Dağılımı



Yukarıdaki tablo ve grafiklerden de takip edilebileceği üzere, 1701 ve 1709 tarihli defterlerdeki sayısal veriler, Gümülcine kazâsı kırsal kesimindeki gayr-ı müslim nüfusun toplam nüfusa oranının % 12.68'den % 6.28'e düştüğünü göstermektedir. Bu durum, 1709'da kazâ kırsal nüfusunun % 49.41'ini bünyesinde barındıran, raiyyet statüsünde yazılmış olan Evlâd-ı Fâtihân'ın meskûn olduğu Cebel nâhiyesinin hesaba dâhil edilmiş olmasının doğal bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Kazâ dâiresinde tespit edilmiş olan gayr-ı müslim nüfusun % 33.07'sini oluşturan 85'i Şehir nahiyesine bağlı 8 köyde, müslümanlarla birlikte yaşadıkları anlaşılmaktadır. Kalan % 66.92'sini oluşturan 172'si ise Ağrıcan nâhiyesine bağlı, nüfusunun tamamı gayr-ı müslim olan Marunya, Samanlık, Ağrıcanhisarı ve Manastır köyünde yaşamaktadırlar.

Sonuç

Osmanlı nüfus ve iskân tarihi, kaynak bakımından, XV. yüzyıldan XIX. yüzyıla uzanan ve günümüzde başlı başına bir disiplin haline gelmiş olan defterolojinin konusunu oluşturan zengin bir defter külliyyatına dayanmaktadır. XV. ve XVI. asırlar, tımar sistemine bağlı klasik tahrir defterlerine, XIX. yüzyıl ise temettuat, nüfus sayım ve yoklama defterleri yanında, salnâmeler ve sair istatistiklere dayalı çalışmalarla önemli ölçüde aydınlatılmıştır. Bununla birlikte, özellikle mufassal avâriz defterlerinin nüfus ve iskân tarihi bakımından önemli bir kaynak olarak keşfi ve buna bağlı olarak araştırma metodlarının geliştirilmesinin gecikmiş olması sebebiyle, arada kalan XVII. ve XVIII. yüzyıllar yakın zamanlara kadar karanlıkta kalmıştır.

En genel anlamda, avâriz vergi tabanının tespiti ve tevzii için yapılan tahrirler sonucunda hazırlanan avâriz defterleri, "mufassal", "icmâl" ve "mufassal-icmâl" olarak, üç farklı karakterde düzenlenmiştir. Bazen toplam nefer ile birlikte, sadece itibârî avâriz-hâne sayılarının kaydedilmiş olduğu icmâl defterlerin kullanışsızlığına rağmen, avâriz vergi tabanını oluşturan nüfusun mahalle ve köy bazında ismen kaydedilmiş olduğu mufassal defterler, nüfus ve iskân tarihi bakımından önemli ölçüde klasik tahrir defterlerinin boşluğunu doldurabilecek niteliktedir. Tıpkı klasik tahrir defterlerinde olduğu gibi, mufassal ile icmâl arasında bir yer işgâl eden ve bu çalışma ile ortaya konulan mufassal-icmâl defterler ise, mufassalın bulunmadığı zamanlarda bu boşluğu doldurabilecek önemli bir kaynak durumundadır.

Ait olduğu kazâ dairesinde bulunan şehir, kasaba, köy ve köy-altı iskân yerlerinde avâriz vergi tabanını oluşturan, "arazi ve emlâk tasarruf eden" reâya, askerî ve gayr-ı askerî muaf zümrelere dâhil olanların çıkardıkları avâriz-hâne sayıları ile birlikte toplam nefer olarak kaydedilmiş oldukları bu defterlerden elde edilen verilerle, isimler ve ayrıntılı mesleki bilgiler hâriç olmak üzere, mufassal defterlere dayalı değerlendirmeler kadar demografik analiz yapma imkânı bulunmaktadır.

Aşağıda aynen yayımlanacak olan, Gümülcine kazâsına ait 1701 ve 1709 tarihli iki örnek, özellikle, mufassal mevcut olmayan tahrir sonuçlarının klasik icmâllerle kıyaslanamayacak kadar tafsilatlı bir şekilde kaydedilmiş olduğu mufassal-icmâl

defterlerin ait olduğu bölgedeki yerleşim düzenini ve demografik özelliklerini belirlemedeki önemini gayet açık surette ortaya koymaktadır. Bu çalışma da, esas itibarıyla, yaygın olarak bilinen mufassal ve icmâl örneklerin dışında bir üçüncü tür olarak tespit edilmiş bulunan mufassal-icmâl avâız defterlerinin tescili yanında, bu hususu vurgulamak üzere ortaya konulmuş bulunmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA

- Açıkel 1999, Ali Açıkel, Changes in Settlement Patterns, Population and Society in North Central Anatolia: A Case Study of the District (kaza) of Tokat (1574-1643), (Basılmamış Doktora Tezi), Manchester Üniversitesi.
- Aktepe 1957, Münir Aktepe “XVII. Asra Ait İstanbul Kazâsı Avâız Defteri” *İstanbul Enstitüsü Dergisi* III (İstanbul), 109-139.
- Ali Cevat 1313, *Memâlik-i Osmâniyenin Tarih ve Coğrafya Lügati*, Dersaadet, 697-700.
- Barkan 1940, Ömer Lütfi Barkan “Türkiye’de İmparatorluk Devirlerinin Büyük Nüfus ve Arazi Tahrirleri ve Hakana Mahsus İstatistik Defterleri I”, *İktisat Fakültesi Mecmuası* II/1 (İstanbul), 20-59.
- Barkan 1941, Ömer Lütfi Barkan “Türkiye’de İmparatorluk Devirlerinin Büyük Nüfus ve Arazi Tahrirleri ve Hakana Mahsus İstatistik Defterleri II”, *İktisat Fakültesi Mecmuası* II/2 (İstanbul), 214-247.
- Barkan 1979, Ömer Lütfi Barkan, “Avarız”, *İslâm Ansiklopedisi* II, 13-19.
- Behar 2000, Cem Behar, “Osmanlı Nüfus İstatistikleri ve 1831 Sonrası Modernleşmesi”, *Osmanlı Devleti’nde Bilgi ve İstatistik*, (Ed. H. İnanlık, Ş. Pamuk) 61-72.
- Darling 1986, “Avarız Tahriri: Seventeenth and Eighteenth Century Ottoman Survey Registers”, *The Turkish Studies Association Bulletin* 10/1 (Mart 1986), 23-27.
- Darling 1996, Linda T. Darling, *Revenue-Raising and Legitimacy Tax Collection and Financial Administration in the Ottoman Empire 1560-1660*, Leiden: Brill
- Darling 1997, Linda T. Darling, “Ottoman Fiscal Administration: Decline or Adaptation?”, *The Journal of European Economic History* 26/1, 157-179.
- Emecen 1981-1982, Feridun M. Emecen, “Kayacık Kazâsının Avâız Defteri”, *Tarih Enstitüsü Dergisi* 12 (İstanbul 1981-1982), 159-170.
- Emecen 1996, Feridun M. Emecen, “Mufassaldan İcmale”, *Osmanlı Araştırmaları* XVI (İstanbul), 37-44.

- Faroqhi 1994, Suraiya Faroqhi, "Crisis and Change 1590-1699", An Economic and Social History of the Ottoman Empire 1300-1914 (Ed. H. İnalcık-D. Quataert), Cambridge, 447- 452;
- Gökbilgin 1957, M. Tayyib Gökbilgin, *Rumeli'de Yörükler, Tatarlar ve Evlâd-ı Fâtihân*, İstanbul.
- Gökçe 2002, Turan Gökçe, "Gümülcine Kasabası Nüfusuna Dair Bazı Tespitler (XV-XIX. Yüzyıllar)", *International Comittee of Pre-Ottoman and Ottoman Studies, 15th CIEPO Symposium (London 8-12 July 2002)* (Baskıda).
- Güçer 1964, L. Güçer, *XVI-XVII. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğunda Hububat Meselesi ve Hububattan Alınan Vergiler*, İstanbul.
- Güran 2000, Tevfik Güran, "19. Yüzyıl Temettüat Tahrirleri", *Osmanlı Devleti'nde Bilgi ve İstatistik*, (Ed. H. İnalcık, Ş. Pamuk), 73-94.
- Halaçoğlu 1991, Yusuf Halaçoğlu, *XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilâtı ve Sosyal Yapı*, Ankara.
- Halaçoğlu 1995, Yusuf Halaçoğlu, "Evlâd-ı Fâtihân", *DİA* 11, 524-525.
- İnalcık 1959, Halil İnalcık, "Osmanlılarda Raiyyet Rüsûmu", *Belleten* XIII/92, 49-145.
- İnalcık 1980, Halil İnalcık, "Military and Fiscal Transformation in the Ottoman Empire, 1600-1700", *Archivum Ottomanicum* VI, 283-337.
- İnalcık 1984, Halil İnalcık, "The Emergence of Big Farms, Çiftlik: State, Landlords and Tenants", *Contributions à l'histoire economique et sociale de l'Empire Ottoman*, Louvain: Peeters, 125-126.
- İnalcık 1993, Halil İnalcık, "Çiftlik", *DİA* 8, 313-314.
- Karal 1943, Enver Ziya Karal, *Osmanlı İmparatorluğunda İlk Nüfus Sayımı 1831*, Ankara.
- Kiel 1991a, Machiel Kiel, "Anatolia Transplanted? Patterns of Demographic, Religious and Ethnic Changes in the District of Tozluk (N. E. Bulgaria) 1479-1873", *Anatolica* XVII, 1-27;
- Kiel 1991b, Machiel Kiel, "Hrazgrad-Hezargrad-Razgrad the Vicissitudes of a Turkish Town in Bulgaria (Historical, Demographical, Economic and Art Historical Notes)", *Turcica* XXI-XXIII, 495-563.
- Kiel 1996, Machiel Kiel, "Gümülcine", *DİA* 14, 268-270.
- Kiel 2004, Machiel Kiel, "Beyond the Tahrir: Sources for the Demographic History of the Otoman Empire in the 17th and 18th Centuries and their Interpretation", CIEPO – 16 (International Committee of Pre-Ottoman and Otoman Studies) Warsaw, 14-19 June 2004, *Summaries of Contributions*, s. 31.
- Kütükoğlu 1995, Mübahat Kütükoğlu, "Osmanlı Sosyal ve İktisâdî Tarihi Kaynaklarından *Temettü Defterleri*", *Belleten* LIX/225, 395-412.
- Mc Gowan 1981a, Bruce Mc Gowan, "Osmanlı Avarız-Nüzül Teşekkülü 1600-1830", *VIII. Türk Tarih Kongresi (Ankara 11-15 Ekim 1976) Kongreye Sunulan Bildiriler II*, Ankara, 1327-1331.

“Mufassal-İcmâl” Avârız Defterleri

- Mc Gowan 1981b, Bruce Mc Gowan *Economic Life in Ottoman Europe, taxation, trade and the struggle for land 1600-1800*, Cambridge.
- Öz 1999, Mehmet Öz, “Bozok Sancağı’nda İskân ve Nüfus (1539-1642)”, *XII. Türk Tarih Kongresi (Ankara 12-16 Eylül 1994) Kongreye Sunulan Bildiriler III*, Ankara, 787-794.
- Öz 2000, Mehmet Öz, “Tahrir Defterlerindeki Sayısal Veriler”, *Osmanlı Devleti’nde Bilgi ve İstatistik* (Derleyenler, Halil İnalçık-Şevket Pamuk), Ankara, 15-32.
- Özel 2000, Oktay Özel, “Avarız ve Cizye Defterleri”, *Osmanlı Devleti’nde Bilgi ve İstatistik* (Ed. H. İnançık, Şevket Pamuk), 33-50.
- Özel 1993, Oktay Özel, *Changes in Settlement Patterns, Population and Society in Rural Anatolia: A Case Study of Amasya (1576-1642)*, (Basılmamış Doktora Tezi, Manchester University).
- Özel 1999, Oktay Özel, “17. Yüzyıl Osmanlı Demografi ve İskan tarihi İçin Önemli Bir Kaynak: ‘Mufassal’ Avârız Defterleri”, *XII. Türk Tarih Kongresi (Ankara 12-16 Eylül 1994) Kongreye Sunulan Bildiriler III*, Ankara, 735-743.
- Öztürk 1997, Mustafa Öztürk, “1616 Tarihli Halep Avarız-Hane Defteri”, *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM)* 8 (Ankara), 249-293.
- Sahillioğlu 1991, Halil Sahillioğlu, “Avârız”, *DİA* 4, 108-109.
- Şemseddin Sâmî, 1314 *Kâmûsü’l-A’lâm*, V, İstanbul, 3925-3927.
- Şimşirgil 2002, Ahmet Şimşirgil, “XVIII. Yüzyılda Silistre Sancağı’na Tâbi Hacıoğlu Pazarı, Yenipazar ve Umur Fakih Kazaları”, *XIV. Türk Tarih Kongresi (9-13 Eylül 2002) Bildiri Özetleri*, Ankara, 106.
- Todorova 1988, Maria N. Todorova, “Was There a Demographic Criss in the Ottoman Empire in the Seventeenth Century?”, *Etudes Balkaniques* 2 (Sofia), 55-63.
- Ünal 1987, Mehmet Ali Ünal “1056/1646 Tarihli Avârız Defterine Göre 17. Yüzyıl Ortalarında Harput”, *Bellekten* LI/199 (Nisan), 119-129.
- Ünal 1997, Mehmet Ali Ünal, “1646 (1056) Tarihli Harput Kazâsı Avârız Defteri”, *Tarih İncelemeleri Dergisi* XII (İzmir), 9-73.

Turan Gökçe

EK: I

**BOA. D. MKF-27847/392
1113 (1701)**

[s. 1]

Karye-i Samanlık ber-vech-i maktu'-ı kadîm ber-mûceb-i tahrîr-i İbrâhim Halife tahrîr-i mu'afân sene-1110

	Neferen – 82	
	<u>Derbendciyân – 30</u>	
	52	
	Hâne-9 Sülüs- 0,5	
Kadîm		Ez-ziyâde
Neferen – 15		Neferen-37
Hâne – 3		Hâne-6
		Sülüs-0,5
	Ber-mûceb-i tahrîr-i cedîd	
	Neferen	
	Müslümânân – 1	
	<u>Zımmiyân – 52</u>	
	53	

Karye-i Yassıköy ber-vech-i maktu' bâ-fermân fî-sene 1107

	Kadîm hâne-29	
	Ber-mûceb-i tahrîr-i cedîd	
'Askerî neferen – 14	Zımmiyân re'âyâ	
	Neferen	
	Re'âyâ	– 60
	Gulâm-ı levend	– 5
	Şâhinci	– 11
	Lağımcıyân-ı Pravişte	– 9
		85

Düstürü'l-'amel olmak üzere mahalline kayd olunub sûret virilmek buyuruldu
Gurre-i C [Cemâziye'l-âhir] sene 1113

Arz-ı bende-i bî-mikdâr budur ki

Bundan akdem fermân-ı 'âfleri buyurulduğu üzere müceddeden tahrîr olunan Gümülcine kazâsının kadîmî hânelerine kesr gelmemek üzere hesâb olunan icmâli defteridir kazâ-i mezbûrede vâkî' kurânın zirâ'at ve hurâset idecek münbit arâzîleri kesîr ve bağ ve bağçeleri olub ve ba'zıları dahî sengistân mahallerde vâkî' olmağla ol makûlelerine ol tarafda sâkin bî-garaz müslimînden tefahhus ve su'âl ve her bir karyede mücered kaç nefer tahrir eylemiş ise tahammüllerine göre hâneleri vaz' olunmak üzere ve

kazâ-i mezbûrun kasaba ve kurâsında sâkin olan ‘askerî ve sâdât ve gayr-ı ‘askerî zirâ‘at ve hrâset eyledikleri yerleri ‘avârız toprağı olub ol mukâbelede kadîmden yardım tarîkiyle beynerinde ‘avârız ve nüzülleri tevzî‘ ve hisselerine düşeni viregelmeleri ile ol makûlelerine kemâ fi‘l-evvel yardım eylemek üzere tahrir defteri düstûrî‘l-‘amel olmak şartıyla mevkufâta kayd ve hıfz ve iktizâ eyledikçe sûret virilmek bâbında fermân-ı ‘âfileri buyurulur ise fermân devletlü ve sa‘âdetlü sultânım hazretlerindir.

[s. 2]

Defter-i Erkâm-ı Kazâ-i Gümülcine ‘an-tahrîr-i cedîd el-vâkî‘ fî-sene 1113

NEFS-İ KAZÂ-İ MEZBÛR

Mahalle	‘Askerî ve Sâdât ve İmam Neferen	Re‘âyâ Neferen	Sâhib-i Çift	Hâne	Rub‘
Câmî‘-i Atik	7	24	-	5	-
Sabûnî ‘Ali	8	19	-	4,5	-
Debbağhâne	4	17	-	3,5	-
Koca Nasuh	3	15	-	3	-
Hacı Karagöz	11	-	-	2	-
İpekci Hacı	7	13	1	3	-
Dîvâne ‘Ali	12	44	-	8	-
Elhac Yavaş	13	26	-	6,5	-
Şhreküstü	10	26	-	6,5	-
Aşçı Hasan	3	5	-	1	1
Bağçeli	9	24	-	6	1
Yenice	7	21	-	3	1
Bergama	10	6	-	1,5	
‘Arifâne	9	7	-	2,5	1
Cemâ‘at-i Yahûdiyân	-	30	-	3	-
[TOPLAM]	113	277	1	60	[4]

NÂHIYE-İ ŞEHİR

Karye	‘Askerî ve Sâdât ve İmam Neferen	Re‘âyâ Neferen	Çiftlikât Çift	Hâne	Rub‘
Halîfe	11	17	4	5,5	-
Beglücaobası	-	2	1	0,5	-
Demircili	3	6	-	1	1
Baraklı	-	3	-	0,5	-
Yayacıklı	-	5	-	1	1

Turan Gökçe

	14	33	5	9	-
Bulduklı	1	14	-	3,5	1
Tuzcudere ve Gicelik	-	20	-	4,5	-
Yânî	-	17	-	3,5	-
Aralıkburnu	-	24	-	4	-
Pınarıdere	1	8	-	2,5	-
	16	112	5	27	1
'Abdüssamedli	-	15	-	3,5	-
Kozlu-yı Sagır	2	9	-	3	-
Akpınar	1	38	-	6	-
Sendellü	-	15	-	3,5	-
Ayazma	1	4	-	1	-
	20	197	5	44	1
Köhne Cebelli ve Denizören	4	13	-	4	-
Bolat	6	10	-	3	1
Müsellem-i Kebîr	9	23	-	6	-
Cebelli	25	22	-	7,5	-
Susığırı	5	21	1	5	-
	69	286	6	70	-
Yayalar	2	10	1	2,5	1
Kara Mûsâ	-	10	-	2,5	-
Küplü	-	4	-	1	-
Hâsılı	-	9	3	2,5	-
Kanlıcalı	-	4	2	1	1
	71	323	12	80	-
Tuzcu-yı Kebîr	-	-	6	1,5	-
Palaslı Doğançı	1	10	6	4,5	-
Otacılı	4	6	-	2	1
Kayrak	1	6	3	2,5	-
Küçük Müsellem	-	-	3	0,5	-
	77	345	30	91	1[s. 2]
Sarıca Molla	1	9	-	3	-
Resûllü	1	12	-	3	-
Ağa	-	-	9	1,5	-
Bayatlı	3	7	3	2,5	-
Derzi Nebîler	-	10	1	2,5	0,5
	5	38	13	12,5	0,5
Melikli	4	13	-	3,5	-
Sunkurlu	3	13	3	3,5	1
Çukacılar	1	13	24	5,5	-
Sarıca Bulgar	2	8	2	2	1

“Mufassal-İcmâl” Avârız Defterleri

Hasbegli	5	6	14	4	-
	20	91	56	31,5	0,5
Osmanlı	-	4	7	2	0,5
Sulu Hacı	-	1	2	0,5	-
Karagözlü	1	5	6	2,5	-
Korucu	-	-	3	0,5	-
Çeşmeli Doğançı	5	14	10	4,5	-
	26	115	84	41	1
Keremeddin Doğançı	9	14	2	5	-
Küçük	1	20	2	5	1
Uysallu	9	4	2	2	1
Sekbân	3	11	1	3	-
Yahşi Begli	9	7	8	3,5	-
	57	171	99	60	1
Nevruz Kadı	3	4	4	1,5	-
Tuzcu	1	10	6	3	-
Kadı	1	9	6	2,5	-
Bâdemli	3	2	-	0,5	-
	65	196	115	68	1
	77	345	30	91	1
[GENEL TOPLAM]	142	541	145	159,5	-

NÂHIYE-İ AĞRICAN

Karye	'Askerî ve Sâdât ve İmam Neferen	Re'âyâ Neferen	Çift	Hâne	Rub'
Yardımlı	4	6	-	1,5	-
Kuşluhanlı	3	10	-	3	-
Sevindikli	4	4	-	1,5	-
Hacılar	2	20	4	4,5	-
İncegiz	2	8	2	2	-
Karakocalu	4	16	-	5	-
Sûfîler	2	6	-	1,5	-
Ebûbekir 'Alemlşah	1	15	-	3,5	-
Yassıöyük	-	12	-	2,5	-
Gaybî	10	8	1	3,5	-
	32	105	7	28,5	-
Evrenköy	9	38	-	9	-
Kızıllar	-	7	-	2	-
Işıklar	1	8	-	1,5	1
Fındıcak	1	36	-	5	-

Turan Gökçe

Dolaşıklar ma'a mahallât	7	20	-	5,5	
	50	214	7	51	1
Baldarân	-	20	-	4	-
Doğan Yurdu	-	21	-	5	-
Bâdemli	-	9	-	2	-
Uçanlar	4	7	-	2,5	1
Bahşılar	2	7	-	2	1
	56	278	7	67,5	1
Cedîd der kurb-i Mantarlu	1	4	-	0,5	1
Degirmenderesi	1	5	-	1	-
Göl ma'a Kızılağaç	1	10	-	2,5	-
Kuzviran	1	20	-	4	1
Dündarlu	-	6	-	2	-
	60	323	7	78	1[s. 3]
Cedîd der-kurb-i Çartaklı	1	6	-	1,5	-
Yundviran	3	9	-	3	1
Öşekderesi	-	3	-	0,5	-
Karıderesi	4	18	-	3,5	1
Sınurdere	2	8	-	1,5	0,5
	10	44	-	10,5	0,5
Kozludere	3	8	-	2	1
Hamidli	9	23	-	5,5	-
Şabhâne	5	21	-	5	1
Kirviran	-	5	-	1	1
Ağrıcanhisarı	-	20	-	5	-
	27	121	-	29,5	0,5
Turgudobası ma'a mahallât	14	30	-	8	1
Bazar	4	5	-	2	-
Tunrıl	7	13	-	4,5	-
Timurtaş	18	10	-	4,5	-
Sirkeli	5	5	-	2	-
	75	184	-	51	0,5
Kozlu-yı Kebîr	15	27	-	8,5	-
Hacı Mustafa	1	5	-	0,5	1
Mânendlü	3	10	-	3	-
Karacaoğlu	17	32	-	8,5	-
Bryıklı Osman	1	19	-	4,5	-
	112	277	-	76	1,5

“Mufassal-İcmâl” Avârız Defterleri

Ballıhor	8	10	2	3	1
Çeribaşı	12	18	-	6,5	-
Anbar	5	9	4	3	-
Kurcalı	13	36	-	10	-
Ağrican	15	20	-	6	-
	165	370	6	105	0,5
Çelebiler	2	3	-	1	1
Denizler	4	6	-	2,5	-
Karaağaç	1	7	-	2	1
Basıroğlu	5	7	2	3	-
‘Ulûfeciler	11	12	-	4	-
	188	405	8	118	0,5
Süleymanlı	8	13	-	3,5	1
Çadırlu	2	3	-	1	-
Timurbegli	5	8	-	2,5	1
Dîvâne Murad	5	7	-	2	1
Dîvâne Nasûh	1	7	-	1,5	-
	209	443	8	129	1
Küçük Müsellem	8	6	-	2	0,5
Ahadlar der-Cebel	8	-	-	1	-
Güneyviran	-	10	-	2	-
Bağlıca	-	4	-	1	-
‘Arabacı	-	5	-	1	-
	225	468	8	136,5	-
Tekyederesi	-	3	-	-	0,5
Zımmiyân-ı Tekyederesi	-	5	-	1	-
Mezra‘a-i Derziviran	-	-	-	2	-
Taşlık	-	-	-	1	-
Karye-i Hırka	-	-	-	4,5	-
	225	476	8	145,5	-
Karye-i Çatak	-	-	-	3,5	-
Bölücekağaç	-	-	-	1	-
Oruç	-	-	-	0,5	-
Kirli ma‘a Işıklar	-	-	-	2	-
Hallacderesi	-	-	-	0,5	-
	225	476	8	153	-
Kaşıkçı	-	-	-	3	-
Turkollu	-	-	-	0,5	-
Saruhanlı	-	-	-	2	-
	225	476	8	158,5	-
	60	323	7	78	1
	285	799	15	236,5	1

Gayr-ez-kasaba-i nüzül-keşân

'Askerî Neferen	Re'âyâ Neferen	Çiftlikât Çift	Hâne	Rub'
142	541	145	159,5	-
285	799	15	236,5	1
427	1.340	160	396	1

[s. 4]

Kazâ-i mezbûrun kasaba ve kurâsında sâkin olan 'askerî ve sâdât ve gayr-i 'askerî zirâ'at ve hırâset eyledükleri yerleri 'avâriz toprağı olub ol karyelerde kadîmden yardım tarîkiyle beynderinde 'avâriz ve nüzûllerin tevzî' ve hisselerine düşeni viregelmeleriyle ol makûlelerine kemâ-fi'l-evvel yardım eylemek üzere düstûrî'l-'amel olmak şartıyla mevkufâta kayd olunub sûret virilmek bâbında 'arz u telhîs olundukda imdi mücebince fermân-ı 'âlî sâdır olmağın bâ-fermân kayd olundu fi-gurre-i C sene 1113

KAZÂ-İ GÜMÜLCİNE

Kazâ-i Gümülcine der-livâ-i Paşa tetimme-i hânehâ-i şa'îr-dâdegân bâ-mukâbele-i 'avâriz-ı kazâ-i mezbûre 'an-tahrîr-i cedîd el-Hac Mustafa Halife-i Mevkufât bâ-emr-i şerîf-i 'âlişân el-vâki' fi- sene 1113

NÂHIYE-İ ŞEHİR

<p>Karye-i Halife 'Askerî ve sâdât ve imâm ve gayrihu neferen - 11 Re'âyâ neferen - 17 Hâne- 5 Çiftlikât çift - 4 Hâne - nısf Yekûn Hâne - 5,5</p>	<p>Karye-i Beglüceobası Re'âyâ neferen - 2 Çiftlikât çift - 1 Hâne - nısf</p>	<p>Karye-i Demircili Hâric ez-defter 'Askerî neferen - 3 Re'âyâ neferen - 6 Hâne - 1 Rub' - 1</p>
<p>Karye-i Baraklı Re'âyâ neferen - 3 Hâne - nısf</p>	<p>Karye-i Yayacıklı Re'âyâ neferen - 5 Hâne - 1 Rub' - 1</p>	<p>Karye-i Bulduklı Sâdât neferen - 1 Re'âyâ neferen - 14 Hâne - 3,5 Rub' - 1</p>
<p>Karye-i Tuzcadere ma'a Gicelik Re'âyâ neferen - 20 Mahalle-i Tuzcu - 7 Mahalle-i Gicelik - 13 Hâne - 4,5</p>	<p>Karye-i Yâni Re'âyâ neferen - 17 Hâne - 3,5</p>	<p>Karye-i Aralıkburnu Re'âyâ neferen - 24 Hâne - 4</p>

<p>Karye-i Pınarıdere ma‘a mahalle-i Nasûh ve Müfettiş Sâdât neferen – 1 Re‘âyâ neferen – 8 Hâne – 2,5</p>	<p>Karye-i ‘Abdüssamedlü Re‘âyâ neferen – 15 Hâne – 3,5</p>	<p>Karye-i Kozlu-yı Sagır ‘Askerî ve ‘amel-mânde nefer – 2 Re‘âyâ neferen – 9 <i>Müslüman</i> – 7 <i>Zımmiyân</i> – 2 Hâne – 3</p>
<p>Karye-i Akpınar Re‘âyâ neferen – 39 <i>Müslüman</i> – 15 <i>Zımmiyân</i> – 24 ‘Amel-mânde – 1 Hâne – 6</p>	<p>Karye-i Sendellü Re‘âyâ neferen – 15 Hâne – 3,5</p>	<p>Karye-i Ayazma İmam neferen – 1 Re‘âyâ neferen – 4 Hâne – 1</p>
<p>Karye-i Köhne Cebelli ma‘a mahalle-i Denizören Hâric-ez-defter ‘Askerî neferen – 4 Re‘âyâ neferen – 13 Hâne – 4</p>	<p>Karye-i Bolat ‘Askerîve‘amel-mânde neferen – 6 Re‘âyâ neferen – 10 <i>Müslüman</i> – 7 <i>Zımmiyân</i> – 3 Hâne – 3 Rub‘ – 1</p>	<p>Karye-i Müsellem-i Kebîr ‘Askerî ve imam neferen – 9 Re‘âyâ neferen – 23 Hâne – 6</p>
<p>Karye-i Cebelli ‘Askerî neferen – 25 Re‘âyâ neferen – 22 Hâne – 7,5</p>	<p>Karye-i Susıgırı ‘Askerî neferen – 5 Re‘âyâ neferen – 21 <i>Müslüman</i> – 11 <i>Zımmiyân</i> – 10 Yekûn Hâne – 5</p>	<p>Karye-i Yayalar nâm-ı diger Narlı ‘Askerî neferen – 2 Re‘âyâ neferen – 10 Çiftlikât çift – 1 Yekûn Hâne – 2,5 Rub‘ – 1</p>
<p>Karye-i Kara Mûsâ Re‘âyâ neferen – 10 Hâne – 2,5</p>	<p>Karye-i Küplü Re‘âyâ neferen – 4 Hâne – 1</p>	<p>Karye-i Hâsıllı Re‘âyâ neferen – 9 <i>Müslüman</i> – 5 <i>Zımmiyân</i> – 4 Hâne – 2 Çiftlikât çift – 3 Hâne – nısf Yekûn Hâne – 2,5</p>
<p>Karye-i Kanlıcalı Re‘âyâ neferen – 4 Hâne – 1 Çiftlikât çift – 2 Hâne rub‘ – 1 Yekûn Hâne – 1 Rub‘ – 1</p>	<p>Karye-i Tuzcu-i Kebîr Çiftlikât çift – 6 Hâne – 1,5</p>	<p>Karye-i Palaslı Doğançı İmam neferen – 1 Re‘âyâ neferen – 10 Hâne – 3 Rub‘ – 1 Çiftlikât çift – 6 Hâne – 1 Rub‘ – 1 Yekûn Hâne – 4,5</p>
<p>Karye-i Otacılı ‘Askerî ve imam nefer – 4 Re‘âyâ nefer – 6 Hâne – 2 Rub‘ – 1</p>	<p>Karye-i Kayrak ‘Askerî nefer – 1 Re‘âyâ nefer – 6 Hâne – 2 Çiftlikât çift – 3 Hâne – nısf Yekûn Hâne – 2,5</p>	<p>Karye-i Küçük Müsellem nâm-ı diger Çeribaşı Çiftlikât çift – 3 Hâne – nısf</p>

<p>Karye-i Sarıca Molla ‘Askerî nefer – 1 Re‘âyâ neferen – 9 Hâne – 3</p>	<p>Karye-i Resüllü ‘Askerî nefer – 1 Re‘âyâ neferen – 12 Hâne – 3</p>	<p>Karye-i Ağa Çiftlikât çift – 9 Hâne – 1,5</p>
<p>Karye-i Bayath ‘Askerî nefer – 3 Re‘âyâ neferen – 7 Hâne – 2 Çiftlikât çift – 3 Hâne – nisf Yekûn Hâne – 2,5</p>	<p>Karye-i Derzi Nebîler Re‘âyâ neferen – 10 Hâne – 2,5 Çiftlik çift – 1 Hâne – rub‘ Yekûn Hâne – 2,5 Rub‘ – nisf</p>	<p>Karye-i Melikli ‘Askerî nefer – 4 Re‘âyâ neferen – 13 Hâne – 3,5</p>
<p>Karye-i Sunkurlu ‘Askerî nefer – 3 Re‘âyâ nefer – 13 Hâne – 3 Rub‘ – 1 Çiftlikât çift – 3 Hâne – nisf Yekûn Hâne – 3,5 Rub‘ – 1,5</p>	<p>Karye-i Çukacılar ‘Askerî nefer – 1 Re‘âyâ neferen – 13 <i>Müslümân – 11</i> <i>Zımmiyân – 2</i> Hâne – 3 Rub‘ – 1 Çiftlikât çift – 24 Hâne – 2 Rub‘ – 1 Yekûn Hâne – 5,5</p>	<p>Karye-i Sarıca Bulgar ‘Askerî nefer – 2 Re‘âyâ nefer – 8 Hâne – 2 Çiftlikât çift – 2 Hâne rub‘ – 1 Yekûn Hâne – 2 Rub‘ – 1</p>
<p>Karye-i Hasbegli ‘Askerî nefer – 5 Re‘âyâ nefer – 6 Hâne – 2 Çiftlikât çift – 14 Hâne – 2 Yekûn Hâne – 4</p>	<p>Karye-i ‘Osmanlu nâm-ı diger Kadı Re‘âyâ nefer – 4 Hâne – 1 Çiftlikât çift – 7 Hâne – 1 Rub‘ – nisf Yekûn Hâne – 2 Rub‘ – nisf</p>	<p>Karye-i Sulu Hacı Neferen – 1 Hâne rub‘ – 1 Çiftlikât çift – 2 Hâne rub‘ – 1 Yekûn Hâne – nisf</p>
<p>Karye-i Karagözlü ‘Askerî nefer – 1 Re‘âyâ nefer – 5 Hâne – 1 Rub‘ – 1 Çiftlikât çift – 6 Hâne – 1 Rub‘ – 1 Yekûn Hâne – 2,5</p>	<p>Karye-i Korucu Çiftlikât çift – 3 Hâne – nisf</p>	<p>Karye-i Çeşmeli Doğançı ‘Askerî nefer – 5 Re‘âyâ nefer – 14 Hâne – 3 Çiftlikât çift – 10 Hâne – 1,5 Yekûn Hâne – 4,5</p>
<p>Karye-i Keremeddin Doğançı ‘Askerî nefer – 9 Re‘âyâ nefer – 14 Hâne – 4,5 Rub‘ – 1 Çiftlikât çift – 2 Hâne – rub‘ – 1 Yekûn Hâne – 5</p>	<p>Karye-i Küçük Re‘âyâ neferen – 21 <i>Amelmânde – 1</i> Hâne – 5 Çiftlikât çift – 2 Hâne – rub‘ – 1 Yekûn Hâne – 5 Rub‘ – 1</p>	<p>Karye-i Uysallu ‘Askerî nefer – 9 Re‘âyâ nefer – 4 Hâne – 2 Çiftlikât çift – 2 Hâne – rub‘ – 1 Yekûn Hâne – 2 Rub‘ – 1</p>
<p>Karye-i Sekbân ‘Askerî nefer – 3 Re‘âyâ nefer – 11 Çiftlikât çift – 1 Yekûn Hâne – 3</p>	<p>Karye-i Yahyâ Begli ‘Askerî nefer – 9 Re‘âyâ nefer – 7 Hâne – 2 Çiftlikât çift – 8 Hâne – 1,5 Yekûn Hâne – 3,5</p>	<p>Karye-i Nevruz Kadı ‘Askerî nefer – 3 Re‘âyâ nefer – 4 Hâne – 1 Çiftlikât çift – 4 Hâne – nisf Yekûn Hâne – 1,5</p>

“Mufasssal-İcmâl” Avârız Defterleri

Karye-i Tuzcu 'Askerî nefer – 1 Re'âyâ nefer – 10 Hâne – 2,5 Çiftlikât çift – 6 Hâne – nısf Yekûn Hâne - 3	Karye-i Kadı 'Askerî nefer – 1 Re'âyâ nefer – 9 Hâne – 2 Çiftlikât çift – 6 Hâne – nısf Yekûn Hâne – 2,5	Karye-i Bâdemli 'Askerî nefer – 3 Re'âyâ nefer – 2 Hâne – rub' – 2
YEKUN HÂNE – 159,5		

NÂHİYE-İ AĞRICAN tâbi'-i kazâ-i mezbûre

Karye-i Yardımlı 'Askerî nefer – 4 Re'âyâ nefer – 6 Hâne – 1,5	Karye-i Kuşluhanlı 'Askerî nefer – 3 Re'âyâ nefer – 10 Hâne – 3	Karye-i Sevindikli 'Askerî nefer – 4 Re'âyâ neferen – 4 Hâne – 1,5
Karye-i Hacılar 'Askerî nefer – 2 Re'âyâ nefer – 20 Hâne – 4 Çiftlikât çift – 4 Hâne – nısf Yekûn Hâne – 4,5	Karye-i İncegiz 'Askerî nefer – 2 Re'âyâ neferen – 8 Hâne – 1,5 Rub' – 1 Çiftlikât çift – 2 Hâne – rub' – 1 Yekûn Hâne - 2	Karye-i Karakurcalı 'Askerî nefer – 4 Re'âyâ neferen – 16 Hâne – 5
Karye-i Süfiler 'Askerî nefer – 2 Re'âyâ nefer – 6 Hâne – 1,5	Karye-i Ebûbekir 'Alemsah 'Askerî nefer – 1 Re'âyâ nefer – 15 Hâne – 3,5	Karye-i Yassıöyük Re'âyâ nefer – 12 Hâne – 2,5
Karye-i Gaybî 'Askerî nefer – 10 Re'âyâ nefer – 8 Hâne – 2,5 Çiftlikât çift – 1 Yekûn Hâne – 3,5	Karye-i Evrenköy 'Askerî nefer – 9 Re'âyâ neferen – 38 Hâne – 9	Karye-i Kızıllar Re'âyâ neferen – 7 Hâne – 2
Karye-i Işıklar Sâdât nefer – 1 Re'âyâ neferen – 8 Hâne – 1,5 Rub' – 1	Karye-i Dolaycılar ma'a mahallât 'Askerî neferen – 7 Mahalle-i Dolaycılar – 1 Mahalle-i Kulfallı – 4 Mahalle-i Turasanlı – 2 Re'âyâ neferen – 20 Mahalle-i Dolaycılar – 9 Mahalle-i Kulfallı – 6 Mahalle-i Turasanlı – 5 Hâne – 5,5 Mahalle-i Dolaycılar – 2 Mahalle-i Kulfallı – 2 Mahalle-i Turasanlı – 1,5	Karye-i Fındıcak der-kurb-i Aşıksalanı 'Askerî nefer – 1 Re'âyâ neferen – 36 Hâne – 5

<p>Karye-i Baldarân Re'âyâ neferen – 20 Hâne – 4</p>	<p>Karye-i Doğan Yurdu nâm-ı diger Manastır Re'âyâ neferen – 21 Hâne – 5</p>	<p>Karye-i Bâdemli der-kurb-i Bahşılar Re'âyâ nefer – 9 Hâne – 2</p>
<p>Karye-i Uçanlar Deresi nâm-ı diger Üçgâziler 'Askerî nefer – 4 Re'âyâ neferen – 7 Hâne – 2,5 Rub' – 1</p>	<p>Karye-i Bahşılar nâm-ı diger Taşkınlr 'Askerî nefer – 2 Re'âyâ nefer – 7 Hâne – 2 Rub' – 1</p>	<p>Karye-i Cedîd hâric ez-defter der-kurb-i Mantarlu ve Seki 'Askerî nefer – 1 Re'âyâ neferen – 4 Hâne – nısf Rub' – 1</p>
<p>Karye-i Degirmenderesi 'Askerî nefer – 1 Re'âyâ neferen – 5 Hâne – 1</p>	<p>Karye-i Göl me'a Kızılağaç 'Askerî neferen – 1 Re'âyâ neferen – 10 Hâne – 2,5</p>	<p>Karye-i Kuzviran nâm-ı diger Kovanlık 'Amelmânde nefer – 1 Re'âyâ neferen – 20 Hâne – 4 Rub' – 1 [s. 8]</p>
<p>Karye-i Dünderlu Hâric ez-defter der-kurb-i Sirkeci Re'âyâ neferen – 6 Hâne – 2</p>	<p>Karye-i Cedîd der-kurb-i Çardaklı Yaylası Sâdât nefer – 1 Re'âyâ neferen – 6 Hâne – 1,5</p>	<p>Karye-i Yundviran 'Askerî nefer – 3 Re'âyâ neferen – 9 Hâne – 3 rub' – 1</p>
<p>Karye-i Öşekderesi Re'âyâ nefer – 3 Hâne – nısf</p>	<p>Karye-i Karıderesi 'Askerî nefer – 4 Re'âyâ nefer – 18 Hâne – 3,5 rub' – 1</p>	<p>Karye-i Sınurdere 'Askerî nefer – 2 Re'âyâ neferen – 8 Hâne – 1,5 rub' – nısf</p>
<p>Karye-i Kozludere 'Askerî nefer – 3 Re'âyâ nefer – 8 Hâne – 2 rub' – 1</p>	<p>Karye-i Hamidli 'Askerî nefer – 9 Re'âyâ nefer – 23 Hâne – 5,5</p>	<p>Karye-i Şabhâne 'Askerî nefer – 5 Re'âyâ nefer – 21 Hâne – 5 rub' – 1</p>
<p>Karye-i Kirviran Re'âyâ neferen – 5 Hâne – 1 rub' – 1</p>	<p>Karye-i Turgudobası ma'a mahallât 'Askerî nefer – 14 Turgud – 7 Kalender – 3 Mahalle-i Erimez – 1 Sâfî – 3 Re'âyâ nefer – 30 Turgud – 11 Kalender – 04 Mahalle-i Erimez – 09 Sâfî – 06 Hâne – 8 Rub' – 1 Turgud – Hâne – 3 rub' – 1 Kalender – Hâne – 1 rub' – 1 Mahalle-i Erimez – Hâne – 2 rub' – 1 Sâfî – Hâne – 1,5</p>	<p>Karye-i Ağricanhisarı Re'âyâ nefer – 20 Hâne – 5</p>

<p>Karye-i Bazar ‘Askerî nefer – 4 Re‘âyâ nefer – 5 Hâne – 2</p>	<p>Karye-i Tunrıl ‘Askerî nefer – 7 Re‘âyâ neferen – 13 Hâne – 4,5</p>	<p>Karye-i Timurtaş ‘Askerî nefer – 18 Re‘âyâ nefer – 10 Hâne – 4,5</p>
<p>Karye-i Sirkelü ‘Askerî nefer – 5 Re‘âyâ neferen – 5 Hâne – 2</p>	<p>Karye-i Kozlu-yı Kebîr ‘Askerî nefer – 15 Re‘âyâ neferen – 27 Hâne – 8,5</p>	<p>Karye-i Hacı Mustafa ‘Askerî nefer – 1 Re‘âyâ neferen – 5 Hâne – nısf Rub‘ – 1</p>
<p>Karye-i Mantarlı ‘Askerî nefer – 3 Re‘âyâ nefer – 10 Hâne – 3</p>	<p>Karye-i Karacaoğlu ‘Askerî nefer – 17 Re‘âyâ nefer – 32 Hâne – 8,5</p>	<p>Karye-i Bıyıklı ‘Osman ‘Askerî nefer – 1 Re‘âyâ nefer – 19 Hâne – 4,5</p>
<p>Karye-i Ballıhor ‘Askerî nefer – 8 Re‘âyâ nefer – 10 Hâne – 4,5 Çiftlikât çift – 2 Hâne rub‘ – 1 Yekûn Hâne – 3 Rub‘ – 1</p>	<p>Karye-i Çeribaşı ‘Askerî nefer – 12 Re‘âyâ nefer – 18 Hâne – 6,5</p>	<p>Karye-i Anbar ‘Askerî nefer – 5 Re‘âyâ nefer – 9 Hâne – 2,5 Çiftlikât çift – 4 Hâne – nısf Yekûn Hâne – 3</p>
<p>Karye-i Kurcalı ‘Askerî nefer – 13 Re‘âyâ nefer – 36 Hâne – 10</p>	<p>Karye-i Ağrıcan ‘Askerî nefer – 15 Re‘âyâ nefer – 20 Hâne – 6</p>	<p>Karye-i Çelebiler ‘Askerî nefer – 2 Re‘âyâ nefer – 3 Hâne – 1 Rub‘ – 1</p>
<p>Karye-i Denizler ‘Askerî nefer – 4 Re‘âyâ nefer – 6 Hâne – 2,5</p>	<p>Karye-i Karaağaç ‘Askerî nefer – 1 Re‘âyâ nefer – 7 Hâne – 2 Rub‘ – 1</p>	<p>Karye-i Basıroğlu ‘Askerî nefer – 5 Re‘âyâ nefer – 7 Hâne – 2,5 Rub‘ – 1 Çiftlikât çift – 2 Hâne – rub‘ – 1 Yekûn Hâne – 3</p>
<p>Karye-i ‘Ulûfeciler ‘Askerî nefer – 11 Re‘âyâ nefer – 12 Hâne – 4</p>	<p>Karye-i Süleymanlı ‘Askerî nefer – 8 Re‘âyâ nefer – 13 Hâne – 3,5 Rub‘ – 1</p>	<p>Karye-i Çadırlı ‘Askerî nefer – 2 Re‘âyâ nefer – 3 Hâne – 1 [s. 9]</p>
<p>Karye-i Timurbegli ‘Askerî nefer – 5 Re‘âyâ nefer – 8 Hâne – 2,5 Rub‘ – 1</p>	<p>Karye-i Dîvâne Murad ‘Askerî nefer – 5 Re‘âyâ nefer – 7 Hâne – 2 Rub‘ – 1</p>	<p>Karye-i Dîvâne Nasûh ‘Askerî nefer – 1 Re‘âyâ nefer – 7 Hâne – 1,5</p>
<p>Karye-i Küçük Müsellem ‘Askerî neferen – 8 Re‘âyâ nefer – 6 Hâne – 2 Rub‘ – nısf</p>	<p>Karye-i Ahadlar der Cebel Neferen – 8 ‘Amelmânde – 1 Hâne – 1</p>	<p>Karye-i Güneyviran der- Cebel Re‘âyâ nefer – 10 Müslümânân – 6 Zammîyân – 4 Hâne – 2</p>
<p>Karye-i Bağlıca Re‘âyâ nefer – 4 Hâne – 1</p>	<p>Karye-i ‘Arabacı Re‘âyâ nefer – 5 Hâne – 1</p>	<p>Karye-i Tekyederesi Re‘âyâ nefer – 3 Hâne – nısf</p>

Mahalle-i Zımmiyân-ı Tekyederesi Re'âyâ nefer – 5 Hâne – 1	Mezra'a-i Derzviran Hâne – 2	Karye-i Taşlık Hâne – 1
Karye-i Hırka Hâne – 4,5	Karye-i Çatak Hâne – 3,5	Karye-i Bölücekağaç Hâne – 1
Karye-i Oruç der-kurb-i Kazlık Hâne – nisf	Karye-i Kirli ma'a İşıklar Hâne – 2	Karye-i Hallacderesi Hâne – nisf
Karye-i Kaşıkçı Hâne – 3	Karye-i Turkollu Hâne – nisf	Karye-i Saruhanlı Hâne – 2
... NÂHİYE-İ AĞRICAN HÂNE – 236,5 RUB' – 1		
YEKUN-I NÂHİYE-İ ŞEHİR VE AĞRICAN HÂNE – 395,5		

Kazâ-i mezkûrun kasaba ve kurâsında sâkin olan 'askerî ve sâdât ve gayrı 'askerî tâ'ifesi zirâ'at ve harâset eyledükleri yerleri 'avâriz toprağı olub 'avâriz ve nüzûllerin zirâ'at eyledükleri yerleri mukâbelesinde re'âyâya yardım tarikiyle beynderinde hisselerine düşen 'avâriz ve nüzûllerin tevzî' ve taksîm idüb mutlak re'âyâya çekdirmeyüb herkes 'avâriz ve nüzûllerin mâ-takaddümden viregelmeleriyle kazâ-i mezbûr müceddeden tahrîr olunmak fermân olunmağla yine kâl-i evvel viregeldükleri gibi edâ itmeleri üzre şerh virildi

[s. 10]

NEFS-İ MAHALLÂT-I KASABA-İ GÜMÜLCİNE BERÂY-I NÜZÜL-KEŞÂN

Mahalle-i Câmi'-i 'Atik 'Askerî neferen – 7 Re'âyâ neferen – 24 Müslüman – 18 Zımmiyân – 06 Hâne – 5	Mahalle-i Sabûnî 'Ali 'Askerî nefer – 8 Re'âyâ neferen – 19 Müslüman – 17 Zımmiyân – 02 Hâne – 4,5	Mahalle-i Debbaghâne 'Askerî neferen – 4 'Amelmânde – 1 Re'âyâ neferen – 17 Müslüman – 8 Zımmi – 9 Hâne – 3,5
Mahalle-i Koca Nasuh 'Askerî nefer – 3 Re'âyâ neferen – 15 Müslüman – 12 Zımmiyân – 03 Hâne – 3	Mahalle-i Elhac Karagöz 'Askerî neferen – 11 Kadîm Hâne – 2	Mahalle-i İpekci Hacı 'Askerî nefer – 7 Re'âyâ nefer – 13 Çiftlikât çiftlik – 1 Yekûn Hâne – 3
Mahalle-i Dîvâne 'Ali 'Askerî nefer – 12 Re'âyâ neferen – 44 Müslüman – 26 Zımmiyân – 18 Hâne – 8	Mahalle-i Elhac Yavaş 'Askerî nefer – 13 Re'âyâ neferen – 26 Hâne – 6,5	Mahalle-i Şehreküstü 'Askerî nefer – 10 Re'âyâ neferen – 26 Hâne – 6,5
Mahalle-i Aşçı Hasan 'Askerî nefer – 3 Re'âyâ nefer – 5 Hâne – 1 Rub' – 1	Mahalle-i Bağçeli 'Askerî nefer – 9 Re'âyâ nefer – 24 Hâne – 6 Rub' – 1	Mahalle-i Yenice 'Askerî nefer – 7 Re'âyâ neferen – 21 Hâne – 3 Rub' – 1

“Mufassal-İcmâl” Avârız Defterleri

Mahalle-i Bergama 'Askerî nefer – 10 Re'âyâ nefer – 6 Hâne – 1,5	Mahalle-i 'Ârifân 'Askerî nefer – 9 Re'âyâ neferen – 7 Hâne – 2,5 Rub' - 1	Cemâ'at-i Yahûdiyân der- kal'a-i Gümülcine Neferen – 30 Hâne – 3
YEKUN HÂNE – 60		

Maktu'ât

Karye-i mezbûr leb-i deryâda olub küffâr-ı hâkisâr yanaşub taşra çıkub nehb ü gâret ve nicelerin kîtâl itmeleriyle perâkende ve perîşân olduklarından etrâfında vâki' kurâları dahî tahrîb olmağla karye-i mezbûr maktu'iyet üzere kayd olunmak buyurulur ise leb-i deryâda kenârdan hıfz u hırâset eylemek şartıyla tecemmu' olunmak murâd itmeleriyle etrâf kurâlarda dahi enfa' olduğun kazâ-i mezbûrda nâ'ibü'ş-şer' olan İbrâhim zîde 'ilmuhû 'arz u i'lâm itmegin imdi güzeşteyiyle ma'an maktu'iyet üzere hesâb olunub kayd oluna deyu fermân-ı şerîf sâdir olmağın vech-i meşrûh üzere hesâb olundukda yalnız sekiz yüz altmış iki guruş olmağın beher sene kendüler der-tamâm teslîm-i hazîne itmek üzere mahalline kayd olunub sûretlerin mahallinden nakl olundu fî 9 Receb sene 1105

Karye-i Marunya ber-vech-i maktu'

'Avârız-Hâne – 11	Kadîm Hâne – 11	Bedel-i nüzûl	Beher Hâne
Şa'ir keyl – 330	Ber-vech-i maktu'	Hâne – 11	... – 600
Güzeşte – 022	fî-sene	Akça – 7.260	... – 030
	Akça - 17.860		Güzeşte – 030
	352	Guruş - 162	
Akça – 10.560			660

Ber-Mûceb-i Tahrîr-i Cedîd

Neferen – 80
Mahalle-i Papa Angeli – 28
Mahalle-i Papa Rakşe – 26
Mahalle-i Papa Manol – 26

EK: II

BOA.KK.MKF – 2825

1121 (1709)

Mahalli

Der-livâ-i Paşa

Kazâ-i Gümülcine tetimme-i hâneâ-i 'avâırız-ı kazâ-i mezbûre 'an-tahrîr-i cedîd el-Hac İbrâhım Ağa Kethüdâ-i Mîrâhûr-ı evvel der-sâbık el-vâkı' sene 1121 ber-mûceb-i defter-i hazîne-i 'âmire

Hâne – 1178,5 Rub' – 1 Sülüs – 2

Ma'a Evlâd-ı Fâtihân-ı kadîm

Hâne – 1411 Rub' – 1 Sülüs – 1

Vech-i meşrûh üzere kazâ-i mezbûru yüz yigirmi bir senesinde İbrâhım Ağa tahrîr eylediğinde bin yüz yetmiş sekiz buçuk ve iki sülüs ve bir rub' hâne kaydolunduğu defterde mestûrdur fermân sa'âdetlü sultânım hazretlerindir fi-26 Receb sene 1121

Kazâ-i mezbûre müceddeden 'ale'l-esâmî tahrîr olundukda ma'rifet-i şer'le ve cümle kasaba ve kurâ ahâlîleri muvâcehelerinde 'akd-i meclis olundukda kurâlarında hîn-i tahrîrde tahrîr olunan 'askerî ve sâdât ve e'imme ve hutebâ ve sâirleridir sâkin oldukları karyelerde tarla ve çayır ve re'âyâ misillü zirâ'at-i harâsetleri olub ve ba'zı karyede re'âyâsı kalîl ve 'askerîlik iddi'asında olanlar kesîr olduğundan cümle ittifâkıyla tesviye vechi üzere mukaddemâ olan tahrîrde dahi 'askerîleri dahi îrâd eylemek üzere tahrîr olunmalarıyla bu def'a dahi iş bu defterde her bir kurâya tesviye vechi üzere vaz' olunan hâneleri ve ba'zı karyenin neferine göre hânesi ziyâde olduğu vechi su'âl olundukda neferi kalîl olan kurâların emlâk-i arâzîleri ve intifâ'ları ve otlakları sâirlerden ziyâde ve ba'zularının neferleri ziyâde ve hâneleri kalîl olduğu zirâ'atleri kalîl ve ahâlîsi fakîrû'l-hâl ancak kasabaya odun nakl idüb fûruht eylemek ile intifâ' eylediklerin cümle ahâlîsi ihtiyâr eylemeleriyle vech-i meşrûh üzere şerh virildi tekrâr ahâlîleri ma'rifetleriyle tevzi' ve defter olunmağla bu mahalde cevaz virilmeye

Gümülcine ve Filorina ve Cum'abazarı kadılarına hüküm ki

Rumili'nde vâkı' Evlâd-ı Fâtihân bundan akdem bin yüz yigirmi senesinde kendü talebleriyle yörlüklerden ifrâğ ve sâir re'âyâ misillü 'avâırız ve nüzül ve celebkeşân ağnâmları virmek üzere ta'ahhüd ve kabûl eylediklerinde zıkr olunan Gümülcine ve Florina ve Cum'abazarı kazâlarının asıl hâne ve celebkeşânlarımızdan gayrı Evlâd-ı Fâtihân hissesi olmak üzere kayd olunan hâne ve celebkeşânları kaleminde hesâb ve ihrâc olunmağla hâlâ kazâlarının hâne ve celebkeşân ağnâmları başka ve Evlâd-ı Fâtihân re'âyâsının dahi hâne ve ağnâmları başka defter ve başka başka tahsîl olunub bir kazâda iki tahsildâr olmak re'âyâ fukarâsına usret olduğundan gayrı Evlâd-ı Fâtihân'ın ba'zuları dahî biz kadîmî hânekeşleriz deyu der-i devlet-medârıma 'arzuhâl ve teşekkî ile birbirleriyle münâza'adan hâlî olmamalarıyla Evlâd-ı Fâtihân'ın hâne ve

celebkeşânları asıl sâkin oldukları kazâların hâne ve celebkeşânlarına zamm ve fîmâba'd cümle ile hak ve 'adl üzere tevzî' ve tahsîl olunmak için müceddeden tahrîr olunmaları fermânım olub lâkin bir kazâ müceddeden tahrîr veyâhûd teklîfleri tenzîl olunduğu halde lâzım gelen teklîfleri tenzîl olunduğu târihe i'tibâr olunmayub sene-i âtiyeden i'tibâr olduğundan gayrı celebkeşân bedelleri malı bin yüz yigirmi bir senesine mahsûb olmak üzere hâlâ kassâbbaşı tahrîrinde bey lâzımesi için bundan akdem havâle ve 'avârız ve nüzûllerininin dahî başka başka tahsildarları yedine emr-i defterleri virilmiş bulunub ve bu def'a tahrîr olunmak fermânım olmağla üzerlerine edâsı lâzım gelen malları bu senelik dahi virilen emr ve defter mücebince tahsîl olunub hâliyâ biz tahrîr olunmak üzereyüz deyu 'özür ve bahâne eylememeleri şartıyla ma'rifet-i şer'ile ve cümle ma'rifetiyle ve ahâl-i vilâyet ittifâkları kadîmî kazâ-i mezkûrelerde sâkin olan müslümânân ve zımmiyân ve gerek Evlâd-ı Fâtihân'dır sâkin ve mütemekkin hânekeş re'âyâ ve yeniçeri ve sipâh ve sâdât ve tobcu ve cebeci ve e'imme ve hutebâ ve mü'ezzin ve kayyum ve çiftlik ashâbı ve derbenci ve köprücü ve evkâf re'âyâsı ve şâhinci ve doğancı ve maktû'at re'âyâsı ve sâir mu'af geçinür re'âyâ ve 'askerî ve gayr-ı 'askerîsi ile 'ale'l-esâmî tahrîr ve hâllerine göre lâzım gelen hâne ve celebkeşân koyunu bedelleri vaz' olunduğu halde bu Evlâd-ı Fâtihân nizâ'ı mündefî' ve sâkinân-ı vilâyete ve taraf-ı mîrîye dahî evlâ olmağın sâbıkâ Mîrâhur Kethüdâsı olan kıdvetü'l-emâcid ve'l-a'yân el-Hac İbrâhim zîde mecduhu Devlet-i 'Aliyyem'in emekdâr ve sadâkatkârı olub ahvâl-i memleket ve ra'iyete vukûfu olmağla husûs-ı mezbûra muharrir ta'yîn olunmuşdur imdi siz ki kadıarsız minvâl-i meşrûh üzere zikr olunan kazâların tahrîrinde ne miktâr re'âyâ vardır ve ne miktâr Evlâd-ı Fâtihân'dan kayd olunmuşdur 'askerî ve gayr-ı 'askerî ve sâdât ve gayrîhu ile bir ferde himâye ve sıyânet ve bir şahsa gadr olunmayub ve bir nefer hâric-ez-defter konulmamak üzere ma'rifet-i şer'le hak ve 'adl ile takdîr ve tes'îr üzere kemâl (...) ve istikâmet ile her biriniz ihtimâm eyleyesiz müfredât üzere (...) memhûr ve mahtûm defterin âsitâne-i sa'âdetime getirüb getirüb manzûr-ı 'âlişânım ve kabûl-ü hümâyunum oldukdan sonra yedine bir dürlü temessük virilmeyüb ba'dehu (...) göre ahvâllerine feyzler ve nizâm virilmek için kemâl ihtimâm idüb bir neferi hâric-ez-defter tutulmakdan ve asıl hâne ve celebkeşânlarına kesr ve noksân getirülmekden ve tahrîr bahânesiyle fukarâdan bir akça ve bir habbe alınmağla bir ferde gadr ve te'addf olunmakdan be-gâyet ihtirâz idüb sûret-i hakdan 'udûl ve inhirâf eylemeyesiz deyu şurûtlü emr-i şerîf yazılmağa tezkire virildi fî 23 Za sene 1121

Vech-i meşrûh üzere emr-i şerîf virildiği defterde mestûrdur fermân sa'âdetlü sultânım hazretlerindir fî 26 Receb sene 1121

Defter-i hânehâ-i 'avârız-ı kurâ-i mezkûrîn tâbî'-i nevâhî-i merkûmîn der-kazâ-i Gümülcine der-livâ-i Paşa 'an-tahrîr-i el-Hac İbrâhim Ağa Kethüdâ-i Mîrâhur-ı evvel der-sâbık el-vâki' sene 1121

KAZÂ-İ GÜMÜLCİNE DER-LIVÂ-İ PAŞA

NÂHIYE-İ ŞEHİR

Karye-i Akpınar Müslümânân nefer- 12 Zımmiyân nefer- 19 İmam nefer- 1 Yekûn neferen- 31 Hâne- 7,5	Karye-i ‘Abdüssamed ‘Askerî nefer- 2 İmam- 1 [Yekûn nefer]- 3 Müslümânân nefer- 13 Yekûn nefer- 16 Hâne- 4,5 Yekûn Hâne- 4,5	Karye-i Sendellü ‘Askerî nefer- 2 Müslümânân nefer- 21 Yekûn nefer- 23 Hâne- 5 Yörük nefer- 13 Hâne- 6,5 Yekûn Hâne- 11,5
Karye-i Ayazma Müslümânân nefer- 6 ‘Askerî- 1 İmam ve müezzin- 2 [Yekûn nefer]- 9 Hâne- 2 Yörük nefer- 10 Hâne- 5 Yekûn Hâne- 7	Karye-i Merkebcilü Yörük nefer- 14 Hâne- 7	Karye-i Köhne Cebelli me‘a Denizören Müslümânân nefer- 12 ‘Askerî- 6 Zımmî-1 [Yekûn nefer]- 19 Hâne- 4,5 rub‘- 1
Karye-i Bolat Müslümânân nefer- 11 ‘Askerî- 3 [Yekûn nefer]- 14 Hâne- 3,5 Yörük nefer- 3 Hâne- 1,5 Yekûn Hâne- 5	Karye-i Cebelli Müslümânân nefer- 16 ‘Askerî- 18 [Yekûn nefer]- 34 Hâne- 8,5 Yörük nefer- 12 Hâne- 6 Yekûn Hâne- 14,5	Karye-i Müsellem-i Kebîr Müslümânân nefer- 14 ‘Askerî- 11 [Yekûn nefer]- 25 Hâne- 6,5 Yörük nefer- 4 Hâne- 2 Yekûn Hâne- 8,5
Karye-i Susıgırı Müslümânân nefer- 9 Zımmî- 6 [Yekûn nefer]- 15 ‘Askerî nefer- 7 Yekûn nefer- 22 Hâne- 5,5 Yörük nefer- 6 Hâne- 3 Yekûn Hâne- 8,5	Karye-i Küplü Müslümânân nefer- 6 Hâne- 1,5	Karye-i Yayalar nâm-ı diger Narlı Müslümânân nefer- 9 ‘Askerî- 9 [Yekûn nefer]- 18 Hâne- 4 rub‘- 1 Yörük nefer- 3 Hâne- 1,5 Yekûn Hâne- 5,5 rub‘- 1
Karye-i Otacı Müslümânân nefer- 4 ‘Askerî- 6 [Yekûn nefer]- 10 Hâne- 2,5 rub‘- 1	Karye-i Tuzcu Çiftlikât çift- 4 Hâne- 1,5	Karye-i Kanlıcalı Müslümânân nefer- 2 ‘Askerî- 1 [Yekûn nefer]- 3 Hâne- 0,5 rub‘- 1

<p>Karye-i Palaslı Doğancı Müslümânân nefer- 5 'Askerî- 1 [Yekûn neferen]- 6 Hâne- 2 Çiftlikât çift- 5 Hâne- 1 rub'- 1 Yörük nefer- 1 Hâne- 0,5 Yekûn Hâne- 3,5 rub'- 1</p>	<p>Karye-i Küçük Müsellem Çiftlikât çift- 3 Hâne- 0,5 rub'- 1</p>	<p>Karye-i Kayrak Müslümânân nefer- 4 Hâne- 1 Çiftlikât çift- 3 Hâne- 0,5 rub'- 1 Yekûn Hâne- 1,5 rub'- 1</p>
<p>Karye-i Meliklü Müslümânân nefer- 10 'Askerî- 5 [Yekûn nefer]- 15 Hâne- 3,5 rub'- 1 Yörük nefer- 6 Hâne- 3 Yekûn Hâne- 6,5 rub'- 1</p>	<p>Karye-i Sarıca Molla Müslümânân nefer- 7 'Askerî- 1 [Yekûn nefer]- 8 Hâne- 2,5 Yörük nefer- 2 Hâne- 1 Yekûn Hâne- 3,5</p>	<p>Karye-i Çukacılar Müslümânân nefer 'Askerî- 1 Re'âyâ- 6 Zimmî- 4 [Yekûn nefer]- 11 Hâne- 3 rub'- 1 Çiftlikât çift- 11 Hâne- 2,5 rub'- 1 Yekûn Hâne- 6 [s. 2]</p>
<p>Karye-i Halife ma'a Beglüce Obası Müslümânân nefer 'Askerî- 6 Re'âyâ- 16 [Yekûn nefer]- 22 Hâne- 5,5 Çiftlikât çift- 2 Hâne- 0,5 Yörük nefer- 7 Hâne- 3,5 Yekûn Hâne- 9,5</p>	<p>Karye-i Kozlu-yı Sağır Müslümânân nefer- 5 Zimmî- 1 [Yekûn nefer]- 6 Hâne- 2,5 Çift- 1 Hâne rub'- 1 Yörük nefer- 3 Hâne- 0,5 rub'- 1 Yekûn Hâne- 3,5</p>	<p>Karye-i Kadı Müslümânân nefer 'Askerî- 3 Re'âyâ- 3 [Yekûn nefer]- 6 Hâne- 1,5 rub'- 1 Çift- 2 Hâne- 0,5 Yekûn Hâne- 2,5</p>
<p>Karye-i Tuzcu der-kurb-i Şehir Müslümânân nefer 'Askerî- 4 Re'âyâ- 4 [Yekûn nefer]- 8 Hâne- 2 Çiftlikât çift- 2 Hâne- 0,5 Yekûn Hâne- 2,5</p>	<p>Karye-i Tuzcudere ma'a Gicelik Müslümânân nefer- 8 Hâne- 3,5 Yörük nefer- 4 Hâne- 2 Yekûn Hâne- 5,5</p>	<p>Karye-i Bâdemli Müslümânân nefer 'Askerî- 2 Re'âyâ- 1 [Yekûn nefer]- 3 Hâne- 0,5 rub'- 1 Yörük nefer- 2 Hâne- 1 Yekûn Hâne- 1,5 rub'- 1</p>
<p>Karye-i Aralıkburnu Müslümânân nefer- 13 Hâne- 3,5 Yörük nefer- 3 Hâne- 1,5 rub'- 1 Yekûn Hâne- 5 rub'- 1</p>	<p>Karye-i Yâni Müslümânân nefer 'Askerî- 1 Re'âyâ- 16 [Yekûn nefer]- 17 Hâne- 4 rub'- 1</p>	<p>Karye-i Pınarıdere Müslümânân nefer 'Askerî- 2 Re'âyâ- 12 [Yekûn nefer]- 14 Hâne- 3,5</p>

	Yörük nefer- 9 Hâne- 4,5 Yekûn Hâne- 8,5 rub'-1	Yörük nefer- 8 Hâne- 4 Yekûn Hâne- 7,5
Karye-i Yayacıklı Müslümânân nefer- 3 Hâne- 1 Yörük nefer- 1 Hâne- 0,5 Yekûn Hâne- 1,5	Karye-i Baraklı Müslümânân nefer- 2 Hâne- 0,5 Yörük nefer- 5 Hâne- 2,5 Yekûn Hâne- 3	Karye-i Timurcili Müslümânân nefer 'Askerî- 4 Re'âyâ- 3 [Yekûn nefer]- 7 Hâne- 1,5 rub'-1 Yörük nefer- 5 Hâne- 2,5 Yekûn Hâne- 4 rub'-1
Karye-i Bulduklı Müslümânân nefer 'Askerî- 5 Re'âyâ- 5 [Yekûn neferen]- 10 Hâne- 3,5 rub'-1 Yörük nefer- 2 Hâne- 1 Yekûn Hâne- 4,5 rub'-1	Karye-i Sekbân Müslümânân nefer 'Askerî- 4 Re'âyâ- 8 Zimmî-1 [Yekûn nefer]- 13 Hâne- 3,5 Yörük nefer- 3 Hâne- 1,5 Çift- 2 Hâne- 0,5 Yekûn Hâne- 5,5	Karye-i Uysallı Müslümânân nefer 'Askerî- 8 Re'âyâ- 3 [Yekûn nefer]- 11 Hâne- 2,5 Çift- 2 Hâne- 0,5 Yörük nefer- 4 Hâne- 2 Yekûn Hâne- 5
Karye-i Derzi Nebiler Müslümânân nefer 'Askerî- 1 Re'âyâ- 2 [Yekûn neferen]- 3 Hâne- 1 Çift- 2 Hâne- 0,5 Yörük nefer- 8 Hâne- 4 Yekûn Hâne- 5,5	Karye-i Keremeddin Doğancı Müslümânân nefer 'Askerî- 9 Re'âyâ- 11 [Yekûn nefer]- 20 Hâne- 5 rub'-1 Çift-4 Hâne-1 Yörük nefer- 7 Hâne- 3,5 Yekûn Hâne- 9,5 rub'-1	Karye-i Çeşmeli Doğancı ma'a Yekrek(?) ma'a Canbaz Müslümânân nefer 'Askerî- 3 Re'âyâ- 11 [Yekûn nefer]- 14 Hâne- 3,5 Çift-4 Hâne-1 Yörük nefer- 4 Hâne- 2 Yekûn Hâne- 6,5
Karye-i Karagözlü Müslümânân nefer 'Askerî- 2 Re'âyâ- 7 [Yekûn nefer]- 9 Hâne- 2 rub'-1 Çift-2 Hâne-0,5 Yörük nefer- 3 Hâne- 1,5 Yekûn Hâne- 4 rub'- 1	Karye-i Sığırlıhacı Çiftlikât çift-2 Hâne-0,5	Karye-i 'Osmanlu nâm-ı diğer Kadı Müslümânân nefer- 1 Hâne rub'-1 Çiftlikât çift-3 Hâne-0,5 rub'-1 Yekûn Hâne- 1

“Mufasssal-İcmâl” Avârız Defterleri

<p>Karye-i Sarıcabulgar Müslümânân nefer 'Askerî- 4 Re'âyâ- 4 [Yekûn nefer]- 8 Hâne- 2 rub'-1 Çift-1 Hâne rub'-1 Yekûn Hâne- 2,5</p>	<p>Karye-i Hasbegli Müslümânân nefer 'Askerî- 2 Re'âyâ- 9 [Yekûn nefer]- 11 Hâne- 2,5 Çift-6 Hâne-1,5 Yörük nefer- 2 Hâne- 1 Yekûn Hâne- 5</p>	<p>Karye-i Sunkurlu Müslümânân nefer 'Askerî- 4 Re'âyâ- 5 [Yekûn nefer]- 9 Hâne- 2,5 rub'-1 Çift-1 Hâne rub'-1 Yekûn Hâne- 3 [s. 3]</p>
<p>Karye-i Bayatlı Müslümânân nefer 'Askerî- 3 Re'âyâ- 8 [Yekûn nefer]- 11 Çift-2 Hâne me'a çift- 3 rub'-1 Yörük nefer- 2 Hâne- 1 Yekûn Hâne- 4 rub'-1</p>	<p>Karye-i Ağa Çiftlikât çift-5 Hâne-1,5</p>	<p>Karye-i Resullü Müslümânân nefer 'Askerî- 4 Re'âyâ- 4 [Yekûn nefer]- 8 Çift-1 Yekûn Hâne me'a çift-3</p>
<p>Karye-i Hâsılı Müslümânân nefer-2 Çift-2 Yekûn nefer- 4 Hâne- 1,5</p>	<p>Karye-i Küçük Zımmiyân nefer-16 Hâne- 4,5 Çift-1 Hâne rub'-1 Yekûn Hâne- 4,5 rub'-1</p>	<p>Karye-i Kadı Nevruz Müslümânân nefer 'Askerî- 4 Re'âyâ- 5 [Yekûn nefer]- 9 Çiftlikât çift-2 Yekûn nefer-11 Hâne- 2,5 rub'-1</p>
<p>Karye-i Yahyâbeglü Müslümânân nefer 'Askerî- 8 Re'âyâ- 7 [Yekûn nefer]- 15 Hâne- 3,5 Çiftlikât çift-4 Hâne-1,5 Yörük nefer- 2 Hâne- 1 Yekûn Hâne- 4,5</p>	<p>Karye-i Kara Mûsâ Çiftlikât çift-2 Hâne-1</p>	<p>Karye-i Yassıköy Ber-vech-i maktu' Müslümânân nefer-9 Hâne- 3 Zımmiyân nefer-37 Hâne-23 Yekûn Hâne- 26</p>
<p>Karye-i Korucu Çiftlikât çift-1 Hâne rub'-1</p>		
YEKUN HÂNE – 271,5		

NÂHİYE-İ AĞRICAN

<p>Karye-i Işıklar Müslümânân nefer 'Askerî- 1 Re'âyâ- 6 [Yekûn nefer]- 7 Hâne- 1,5 Yörük nefer- 1 Hâne- 0,5 Yekûn Hâne- 2</p>	<p>Karye-i Kızillar Müslümânân nefer 'Askerî- 4 Re'âyâ- 5 [Yekûn nefer]- 9 Hâne- 2</p>	<p>Karye-i Dolaycılar ma'a mahallât Müslümânân nefer-19 Hâne- 5</p>
<p>Karye-i Fındıcak Müslümânân nefer-58 Hâne- 8</p>	<p>Karye-i Ağricanhisarı Zimmiyân nefer-24 Hâne- 5</p>	<p>Karye-i Turgudluobası ma'a mahallât Müslümânân nefer 'Askerî- 7 Re'âyâ- 30 [Yekûn nefer]- 37 Hâne- 6 rub'-1 Yörük nefer- 14 Hâne- 7 Yekûn Hâne- 13 rub'-1</p>
<p>Karye-i Yundviranı Müslümânân nefer 'Askerî- 1 Re'âyâ- 13 [Yekûn nefer]- 14 Hâne- 3,5 rub'-1 Yörük nefer- 1 Hâne- 0,5 Yekûn Hâne- 4 rub'-1</p>	<p>Karye-i Karıderesi Müslümânân nefer 'Askerî- 1 Re'âyâ- 19 [Yekûn nefer]- 20 Hâne- 4,5 Yörük nefer- 10 Hâne- 5 Yekûn Hâne- 9,5</p>	<p>Karye-i Şabhâne Müslümânân nefer 'Askerî- 3 Re'âyâ- 24 [Yekûn nefer]- 27 Hâne- 6 rub'-1</p>
<p>Karye-i Kozludere Müslümânân nefer 'Askerî- 1 Re'âyâ- 12 [Yekûn nefer]- 13 Hâne- 2 rub'-1 Yörük nefer- 1 Hâne- 0,5 Yekûn Hâne- 2,5 rub'-1</p>	<p>Karye-i Evrenoslu hâric-ez-defter Müslümânân nefer-8 Hâne- 1,5 rub'-1</p>	<p>Karye-i Kirviran Müslümânân nefer-8 Hâne- 1,5 rub'-1 [s. 4]</p>
<p>Karye-i Hamidli Müslümânân nefer 'Askerî- 15 Re'âyâ- 21 [Yekûn nefer]- 36 Hâne- 6</p>	<p>Karye-i Kuzviran Müslümânân nefer 'Askerî- 1 Re'âyâ- 21 [Yekûn nefer]- 22 Hâne- 4,5 Yörük nefer- 1 Hâne- 0,5 Yekûn Hâne- 5</p>	<p>Karye-i Kızılağaç Müslümânân nefer 'Askerî- 1 Re'âyâ- 12 [Yekûn nefer]- 13 Hâne- 3</p>

<p>Karye-i Öşekderesi Müslümânân nefer-5 Hâne- 1</p>	<p>Karye-i Manastır nâm-ı diğer Doğanıyurdu Zımmiyân nefer-21 Hâne- 5</p>	<p>Karye-i Baldarân Müslümânân nefer-26 Hâne- 6</p>
<p>Karye-i Bâdemli Müslümânân nefer-8 Hâne- 2 Yörük nefer- 2 Hâne- 1 Yekûn Hâne- 3</p>	<p>Karye-i Cedîd Müslümânân nefer-2 Hâne- 0,5 rub'-1</p>	<p>Karye-i Degirmenderesi Müslümânân nefer-4 Hâne- 1 Yörük nefer- 1 Hâne- 0,5 Çift-1 Hâne rub'-1 Yekûn Hâne- 1,5 rub'-1</p>
<p>Karye-i Mantarlı Müslümânân nefer 'Askerî- 4 Re'âyâ- 6 [Yekûn nefer]- 10 Hâne- 2</p>	<p>Karye-i Üçgâzi nâm-ı diğer Uçanlarderesi Müslümânân nefer 'Askerî- 3 Re'âyâ- 5 [Yekûn nefer]- 8 Hâne- 3</p>	<p>Karye-i Bahşılar nâm-ı diğer Taşkınlar Müslümânân nefer 'Askerî- 1 Re'âyâ- 6 [Yekûn nefer]- 7 Hâne- 2</p>
<p>Karye-i Dîvâne Nasûh Müslümânân nefer-7 Çift-1 Yekûn nefer- 8 Hâne- 2</p>	<p>Karye-i Sınurdere Müslümânân nefer-7 Çift-1 Yekûn nefer- 8 Hâne- 2</p>	<p>Karye-i Sirkeli Müslümânân nefer 'Askerî- 3 Re'âyâ- 8 [Yekûn nefer]- 11 Hâne- 2,5 rub'-1</p>
<p>Karye-i Timurtaş Müslümânân nefer 'Askerî- 13 Re'âyâ- 8 Çift-2 Yekûn nefer- 23 Hâne- 5</p>	<p>Karye-i Dunrıl Müslümânân nefer 'Askerî- 3 Re'âyâ- 13 [Yekûn nefer]- 16 Çift-1 Yekûn nefer- 17 Hâne- 4,5 rub'-1</p>	<p>Karye-i Dündarlı Müslümânân nefer-5 Hâne- 2</p>
<p>Karye-i Cedîd der kurb-i Çardaklı Müslümânân nefer 'Askerî- 1 Re'âyâ- 5 [Yekûn nefer]- 6 Hâne- 1,5</p>	<p>Karye-i Bazâr Müslümânân nefer 'Askerî- 1 Re'âyâ- 5 [Yekûn nefer]- 6 Hâne- 2 Yörük nefer- 2 Hâne- 1 Yekûn Hâne- 3</p>	<p>Karye-i 'Ulûfeciler Müslümânân nefer 'Askerî- 8 Re'âyâ- 14 [Yekûn nefer]- 22 Hâne- 4</p>
<p>Karye-i Ağrıcan Müslümânân nefer 'Askerî- 8 Re'âyâ- 25 [Yekûn nefer]- 33</p>	<p>Karye-i Çelebiler Müslümânân nefer 'Askerî- 3 Re'âyâ- 6 [Yekûn nefer]- 9</p>	<p>Karye-i Anbar Müslümânân nefer-19 Hâne- 3,5 rub'-1 Çiftlikât çift-3 Hâne-0,5 rub'-1</p>

Hâne- 6,5 rub'-1 Yörük nefer- 3 Hâne- 1,5 Yekûn Hâne- 8 rub'-1	Hâne- 1,5 rub'-1	Yörük nefer- 3 Hâne- 1,5 Yekûn Hâne- 6
Karye-i Basıroğlu Müslümânân nefer 'Askerî- 2 Re'âyâ- 12 [Yekûn nefer]- 14 Hâne- 3,5 Yörük nefer- 7 Hâne- 3,5 Çift-1 Hâne rub'-1 Yekûn Hâne- 7 rub'-1	Karye-i Ballıhor Müslümânân nefer 'Askerî- 5 Re'âyâ- 10 [Yekûn nefer]- 15 Çift-1 Yekûn nefer-16 Hâne-3,5 rub'-1 Yörük nefer- 4 Hâne- 2 Yekûn Hâne- 5,5 rub'-1	Karye-i Kozlu-yı Kebîr Müslümânân nefer-37 Hâne- 9 Yörük nefer- 1 Hâne- 0,5 Yekûn Hâne- 9,5 [s. 5]
Karye-i Karacaoğlu Müslümânân nefer 'Askerî- 7 Re'âyâ- 25 [Yekûn nefer]- 32 Hâne- 9 Yörük nefer- 2 Hâne- 1 Yekûn Hâne- 10	Karye-i Çeribaşı nâm-ı diğer Karagöl Müslümânân nefer 'Askerî- 4 Re'âyâ- 16 [Yekûn nefer]- 20 Hâne- 6,5 Yörük nefer- 4 Hâne- 2 Yekûn Hâne- 8,5	Karye-i Hacı Mustafa Müslümânân nefer-3 Hâne- 0,5 rub'-1
Karye-i Bıyıklı 'Osman Müslümânân nefer-10 Hâne- 2	Karye-i Küçük Müsellem Müslümânân nefer 'Askerî- 4 Re'âyâ- 5 [Yekûn nefer]- 9 Hâne- 2	Karye-i Kurcalı Müslümânân nefer 'Askerî- 13 Re'âyâ- 30 [Yekûn nefer]- 43 Hâne- 10
Karye-i Evren Müslümânân nefer 'Askerî- 16 Re'âyâ- 21 [Yekûn nefer]- 37 Hâne- 10 Yörük nefer- 2 Hâne- 1 Yekûn Hâne- 11	Karye-i Yassıyök Müslümânân nefer-7 Hâne- 2	Karye-i Gaybî Müslümânân nefer-12 Çift-1 Yekûn nefer ma'a çift-13 Hâne-3,5
Karye-i Ebûbekir 'Alemsah Müslümânân nefer-8 Hâne- 2,5	Karye-i Menteşeli tâbi'-i Şabhâne Yörük nefer- 1 Hâne- 0,5	Karye-i Karakurcalı Müslümânân nefer 'Askerî- 4 Re'âyâ- 9 [Yekûn nefer]- 13 Hâne- 4 Yörük nefer- 1 Hâne- 0,5 Yekûn Hâne- 4,5

“Mufasssal-İcmâl” Avârız Defterleri

<p>Karye-i Süfiler Müslümânân nefer 'Askerî- 2 Re'âyâ- 6 [Yekûn nefer]- 8 Hâne- 1,5 rub'-1 Yörük nefer- 9 Hâne- 4,5 Yekûn Hâne- 6 rub'-1</p>	<p>Karye-i İncegiz Müslümânân nefer 'Askerî- 9 Re'âyâ- 9 [Yekûn nefer]- 18 Hâne- 3 Yörük nefer- 2 Hâne- 1 Yekûn Hâne- 4</p>	<p>Karye-i Hacılar Müslümânân nefer 'Askerî- 3 Re'âyâ- 10 [Yekûn nefer]- 13 Çift-1 Yekûn nefer ma'a çift-14 Hâne-4 Yörük nefer- 7 Hâne- 3,5 Yekûn Hâne- 7,5</p>
<p>Karye-i Sevindikli Müslümânân nefer-8 Hâne- 1,5 rub'-1 Yörük nefer- 2 Hâne- 1 Yekûn Hâne- 2,5 rub'-1</p>	<p>Karye-i Kuşluhanlı Müslümânân nefer 'Askerî- 2 Re'âyâ- 15 [Yekûn nefer]- 17 Çift-1 Yekûn nefer-18 Hâne-3,5 rub'-1 Yörük nefer- 4 Hâne- 2 Yekûn Hâne- 5,5 rub'-1</p>	<p>Karye-i Yardımlı Müslümânân nefer-5 Hâne- 1,5 Yörük nefer- 6 Hâne- 3 Yekûn Hâne- 4,5</p>
<p>Karye-i Denizler Müslümânân nefer 'Askerî- 5 Re'âyâ- 5 [Yekûn nefer]- 10 Hâne- 2,5 Yörük nefer- 1 Hâne- 0,5 Yekûn Hâne- 3</p>	<p>Karye-i Dîvâne Murad Müslümânân nefer-10 Hâne- 2 Yörük nefer- 24 Hâne- 12 Yekûn Hâne- 14</p>	<p>Karye-i Süleymanlı Müslümânân nefer 'Askerî- 7 Re'âyâ- 12 [Yekûn nefer]- 19 Hâne- 4,5 Yörük nefer- 15 Hâne- 7,5 Yekûn Hâne- 12</p>
<p>Karye-i Karaağaç Müslümânân nefer-7 Hâne- 2 Yörük nefer- 5 Hâne- 2,5 Yekûn Hâne- 4,5</p>	<p>Karye-i Çadırılı Müslümânân nefer-5 Hâne- 1 rub'-1 Yörük nefer- 2 Hâne- 1 Yekûn Hâne- 2 rub'-1</p>	<p>Karye-i Marunya ber-vech-i maktu' Zimmiyân nefer-73 Hâne- 13 [s. 6]</p>
<p>Karye-i Taşlık İcmâli Hâne- 1</p>	<p>Karye-i Derziviran İcmâli Hâne- 2 rub'-1</p>	<p>Karye-i Samanlık Zimmiyân nefer-54 Berây-ı 'avârız neferen-30 Hâne-5 Berây-ı derbendciyân nefer-24</p>
<p>Karye-i Timurbegli Müslümânân nefer 'Askerî- 7 [Re'âyâ]- 3 [Yekûn nefer]- 10 Hâne- 1,5</p>		
YEKUN HÂNE – 312		

NÜZULKEŞÂN-I NEFS-İ MAHALLÂT-I GÜMÜLCİNE

Mahalle-i Câmî'-i 'Atik 'Askerî nefer-6 Re'âyâ nefer-24 Kadîm hâne-5	Mahalle-i Sabûnî 'Askerî nefer-3 Re'âyâ nefer-19 Kadîm hâne-4,5	Mahalle-i Tabbâğhâne 'Askerî nefer-16 Re'âyâ nefer-17 Kadîm hâne-3,5
Mahalle-i Koca Nasuh 'Askerî nefer-10 Re'âyâ nefer-5 Kadîm hâne-3	Mahalle-i Karagöz 'Askerî nefer-6 Re'âyâ nefer-6 Kadîm hâne-2	Mahalle-i İpekci 'Askerî nefer-10 Re'âyâ nefer-13 Kadîm hâne-3
Mahalle-i Dîvâne 'Ali 'Askerî nefer-19 Re'âyâ nefer-44 Kadîm hâne-8 Yörük nefer-5 Hâne-2,5	Mahalle-i Hacı Yavaş 'Askerî nefer-35 Re'âyâ nefer-26 Kadîm hâne-6,5 Yörük nefer-2 Hâne-1	Mahalle-i Şhreküstü 'Askerî nefer-23 Re'âyâ nefer-26 Kadîm hâne-6,5 Yörük nefer-2 Hâne-1
Mahalle-i Aşçı Hasan 'Askerî nefer-2 Re'âyâ nefer-5 Kadîm hâne-1 rub'-1	Mahalle-i Bağçeli 'Askerî nefer-12 Re'âyâ nefer-24 Kadîm hâne-6 rub'-1	Mahalle-i Yenice 'Askerî nefer-27 Re'âyâ nefer-21 Kadîm hâne-3 rub'-1 Yörük nefer-3 Hâne-1,5
Mahalle-i Bergama 'Askerî nefer-19 Re'âyâ nefer-6 Kadîm hâne-1,5 Yörük nefer-1 Hâne-0,5	Mahalle-i 'Ârifâne 'Askerî nefer-18 Re'âyâ nefer-7 Kadîm hâne-2,5 rub'-1 Yörük nefer-2 Hâne-1	Cemâ'at-i Yahûdiyân 'an-sâkinân der-kurb-i kal'a-i Gümülcine Nefer – 30 Kadîm hâne-3
YEKUN HÂNE – 66,5		
Berây-ı menzilciyân		Hâne- 60
Berây-ı 'avâzır-ı yörük		Nefer-13 Hâne-6,5

NÂHIYE-İ CEBEL HÂNEHÂ-İ EVLÂD-I FÂTİHÂN

Karye-i Bedirli Nefer-11 Hâne-7	Karye-i Balaban Neferen-10 Çift-2 [Yekûn nefer]-12 Hâne-8	Karye-i Bektaş Nefer-18 Hâne-6,5
Karye-i Evkâf-ı Koz Nefer-2 Hâne-0,5	Karye-i Palmas Nefer-3 Hâne-4	Karye-i Yayacıklı Neferen-10 Hâne-6
Karye-i Sarımeşedi Nefer-38 Hâne-22	Karye-i Koyunderesi Nefer-37 Hâne-18	Karye-i Tekyederesi ma'a Bağlıca Nefer-15 Hâne-9

Karye-i Fındıcak Nefer-37 Hâne-13	Karye-i Oruç Nefer-31 Hâne-9,5	Karye-i Gaybî Nefer-18 Hâne-5
Karye-i Anlık Nefer-23 Hâne-12	Karye-i Pirkaballı Nefer-35 Hâne-12,5	Karye-i Koca ‘Ömer ma’a Kabağağaç Nefer-60 Hâne-27,5
Karye-i Özbek Neferen-54 Hâne-18,5	Karye-i Timurhanlı Neferen-31 Hâne-13,5	Karye-i Halilbeg Neferen-41 Hâne-18,5
Karye-i Çatalcağız Nefer-14 Hâne-3,5	Karye-i Emirler Neferen-7 Hâne-1	Karye-i Uğurlu Nefer-49 Hâne-13,5
Karye-i Eyübderesi ma’a Küçük Eyübderesi Nefer-73 Büyük İndere-63 Küçük İndere-10 Hâne-15,5	Karye-i Soğucak Neferen-28 Hâne-7	Karye-i Çalabverdi Nefer-13 Hâne-10,5 [s. 8]
Karye-i Kurucadere Neferen-9 Hâne-7,5	Karye-i Degirmenderesi Neferen-170 Hâne-45	Karye-i Küçükviran Neferen-32 Hâne-16,5
Karye-i Bölücekağaç ma’a Çatak Neferen-52 Hâne-25	Karye-i Güllüviran Neferen-8 Hâne-2,5	Karye-i Mu’ammen (?) Neferen-25 Hâne-13,5
Karye-i Akçakayrak Neferen-60 Hâne-18	Karye-i Saruhanlı Neferen-58 Hâne-17,5	Karye-i Kirli ma’a Işıklar Nefer-118 Hâne-39,5
Karye-i Köselü ma’a Postallu Neferen-124 Hâne-38	Karye-i Çanaklıoğulları hâric-i yurd Neferen-8 Hâne-3	Karye-i Çakırlı Neferen-64 Hâne-27
Karye-i ‘Arabacı ma’a Halathı Neferen-15 Hâne-6	Karye-i Saykun nâm-ı diger Seyhun Neferen-14 Hâne-5	Karye-i Şâhin Neferen-46 Hâne-14,5
Karye-i İlica ma’a Sarıyar Neferen-17 Hâne-7	Karye-i Merdun nâm-ı diger Sarmaşıkviran Neferen-14 Hâne-7,5	Karye-i Almalı Neferen-59 Hâne-22
Karye-i Daridere Neferen-124 Hâne-28	Karye-i Uzundere Neferen-57 Hâne-20,5	Karye-i Gicelik Neferen-15 Hâne-7,5
Karye-i Cedîd Neferen-7 Hâne-3	Karye-i İtyasca Neferen-25 Hâne-9	Karye-i Ma’den nâm-ı diger Ardmahalle Neferen-26

Turan Gökçe

		Hâne-10
Karye-i Akpınar Neferen-30 Hâne-12	Karye-i Egridere ma'a mahallât Neferen-110 Hâne-45	Karye-i Tuzcalı Neferen-22 Hâne-12 [s. 9]
Karye-i Çatak ma'a Hallacdere Neferen-50 Hâne-27		
Yekûn Hâne		751

Cem'an Hâne	1.400,5
Berây-ı Avâriz-Hâne	1.340,5
Berây-ı Menziliyân Hâne	60

Mu'afân	Neferen
Dalyancıyân	14
Derbendciyân	37
Şahinciyan	170
Yundoğlanı der-Koru	2
[Yekûn]	223
Tahrîren fî 8 S [Safer] sene 1121	
El-Hâc İbrâhim Muharrir	

'Avâriz-hânesine dâhil olduğu ma'den kalemine 'ilmühaber virile

Kadîm		
	Hâne	Ağnâm ru'us
Kadîm	481,5 rub'-1 sülüs-1	4.561
Evlâd-ı Fâtihân	929,5	17.590
[Yekûn]	1.411 rub'-1 sülüs-1	22.151
Bedel-i kömür-dâdegân ber-müceb-i 'ilmühaber kaleminden neferen-740 Kıymet- 118.400		

Ber-Müceb-i Tahrîr-i İbrâhim Ağa		
Hâne- 1173,5 rub'-1,5		Ağnâm ru'us- 17.685
El-kesr		

Hâne-237 rub'-1,5 sülüs-1 Akça 83.201 'avâriz fî-350 142.625 nüzûl fî-600 <hr/> 225.826 Guruş-ı esedi - 2.053	Ağnâm ru'us-4.466 Akça - 160.776 Guruş-ı esedi -1.488,5	Bedel-i Kömür Akça -118.400 Guruş - 986,5
--	---	---

Yekûn Guruş – 4.528

“Mufassal-İcmâl” Avârız Defterleri

Ber-Mûceb-i Tevzi'-i Defter-i İbrâhim Ağa		
Hâne – 1.400,5		Ağnâm ru'us- 15.244
El-kesr		

Hâne-10,5 sülüs-1 rub'-1 Akça - 9.354 Guruş - 85	Ağnâm ru'us- 6.907 Akça - 248.652 Guruş - 2.302	Bedel-i Kömür Akça - 118.400 Guruş - 986,5	Guruş Kesr-i evvel- 4.528 Kesr-i sâni - 3.373,5 <hr/> 1.154,5
--	--	--	--

Yekûn Guruş – 3.373,5

Telhîs mûcebince düstûrû'l-'amel olmak üzere mevkufâtta defter ve hücceti hıfz ve sûret virilmek buyuruldu
15 Ş [Şa'ban] sene 1121

'Arz-ı bende-i bî-mikdâr budur ki

Gümülcine kazâsı ahâlîsi 'arz-ı hâl ider bundan akdem kazâmızı İbrâhim Ağa tahrîr idüb mecmû'u re'âyâ ve yörük olduğu ma'lûm oldukda cümle ahâlî-yi kazâ ve re'âyâyı getürdüb muvâcehelerinde hallerine göre hânelerin vaz' ve cümlemiz râzı olmuş iken defterin âsitâneye irsâl ve hesâb olundukda kazâmızda vâki' Cebel nâhiyesi kadîmden yörük iken ba'zıları seyyid nâmıyla ihrâc olub iktizâ iden hâneleri sâyirleri üzerine kayd olub küllî gadr olmuşdur merkûm İbrâhim Ağa'nın tevzi' ve hâne ve ağnâm vaz' eyledüğü defter hallerimize merhameten mahalline kayd oluna deyu istid'â 'inâyet eylemeleriyle kazâ-i mezbûrun evlâd-ı fâtihân hâneleriyle asıl hânegüzâr re'âyâlarının mevkufâtından ve koyun ve ma'den mukâta'ası kalemlerinden ihrâc [s. 10] olunduğu üzere mecmû'u bin dört yüz on bir ve bir rub' ve bir sülüs hâne ve yigirmi iki bin yüz elli bir re'is celebkeşân ağnâmı ve yüz on sekiz bin dört yüz akça bedel-i kömürleri olub kazâlarının hâne ve celebkeşân ağnâmları başka defter ve başka başka tahsîl olunub bir kazâda iki tahsildar olmak re'âyâ fukarâsına 'usret olduğundan gayrı evlâd-ı fâtihânın ba'zıları dahî biz kadîmî hânekeşiz deyu der-i devletmedâra 'arz-ı hâl ve teşekkî ile birbirleriyle münâza'adan hâlî olmalarıyla evlâd-ı fâtihânın hâne ve ağnâmı asıl sâkin oldukları kazâlarının hâne ve celebkeşânlarına zamm ve fîmâba'ad cümle ile 'alâ-vechi't-tesfiye tevzi' ve tahsîl olunmak için müceddeden tahrîr ve defter olunmak üzere emr-i şerîf-i 'âlişân ile sâbıkâ mîrâhur kethüdâsı İbrâhim Ağa kulları muharrir ta'yîn olunub gönderilmiş merkûm kulları dahî varub kazâ-i mezbûrun asıl hânegüzâr re'âyâsıyla evlâd-ı fâtihânı ve mu'afânı 'umûmen 'ale'l-esâmî müceddeden tahrîr ve cümle ahâlî-i vilâyet beynderinde ma'rifetleriyle ve ma'rifet-i şer'ile kânûn üzere kadîmî hânegüzâr re'âyâ ve sâ'ir mutasarrif olan re'âyâ ve gayrı re'âyâ dermahallât ve kurâ ve çiftlikâne â'lâ ve evsat ve ednâ i'tibârıyla tesviye vechi üzere mahallinde hânelerin vaz' idüb ve başka 'ale'l-esâmî defterin bundan akdem dersâ'âdete irsâl eyledikde tevzi' eyledüğü hâne defterine i'tibâr olunmayub 'askerî nâmıyla kadîmden hânegüzâr re'âyâ yerlerin mutasarrif olanlardan 'askerî ve sâdât ve

sâ'ir nâmla olanları ifrâz ve 'ale's-seviyye her üç nefer re'âyâ ve çifte bir hâne besâbı üzere hâneleri kayd olunmağla bu sûrette nizâm bulmaduğundan mâ'dâ kadîmî hâne ve aġnâmlarından iki yüz otuz yedi ve bir buçuk rub' ve bir sülüs hâne ve dört bin dört yüz altmış altı re'is aġnâm noksan ile lakin bu vech üzere nizâm bulmayub re'âyâ beynlerinde ihtilâle ba'is olmağla kasaba ve kurâ re'âyâları huzûr-ı şer'e varub cümle â'yân ve re'âyâ muvâcehelerinde 'akd-i meclis eylediklerinde nefis-i kasaba ve nevâhîsinde vâki' her bir kurâda sâkin re'âyâ ve evlâd-ı fâtihân re'âyâsı ve sâ'ir gayr-ez-re'âyâ 'avâriz îcâb ider emlak arâzîye mutasarıf 'askerî tâifeleri mukaddemâ hîn-i tahrîrde mahallinde hâne ve koyun tevzî'i cümlemizin ittîfâk ve rızâsıyla kabûl ve tahammüllerine göre tesviye vechi olmuştur mukaddemâ beynlerinde ma'rifet-i şer'ile tevzî' olunan hâne ve koyun defterleri mahalline kayd olunmak üzere kazâ-i mezbûra tâbî' Aġrıcan ve Şehir ve Cebel nâhiyelerinin re'âyâları meclis-i şer'de cümlemizin muvâcehesinde gerek hâne ve gerek celebkeşân aġnâmına nizâm virilüb İbrâhim Aġa'nın tahrîr ve hâne eyledüğü vech üzere cümlemiz râzıdırız ve nizâm-ı merkûm üzere mahalline kayd olunmak için taraflarından Ramazan ve Hasan ve Hüseyin nâm kimesneleri vekîl idüb nâ'ib-i münâb nasb eyledik deyu Aġrıcan nâhiyesi nâ'ibinin mümzâ vü hatmi ile hüccet getürmeleriyle matlûbları olan defter mevkufâtında mahfûz olmağla ihrâc ve hesâb olundukda iki yüz yigirmi üç nefer dalyancı ve derbendci ve yundoġlanı ve şabhâne re'âyâ mâ'dâ asıl hânegüzâr ve evlâd-ı fâtihân re'âyâları ve 'avârizları mukâbelesinde Pravişte mukâta'asına bedel-i kömür viregelen kurâ ve sâir 'avâriz îcâb ider re'âyâ yerlerine mutasarıf olub zirâ'at idenler ile ma'an mecmû'u bin dört yüz buçuk hâne ve on beş bin iki yüz kırk dört koyun olub bu takdîrce bu tevzî' defterleri ancak on buçuk ve bir sülüs ve bir rub' hâne ve altı bin dokuz yüz yedi re'is aġnâm ve yüz on sekiz bin dört yüz bedel-i kömür akcalarından küsürleri olmuş olur mukaddemâ mahalline kaydolunan defterin hesâbına kıyas ile bin yüz elli dört buçuk gurusu 'avâriz ve bedel-i nüzüllerinden sa'y-ı mîrî olmuş olur ma'lûm-ı devletleri buyuruldukda istid'âları üzere matlûbları olan iş bu defter ma'mûlün bih olmak üzere müsâ'de-i 'aliyyeleri buyurulur ise düstûr'l-'amel olmak üzere defteri ve hüccet-i şer'iyyeleri mevkufâtında hıfz ve sûret virilmek fermân buyurulur ise fermân devletlü sa'âdetlü sultânım hazretlerindir.

Kayd şod fî 15 Ş [Şa'ban] 1121

BOA.D.MKF-27847, s. 6-7.

Handwritten Ottoman tax registers (Avârız Defterleri) from the 'Mufassal-İcmâl' period. The page is divided into two columns by a vertical line. The right column contains the main entries, and the left column contains smaller entries or corrections. At the top right, there is a large, dense block of handwritten text, possibly a summary or a list of names. At the bottom center, there is a circular stamp with the word 'MÜHÜR' (Seal) and some illegible text.

This manuscript page is divided into two main sections. The left section contains musical notation, organized into three vertical columns. Each column consists of approximately ten staves, with notes and clefs written in a traditional style. The right section is filled with dense, handwritten text in a cursive script, likely Ottoman Turkish. The text is arranged in several columns, with some lines appearing to be part of a larger narrative or commentary. At the top right, there is a small diagram or sketch of a structure, possibly a building or a fortification, with some accompanying text. The entire page is enclosed in a simple rectangular border.